

Beret Bråten og Rebekka Ravn Lysvik

Etter foreldreveiledning

Flyktningforeldre mellom introduksjonsprogram og videre integreringsprosess

Etter foreldreveiledning. Flyktningforeldre mellom introduksjonsprogram og videre integreringsprosess

I denne forskningsrapporten spør vi hvordan foreldre håndterer utfordringer og om de får støtte fra lokale tjenester i overgangen mellom introduksjonsprogram og den fortsatte integreringsprosessen. Dette er undersøkt basert på kvalitative data, intervjuer med foreldre og flyktningtjenesten. Et utbredt svar på hvordan det fungerer å være foreldre i Norge er at «alt er bra». Dette til tross for at foreldre også forteller om utfordringer i egne og barnas liv. Vi tolker svaret som uttrykk for at det å formulere behov krever trygghet, tillit og innsikter i hvilke problemer foreldre kan få bistand til. Noe de ikke alltid har. Samtidig har de nytte av foreldreveiledningen en god stund etter at den ble avsluttet. Midlertidighet er særlig krevende for ukrainske foreldre, som strever med å måtte fatte store beslutninger på usikre vilkår. Vi finner at behov og utfordringer som foreldrene selv beskriver speiles i behov for oppfølging som profesjonelle tjenesteutøvere beskriver. Fire forhold er viktige for at tjenestene skal komme i posisjon til å bistå: tilgjengelighet, språkfelleskap, deling av informasjon på tvers av tjenester og at det initieres fellesskap for foreldre.

Innhold

Forord.....	2
Sammendrag	3
Summary	5
1 Innledning	8
1.1 Foreldrerollen.....	9
1.2 Foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet fra 2021	11
1.3 Problemstillinger	12
2 Metode	14
2.1 Intervjuer med foreldre.....	14
2.2 Intervjuer med ansatte i velferdstjenester som møter foreldre	16
2.3 Hvordan vi har analysert datamaterialet.....	17
3 Foreldre etter introduksjonsprogrammet	19
3.1 «Å lytte til barnet» – om utbytte av foreldreveiledningen.....	19
3.2 «Jeg likte det kurset» – erfaringer med digitale foreldrekurs	22
3.3 «Jeg vet det er viktig å ha nettverk her i Norge» – om støttenettverk.....	25
3.4 «Vi er sterke kvinner» – om utfordringer beskrevet av foreldre	29
3.5 «Du spør om jeg har et problem!?» – om midlertidigheten.....	34
3.6 «Hvis foreldre sliter med et eller annet, så påvirker det barna» – ansatte om utfordringer	37
3.7 Oppsummert	40
4 Faktorer av betydning for tjenestenes oppfølging lokalt	42
4.1 Tilgjengelighet	43
4.2 Språkfelleskap	47
4.3 Samarbeid på tvers og informasjonsdeling.....	49
4.4 Møteplasser for foreldre	54
4.5 Oppsummert	55
5 Oppsummering og diskusjon	56
5.1 Livssituasjon, behov og utfordringer blant foreldre	56
5.2 Oppfølging av foreldre i lokale velferdstjenester.....	60
5.3 Helhetlig oppfølging.....	63
Referanser.....	66

Forord

Dette forskningsprosjektet vokste ut av et større prosjekt om foreldrekurs ved høye ankomster, det vi si en studie av hvordan norske kommuner tilpasset og/eller endret et lov-festet tilbud om foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet i møte med et stort antall ukrainske flyktninger. Da undersøkte vi hvordan tilbudet ble organisert lokalt og hvorfor. Og hvordan det deretter ble til i møte mellom veiledere og deltakere – og deltakere imel-lom.

Nå har vi, i dette prosjektet, fått anledning til å følge flyktningforeldre ut av introduk-sjonsprogrammet og over i møte med de andre offentlige tjenestene som møter foreldre i norske kommuner. Vi har spurt foreldre hva de strever med, og vi har – med utgangs-punkt i flyktningtjenester – undersøkt hvordan de i det lokale tjenesteapparatet møter behovene.

Dette oppfølgende forskningsprosjektet har gitt mulighet til å stille skarpt på en gruppe foreldre i en avgrenset fase i integreringsprosessen. Det har gitt innsikt i hvordan de to-tale livsbetingelsene til en familie påvirker foreldreskapet, og hvordan behov og utford-ringer møtes formelt og uformelt i velferds kommunens førstelinje.

Derfor, stor takk til IMDi og Bufdir for prosjektet. En ekstra takk til Benedicte Falch-Mon-sen som har vært vår kontaktperson i IMDi.

Derneft en stor takk til foreldre som har latt seg intervju, flere av dem for andre gang. De har gitt innsikt i sorger og gleder, i utfordringer og muligheter som sjelden finner veien til offentligheten. Takk for at dere ville møte oss. Takk for at dere delte! Stor takk også til de vi har kalt profesjonelle tjenesteytere som møter foreldre i introduksjonspro-gram og foreldreveiledning, og som har gitt innsikt i hvordan de også møter dem i tiden etterpå – og hvordan eventuell oppfølging er organisert og foregår.

Prosjektet er utført av to forskere ved Fafo, Beret Bråten og Rebekka Ravn Lysvik, ledsa-get av en tydelig, konstruktiv og deltakende kvalitetssikrer, Ragna Lillevik.

Fafo sin informasjonsavdeling ved Sofie Steensnæs Engedal har sørget for språklig råd-givning og språkvask, samt at rapporten fikk en utforming slik Fafo-rapporter skal ha. Takk, Sofie!

Oslo 3.desember 2025

Beret Bråten og Rebekka Ravn Lysvik

Sammendrag

Dette forskningsprosjektet undersøker hvordan foreldre som har kommet til Norge som flyktninger opplever foreldrerollen etter deltakelse i foreldreveiledning, som en del av introduksjonsprogrammet. Basert på tidligere funn om behov for oppfølging i etterkant av programmet (Andresen et al., 2025), spør vi hvordan foreldre håndterer utfordringer og om de får støtte fra lokale tjenester i overgangen mellom introduksjonsprogram og den fortsatte integreringsprosessen. Prosjektet retter altså oppmerksomheten mot perioden etter at særskilte tiltak er avsluttet og foreldre skal navigere i det ordinære velferdstilbudet lokalt.

Rapporten bygger på kvalitative data fra intervjuer i åtte kommuner/bydeler. Flere av disse inngikk også i Fafos studie om foreldreveiledning ved høye ankomster (Andresen et al., 2025). Datamaterialet inkluderer intervjuer med 21 foreldre som har deltatt i foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet samt tolv ansatte i velferdstjenester, hovedsakelig programrådgivere og foreldreveiledere. I tillegg er fem ansatte i helsetjenesten intervjuet. Kommunene representerer både by- og distriktsområder, herunder også kommuner som har benyttet digital foreldreveiledning. Datamaterialet gir innsikt i foreldres behov og tjenestenes praksis i overgangsfasen mellom særskilte tilbud og velferdstjenester innrettet mot foreldre flest. Dette er en kvalitativ studie basert på et utvalg foreldre og lokale tjenester, den gir derfor ikke et representativt bilde av foreldregruppen eller velferdskommuners tilbud, vi har likevel identifisert noen mønstre som kan ha gyldighet ut over vårt datamateriale.

Vi identifiserer særlig tre foreldrebehov

For det første: Nyankomne foreldre beskriver både barn som finner seg godt til rette og barn som har utfordringer med å finne seg til rette. Utfordringer er knyttet til å forstå hvorfor foreldrene har valgt å bosette seg i et nytt land, tilvenning i barnehage, mobbing i skolen, utfordringer med å få venner, helseproblemer og atferdsmønstre som foranlediger diagnoser. Samtidig er et utbredt innledende svar på spørsmålet om hvordan det er å være foreldre nå, at «alt er bra». Vi argumenterer for at dette svaret må fortolkes i lys av situasjonen foreldre befinner seg i. De vi har intervjuet er fortsatt i en tidlig fase av bosettingsprosessen. De er usikre på formelle og uformelle normer for foreldreskap i Norge, og oversikten over hvordan institusjoner og systemer virker er begrenset for mange. Å formulere behov krever trygghet, tillit og innsikter i hvilke problemer de kan få bistand til. Fravær av dette kan bidra til at behov for oppfølging ikke alltid kommer til uttrykk, selv om det kan være til stede.

For det andre: Foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet har betydning også ut over programmets rammer. Foreldre har med seg videre tilnærminger til barnet, metoder for hvordan å relatere til barnet, konkret informasjon om tjenester og foreldrefellesskap. I tillegg har de fleste noen i eller utenfor velferdstjenestene de kan spørre om råd. Deresom det avdekkes et problem knyttet til barnet i barnehage eller skole, finner vi i tjenesteapparatet flere eksempler på at dette følges opp. Samtidig gjør det å være ny i Norge at man ikke får seg til å spørre om alt, kan være redd for at problemet som har oppstått,

er unikt for dem og/eller at de er «til bry». Dette gjør at foreldre blir nokså alene om store spørsmål for eksempel knyttet til valg om barnets utdanning, hvordan få venner, hva krig er og hvordan midlertidighet kan håndteres i møte med barna. Direkte og indirekte avdekkes behov for påbyggende foreldreveiledning og lokalt initierte foreldrefellesskap som kan virke forebyggende og være til støtte for foreldre i forlengelsen av introduksjonsprogrammet.

For det tredje: Bosetting i en kommune gir stabilitet etter en tid i mottak. Men de som har ukrainsk bakgrunn, har midlertidig kollektivt opphold og dermed det flere foreldre beskriver som «mangel på stabilitet». Denne manglende tryggheten om hvor de vil befinne seg neste år, er ekstra krevende når barna har utfordringer som at de mangler venner eller ikke finner seg godt til rette i Norge. Midlertidigheten gjør for eksempel foreldre rådville og usikre om barns utdanningsvalg, om de skal fortsette med to utdanninger parallelt – i Norge fysisk og i Ukraina på nett. Midlertidigheten er en utfordring særskilt for ukrainske foreldre. Den understreker og synliggjør samtidig en usikkerhet som også finnes hos en del andre foreldre som nylig er bosatt i Norge med familien sin, og som skal bidra til den beste veien videre for seg selv og barna. De må fatte store beslutninger på usikkert grunnlag.

Oppfølging i lokale tjenester

Vi finner at behovene og utfordringene foreldrene selv beskriver speiles i behovene for oppfølging som profesjonelle tjenesteutøvere beskriver. Utfordringene de identifiserer er knyttet til barns skolehverdag, tilpasning til et nytt land og usikkerheten som følger med midlertidig opphold. Programrådgivere og foreldreveiledere beskriver at deres kontakt med deltakere blir en viktig kilde til støtte og råd – også etter at programmet er avsluttet. Dette er i flere sammenhenger eksempler på uformelt innrettet oppfølging, i regi av tjenesteutøvere som kjenner foreldre fra før og er tilgjengelige. I enkelte tilfeller deler de også morsmål med grupper av flyktningforeldre. Vi finner også formelt organisert oppfølging: En barneansvarlig og et integreringsteam i to ulike flyktningstjenester og en familierådgiver i særskilte helsetjenester som tar imot nylig bosatte innvandrere.

Vi identifiserer gjennom en tematisk analyse av datamaterialet fra velferdstjenester fire faktorer som sentrale for å komme i posisjon til å se og følge opp foreldres behov: 1) At tjenester gjør seg selv tilgjengelige for flyktningforeldre ved å oppfordre til kontakt og dele informasjon om hvordan ta kontakt. 2) At enkelte tjenesteutøvere og foreldre har et språkfellesskap. 3) At det samarbeides og deles informasjon på tvers av tjenester – det vil si at flyktningstjenesten kobles på eller kobler seg selv på tjenester som barnehage og skole. 4) At det initieres og etableres møteplasser for foreldre, for eksempel knyttet til barns lek/aktiviteter eller påbyggende foreldreveiledning.

Disse faktorene har betydning uavhengig av om oppfølgingen skjer via formelt etablerte tjenester med oppfølging av foreldre som en del av sitt mandat, eller mer uformelt av tjenesteutøvere i eller tilknyttet flyktningstjenesten. Formelt og uformelt drives rådgivning i direkte relasjon til foreldre og problemoppfølging i samarbeid med for eksempel barnehage og skole. Det vi ikke finner så mange eksempler på er forebyggende innsatser gjennom etablering av foreldrefellesskap, noe vi altså samtidig identifiserer et behov for blant enkelte foreldre.

Summary

This research project explores refugee parents' experiences of their parenting role after receiving parental guidance delivered as part of the introduction programme. Drawing on earlier findings that highlight the need for follow-up after the programme ends (Andresen et al., 2025). We investigate how parents navigate ongoing challenges and whether they receive support from local services during the transition from the introduction programme to the continued integration process. The project therefore focuses on the period after targeted measures have ended, when parents must navigate the general local welfare services.

The report is based on qualitative data from interviews conducted in eight municipalities/urban districts, several of which were included in Fafo's study on parental guidance during periods with a high influx of refugees (Andresen et al., 2025). The dataset includes interviews with 21 parents who received parental guidance as part of the introduction programme, as well as 12 welfare service staff, mainly programme advisers and parental counsellors. Five healthcare employees were also interviewed. The municipalities represent both urban and rural areas, including some that have implemented digital parental guidance. The data provide insight into parents' needs and the practices of local services during the transitional phase between targeted measures and general welfare services for parents. As a qualitative study based on a sample of parents and local services, it does not offer a representative account of the parent population or municipal welfare services. Nevertheless, it identifies some patterns that may have broader relevance beyond this sample.

Three key parental needs were identified

First: newly arrived parents describe a mixed picture, with some children settling in well while others struggle to adjust. Reported challenges include children's difficulties in understanding why their parents have chosen to resettle in a new country, adjusting to kindergarten, bullying at school, problems making friends, health issues and behavioural patterns that may lead to a diagnosis. Yet when asked how they are managing as parents, many begin by saying that 'everything is fine'. We suggest that this response must be understood based on their current circumstances. The parents we interviewed are still in the early stages of the resettlement process. They are uncertain about both the formal and informal norms of parenting in Norway, and many have limited knowledge of how Norwegian institutions and systems function. Expressing needs requires a sense of security, trust and an understanding of what types of problems support services can help with. Without these conditions, parents' needs for follow-up often go unexpressed.

Second: parental guidance in the introduction programme has effects that extend beyond the programme itself. Parents learn and retain new approaches to interacting with their children, methods for relating to them, practical information about services, and connections with other parents. Most also have someone, either within or outside the welfare system, they can ask for advice. When a child-related issue is identified in

kindergarten or school, there are several examples of this being followed up by the relevant services. However, being new to Norway can make parents hesitant to ask about everything; they may fear that their problem is unique or worry about being perceived as a 'burden'. Consequently, parents often face major questions alone, for example in relation to their child's education, how their child can make friends, explaining war, or supporting their child in managing the uncertainty caused by their temporary situation. These experiences point to a need for continued parental guidance and for parent networks that can provide preventive support and ongoing assistance after the introduction programme.

Third: settling in a municipality provides stability after a period in a reception centre. However, those with a Ukrainian background have temporary collective protection and therefore what many parents describe as a 'lack of stability'. This uncertainty about where they will be living next year is especially challenging when children face difficulties such as having no friends or adjusting to life in Norway. The temporary nature of their stay leaves parents unsure and hesitant about decisions related to their children's education, such as whether they should pursue two parallel education pathways – physically in Norway and online in Ukraine. While this uncertainty is a particular challenge for Ukrainian parents, it also reflects a broader insecurity experienced by other newly settled families in Norway who are trying to make the best possible decisions for themselves and their children. They are required to make major decisions under uncertain conditions.

Follow-up in local services

We find that the needs and challenges parents describe are echoed in the needs identified by welfare service staff. These challenges relate to children's experiences at school, adapting to life in a new country, and the uncertainty associated with temporary stays. Programme advisers and parental counsellors report that their ongoing contact with participants is an important source of support and guidance, even after the programme has ended. In many cases, this takes the form of informal follow-up provided by staff who already know the parents and remain accessible. In some instances, they also have the same first language as a group of refugee parents. We have also observed formally organised follow-up, including a child welfare officer and an integration team within two different refugee services, as well as a family counsellor in the specialist health service supporting recently settled immigrants.

A thematic analysis of data from welfare services identified four factors as central to recognising and responding to parents' needs: 1) Services make themselves accessible to refugee parents by encouraging contact and providing information on how to make contact. 2) Certain service staff and parents share a common language. 3) Information is shared and collaboration occurs across services, where the refugee service is linked with, or actively engages with, services such as kindergarten and school. 4) Opportunities for parents to meet are initiated and established, e.g. through children's play or activities, or through supplementary parental guidance.

These factors are important regardless of whether follow-up is provided through formally established services, where parental support is part of the mandate, or more

informally by staff within or connected to the refugee service. Both formal and informal support involves direct advice to parents and problem-solving in collaboration with, for instance, kindergarten and school. Preventive efforts in the form of parent networks are less common, even though there is a need for such support among some parents.

1 Innledning

I dette forskningsprosjektet undersøker vi livssituasjonen til foreldre som skal utøve foreldrerollen i et nytt land – og tjenestetilbudet de møter i kommunene. Vi konsentrerer oss om gruppen foreldre som har kommet til landet som flyktninger, og nylig har avsluttet introduksjonsprogrammet eller er i siste fase av det. Disse foreldrene har som en del av programmet gjennomført foreldreveiledning.

Det skal altså handle om en periode i foreldreskapet hvor et særskilt tjenestetilbud som møter nyankomne er i siste fase eller avsluttet, og hvor foreldrene skal integreres i samfunnet basert på samme vilkår og velferdstjenester som andre medborgere. Dette er en periode hvor mye er usikkert.

Det er særlig usikkert for mange i gruppen nyankomne foreldre nå, i og med at en stor andel av dem er flyktninger fra Ukraina med kollektiv midlertidig beskyttelse. Det vil si at de kollektivt – som gruppe – har tillatelse til å bo i Norge midlertidig. Dette er en tillatelse som er oppe til behandling av politiske myndigheter årlig. Mange har bodd i Norge med familien siden den russiske fullskalainvasjonen av Ukraina i februar 2022, det vil si at den midlertidige livssituasjonen har vart i mer enn tre år. Dette er en ramme om hverdagene annen forskning har pekt på at skaper usikkerhet for framtiden (Hernes et al., 2024a; Hernes et al., 2024b), påvirker barns hverdag (Mathisen et al., 2023), og, som vi skal se i det følgende, har betydning for foreldreskap.

Fafo gjennomførte i 2024, på oppdrag fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), en studie av foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet (Andresen et al., 2025). Vi undersøkte erfaringene med å gi kommunene adgang til å redusere omfanget av foreldreveiledningen – noe som ble gjort etter at ankomsten av ukrainske flyktninger økte voldsomt vinteren 2022. Studien ga mulighet til å kartlegge hva slags foreldreveiledningstilbud som ble gitt i kommunene, begrunnelser og erfaringer med tilbudet i tjenesteapparatet (flyktningtjeneste og foreldreveiledere) og erfaringene til foreldre som deltok.

Vi fant i studien av foreldrekurs ved høye ankomster blant annet at foreldre nærmest uansett hvor mye veiledning de fikk, ønsket mer (Ibid. s. 99). Det tolker vi som et foreldrebehov om oppfølging. De som ga veiledning og/eller programrådgivere i flyktningtjenesten, identifiserte i tillegg foreldre de mente trengte oppfølging (Ibid. s. 103). Vi hadde ikke da anledning til å utforske tendenser i foreldrebehov eller hva tjenestene gjorde for å følge opp foreldrebehovene de identifiserte.

Våren 2025 fikk vi et tilleggsoppdrag til prosjektet om foreldreveiledning ved høye ankomster. IMDi ønsket at vi undersøkte situasjonen til foreldre i tiden rett etter at de har deltatt på den obligatoriske foreldreveiledningen i introduksjonsprogrammet nærmere. Ambisjonen har dermed vært å utforske foreldreskapet i en fase preget av to forhold: 1) Å være i skjæringspunktet mellom en særskilt offentlig tjeneste (introduksjonsprogrammet) og generelt innrettede velferdstjenester som det forventes at foreldrene bruker. 2) Å ha vært i Norge en kort stund, men likevel lenge nok til at lettelsen over å være i et

trygt land og forventninger til framtiden her, har blitt ledsaget av utfordringer knyttet til ikke å kjenne dette samfunnet (se for eksempel Djuve et al., 2017). Dette påvirker foreldrerollen, slik en mor med bakgrunn fra Ukraina uttrykte det i et intervju gjort i prosjektet om foreldreveiledning ved høye ankomster (Andresen et al., 2025). Hun ble spurt om hva som var den største forskjellen på å være foreldre i Ukraina og Norge:

I Ukraina har du også rutiner, men det er ikke så vanskelig da, fordi du er hjemme. Og du må ikke tenke så mye over vanlige ting.

Ved hjelp av to setninger gir moren innsikt i hvordan hverdagspraksiser som er normaliserte og selvfulgelige hjemme, i Norge blir noe som må tenkes over og kanskje også vurderes og drøftes. Viktige spørsmål som da melder seg er hva som eventuelt er vanskelig i foreldrerollen, om og hvordan foreldre blir fulgt opp i tjenestene og hvordan foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet eventuelt har betydning over tid. I dette prosjektet har vi hatt mulighet til å utforske videre hvordan situasjonen i et nytt land erfares fra foreldrenes ståsted, hvordan eventuelle problemer håndteres og hvordan foreldre følges opp, eller ikke følges opp, i lokale velferdstjenester.

1.1 Foreldrerollen

Foreldrerollen er noe de fleste går til med usikkerhet skapt av særlig to forhold: For det første, stort ansvar for et annet menneske ute av stand til å klare seg på egen hånd. For det andre, det å være foreldre er en oppgave basert på lite formalisert kunnskap. Foreldreskap finnes ikke på timeplanen i skoleverket. Samtidig eksisterer det en mengde uformelle normer og dominerende forventninger om hvordan man skal være foreldre på riktig måte. Og et økende antall eksperter på foreldreskap deler mer eller mindre velkvalifiserte råd. Foreldrerollen er i utgangspunktet privat, men samtidig omgitt av betydelig offentlig oppmerksomhet, debatt og tiltaksiver. Dette er en følge av at barn i økende grad har fått rettigheter. I tillegg til en politisk og faglig diskurs om at barndom og ungdomsliv former resten av livet. Lee et al. (2023) beskriver det som «parental determinism», foreldredeterminisme, det vil si at foreldres dagligdagse tilnærminger og praksiser ansees som avgjørende for barnets framtid.

Det er med andre ord viktig å være foreldre på *riktig* måte, og det kan gjøres feil. Den britiske sosiologen Beverley Skeggs beskriver hvordan unge engelske arbeiderklassekvinner erfarer at deres intuitive og familielærte måte å vise omsorg på, inkludert hvordan være mødre, ikke holder i møte med undervisningssystemets middelklassebaserte normer og omsorgspraksiser (Skeggs, 1997). Mens en norsk studie av innvandrede foreldre fra Somalia og deres voksne barn, finner at foreldre kjenner på en dobbelthet i både å høre til i samfunnet og være andregjort. De kjenner velferdstjenestenes og andre foreldres blikk på seg, og jobber for å leve opp til det som blir noe nær internaliserte forventninger om hvordan være gode foreldre (Handulle, 2021; Handulle & Vassenden, 2021). Slike erfaringer blant foreldre med innvandrerbakgrunn beskrives også med begrepet *iaktatt foreldreskap* (Smette & Rosten, 2019).

De som har flyktet til et annet land med familien sin har måtte forlate alt som var kjent og må «finne opp» hverdagene på nytt, som individer, foreldre, arbeidstakere og medborgere. Det er langt fra opplagt at måten de var foreldre på i landet de forlot kan

overføres til landet de ankom. Nabolaget og institusjonene som omslutter familien – fra helsetjenester til barnehage og skole – er organisert og fungerer etter ukjente logikker. Dette må læres. Normer for foreldreskap kan være annerledes og ukjente, og med på lasset er alt som initierte oppbruddet, flukten og det som skjedde på reisen hit (se for eksempel Friberg, 2019; Friberg & Bjørnset, 2019; Smette & Rosten, 2019; Bråten & Sønsterudbråten, 2017). Til sammen gjør det at foreldre som ankommer Norge som flyktninger *kan* ha særskilte behov og utfordringer de ikke deler med foreldre flest.

Disse særskilte behovene er bakgrunnen når foreldreveiledning er blitt en del av introduksjonsprogrammet. Foreldre har rett og plikt til å delta i det. Ukrainske foreldre har rett og *ikke* plikt til deltakelse i introduksjonsprogrammet, men hvis de først benytter retten til å delta, har de også plikt til å delta i foreldreveiledning dersom de har barn under 18 år. Dette er altså et universelt innrettet tiltak som del av introduksjonsprogrammet, det omfatter foreldre som kommer til Norge som flyktninger uansett hva de måtte mene om egne behov. Slik skiller tilbudet seg fra måten universelle innrettede foreldreveiledningstilbud gis i resten av samfunnet. At det er universelle foreldreveiledningstilbud, betyr at de er forebyggende og et tilbud til alle (Bråten & Sønsterudbråten, 2016, s. 67). Men når dette rettes mot foreldre flest, er det forebyggende *tilbud*, ikke noe det er obligatorisk for foreldre å delta i.

Tjenester til foreldre som nylig er kommet til landet inngår slik sett i en diskusjon om likeverdighet. Den norske velferdsstaten bygger på prinsipper om universelle rettigheter og like muligheter for alle. Alle har – i prinsippet – rett til utdanning, velferdstjenester og beskyttelse mot inntektsbortfall som skyldes sykdom, uførhet og alder (Dølvik, 2013; Kildal, 2013). Nordiske velferdsstater er i tillegg tjenesteintensive, og tjenester er ofte relasjonelle i form og innhold. Kombinasjonen av rettigheter og slike relasjonelle forhold i velferdsstatens førstelinje, mellom brukere, grasrotbyråkrater og profesjonelle tjenestetøvere av ulikt slag, forstås i en del forskning som avgjørende for tilliten folk har til velferdsstaten og -kommuner (se for eksempel Vike, 2016). At tjenestene er rettet mot alle, at de er universelle, beskrives også som viktig for å unngå stigmatisering. Vike (2016) skriver: «Tjenester som i prinsippet er rettigheter som alle med et gitt behov har, oppleves som regel ikke som stigmatiserende, slik behovsprøvde tjenester til verdig trengende har en tendens til å gjøre» (Ibid. s. 201). Diskusjoner om likeverdighet i tjenester dreier seg derfor ofte om forholdet mellom «for alle» kontra «kun for de få». Universelle tjenester kan betraktes som *likeverdige* – de gis til alle på samme vis. Men dette er en tilnærming som utfordres når fokuset endres fra likhet i tilbud til likhet i resultat. Særskilte tiltak og tjenester for de med særskilte behov og utfordringer, betraktes da som en måte å utjevne forskjeller og sikre like muligheter til gode liv (se Djuve, et al., 2011). Forskjellsbehandling i tilbud forstås, basert på en slik tilnærming, som en kilde til likeverdighet i resultater.

Spørsmålet om hvordan foreldre eventuelt følges opp av velferdstjenester etter introduksjonsprogrammet, knytter an til en slik diskusjon. Introduksjonsdeltakere som er ferdige med programmet, skal anvende de ordinære og i hovedsak universelt innrettede tjenestene lokalt, enten det er som arbeidstakere, elever, pasienter eller som foreldre. Dette prosjektet er et bidrag til innsikt i hvordan det fungerer.

1.2 Foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet fra 2021

Siden introduksjonsprogrammet i 2004 ble gjort obligatorisk, både for kommunene å tilby og for flyktninger å delta i, har det hatt som hovedmål å bidra til kvalifisering for arbeid og/eller videre utdanning (Djuve & Kavli, 2015, s. 17). Fra 2021 er det nedfelt i integreringsloven at: De som ankommer Norge som flyktninger og de som familiegjennføres med flyktninger, har – som hovedregel – rett og plikt til introduksjonsprogram, dersom de er mellom 18 og 55 år.¹ Ukrainere har kollektiv midlertidig beskyttelse, med rett, men ikke plikt til deltakelse i introduksjonsprogram.²

Programmet har en varighet fra tre måneder til fire år, avhengig av tidligere utdanning/erfaring. Deltaker godtgjøres gjennom introduksjonsstønad. Målet er overgang til videre utdanning eller arbeid. Dette skal, for de som har fått opphold i Norge, oppnås gjennom undervisning i norsk og samfunnskunnskap, arbeids- eller utdanningsrettet innhold, karrierekompetanse – og veiledning. Nytt i 2021 var at programmet også inneholder to elementer som ikke direkte er arbeidsrettet, livsmestring og foreldreveiledning. Alle deltakere som har barn under 18 år eller blir foreldre i løpet av introduksjonsprogrammet, har rett og plikt til foreldreveiledning.

Foreldreveiledning som en obligatorisk del av introduksjonsprogrammet, innebar en formell utvidelse av programmets siktemål fra språkopplæring og kvalifisering til arbeid/videre utdanning, til å omfatte flere deler av deltakernes liv – herunder det å være foreldre. Integreringsforskriften fastsetter at foreldreveiledning skal gi informasjon om og veiledning i foreldrerollen i en norsk kontekst. Den skal bidra til å skape trygge foreldre som kan gi barna en god oppvekst, og slik fremme integrering i Norge. Introduksjonsprogrammet speiler med det, at norsk integreringspolitikk har et tverrpolitisk fundert tyngdepunkt i norskopplæringen og overgangen til arbeid. Samtidig er det stor oppmerksomhet om at integrering også omfatter subjektive, sosiale og emosjonelle forhold (Dalen, et al., 2024).

Fafo har følgeevaluert implementeringen av flere av de nye såkalte standardiserte elementene i introduksjonsprogrammet, herunder foreldreveiledning (Kavli et al., 2022; Kavli et al., 2024; Lillevik et al., 2025). Første steg i arbeidet var å spørre hva de som utviklet foreldreveiledningen som en del av introduksjonsprogrammet ønsket å oppnå. Vi fant at tiltaket på den ene siden var ment å motvirke negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, på den andre siden å møte frykten blant mange nyankomne for barnevernet – og bygge tillit mellom foreldre og det norske samfunnet (Kavli et al., 2022, s. 53). Det faktiske innholdet nasjonale myndigheter anbefaler når kommunene skal iverksette foreldreveiledning i praksis, slik det kommer til uttrykk i Fagressursen³, synliggjør et videre perspektiv. Her vektlegges det å gi foreldre et faglig fundert foreldreveiledningsprogram. Et av programmene som nevnes, og som anvendes av en stor andel kommuner, er ICDP (International Child Development Programme) (Andresen et al., 2025, s. 39). Dette programmet anvendes også forebyggende og universelt rettet mot foreldre med

¹ Stortinget vedtok i juni 2025 å øke aldersgrensen for de som omfattes av introduksjonsprogram til 60 år. Endringen er ikke iverksatt ennå.

² Integreringsloven §37c.

³ <https://introduksjonsprogrammet.imdi.no/innhold/foreldreveiledning/>

majoritetsbakgrunn. Programmet skal (slik vi leser det) bidra til gjennomtenking og refleksjon blant foreldre om hvordan de forstår og nærmer seg sine egne barn. Og særlig gi råd og tips til foreldre om hvordan de kan gå fram i relasjonen til egne barn: ved å vise barnet at man er glad i det, å søke og sette seg i barnets sko, rose barnet, dele opplevelser med det, legge til rette for og støtte, og sette grenser (Bufetat, 2017). Det vil i praksis si råd og refleksjon rundt hvordan være foreldre. Slik framstår et mål om integrerte foreldre ikke veldig forskjellig fra hvordan myndighetene ønsker å styrke den norske foreldrebefolkningen generelt.

Fafo har, som tidligere nevnt, gjennomført en egen studie av foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet (Andresen et al., 2025). Oppdraget var å undersøke hvordan kommunene møtte anledningen de hadde fått til å redusere omfanget av foreldreveiledningen etter ankomst av mange ukrainske flyktninger. Vi fant at de fleste kommunene fortsatt tilbød foreldreveiledning med åtte–tolv samlinger, slik som kravet var tidligere. 40 prosent tilbød kurs på to–fire samlinger basert på det nye minimumskravet. Men det var bare åtte prosent som kun tilbød minimumsversjonen av foreldreveiledning. At majoriteten av kommuner hadde beholdt et omfattende program i en situasjon hvor de kunne redusere tilbudet, ble lokalt begrunnet med at de forsto foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet som en investering. Slik kunne de – ble det argumentert – forebygge framtidige utfordringer knyttet til barn og foreldre. Kommunene foretok samtidig ulike tilpasninger av tidsbruk og innhold basert på lokale ressurser og forståelser. Språkbarrierer og utdanningsnivå påvirket deltakernes utbytte, men foreldre framhevet særlig refleksjon og fellesskap med andre foreldre som verdifullt i veiledningen (Andresen et al., 2025).

Introduksjonsprogrammet varer en avgrenset periode. I en situasjon med mange ukrainere som har mellom tre–tolv måneder i introduksjonsprogrammet, dreier det seg altså om en svært kort periode for mange. Vi tolker dette som en viktig årsak når vi altså fant at foreldre nærmest uansett hvor mye veiledning de fikk i introduksjonsprogrammet, ønsket mer (Ibid. s. 99). De som ga slik veiledning og/eller programrådgivere i flyktningtjenesten, identifiserte i tillegg foreldre de mente trengte oppfølging (Ibid. s. 103). Da hadde vi ikke anledning til å utforske tendenser i foreldrebehov eller hva tjenestene gjorde for å følge opp behovene de identifiserte. Dette søker vi å finne ut mer om i denne studien.

1.3 Problemstillinger

Problemstillingene nedenfor har strukturert datainnsamling og analyser, og vil bli besvart i det følgende:

1. Har foreldre behov for særskilt oppfølging etter introduksjonsprogrammet, og i så fall hva?
 - Hvordan beskriver de sin egen situasjon som foreldre og hvordan kan vi tolke deres beskrivelser?
 - Hvilke problemer/utfordringer forteller de selv om, hvilke forteller andre (ansatte i tjenester) om, og hvilke forståelsesrammer bygger fortellingene på?
 - I hvilke situasjoner/i møte med hvilke utfordringer anvender de innsikter fra foreldreveiledningen? Hvilke problemer opplever de å måtte løse alene?

2. Hva bidrar til å avdekke og møte eventuelle behov for råd, støtte og annen oppfølging blant nylig bosatte foreldre, fra velferdstjenester lokalt?
 - Hvordan bidrar foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet som er gitt fysisk eller digitalt, over tid?
 - Hva skjer etter foreldreveiledning initiert av ulike aktører? Av hvem, hvorfor og hvordan møtes eventuelt identifiserte behov?
3. Hva kan vi, basert på empiriske funn, si om fordeler og ulemper med særskilt oppfølging av foreldre etter introduksjonsprogrammet, kontra oppfølging i ordinære tjenester?

I dette forskningsprosjektet er utgangspunktet foreldrenes erfaringer og behov, slik de kommer til uttrykk når vi har intervjuet dem. Da har vi spurt hva de har med seg videre fra foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet – herunder også om erfaringer fra digital foreldreveiledning. Hvor de står nå med hensyn til arbeid og øvrige faktorer som påvirker deres livssituasjon, samt om de har utfordringer i foreldrerollen, i så fall hva slags og hvilke individer, nettverk eller velferdstjenester søker de råd og støtte hos. Dette danner utgangspunktet når vi så vender oss til kommunene for å utforske hvordan de kommer eller ikke kommer i posisjon til å møte foreldrenes behov og utfordringer.

Dette er en kvalitativ studie. Det betyr at vi har hatt mulighet til å utforske foreldreerfaringer og foreldres hverdagsliv basert på deres egne beretninger og beskrivelser. At en del foreldre ble intervjuet for andre gang, de fleste om lag ett år etter at vi traff dem sist, har gitt mulighet til refleksjoner knyttet til endring. Dette er som vi skal se, særlig knyttet til den midlertidige oppholdstillatelsen ukrainske familier har, og til betydningen av overgang til arbeid. Det vil si forhold som utgjør rammer for foreldreskapet og hverdagene i disse familiene.

Studiene av tjenestene er også utforskende i betydningen at vi har søkt å avdekke hvordan behovet for særskilt oppfølging av denne gruppen foreldre vurderes, og hvordan dette ivaretas på formaliserte, men også uformelle måter i det velferdsstatlige tjenesteparatet lokalt.

At studien er kvalitativ, avgrenset til åtte lokalsamfunn og 21 foreldre, gjør at funnene våre ikke kan betraktes som representative for foreldre eller kommuners tjenestetilbud. Tydelige tendenser som avdekkes gir antakelig likevel indikasjoner om et større bilde – og danner utgangspunktet for drøftinger basert på teori og tidligere forskning i rapportens siste kapittel. Slik synliggjøres innsikter som har gyldighet ut over denne studien (Coffey & Atkinson, 1996).

I kapittel 2 gjør vi nærmere rede for det metodiske knyttet til datainnsamling og analyser. I kapittel 3 og 4 presenteres resultater fra analyser av foreldreintervjuer og kartlegging av tjenestetilbud mens vi i kapittel 5 oppsummerer og drøfter resultatene.

2 Metode

Denne rapporten bygger videre på den kvalitative delen av datamaterialet samlet inn høsten 2024 i prosjektet om foreldrekurs og foreldreveiledning ved høye ankomster (Andresen et al., 2025). Da besøkte vi i alt ti kommuner hvor vi gjorde intervjuer med ansvarlige for foreldreveiledning, veiledere og deltakere samt observasjoner av foreldreveiledning i flere av de ti kommunene.

I dette påfølgende prosjektet inkluderer vi datamateriale fra i alt sju kommuner og en bydel i Oslo. Fem av kommunene og bydelen ble også besøkt høsten 2024, men vi har i tillegg inkludert to kommuner som har gjennomført foreldreveiledningskurs digitalt. Kommunene ligger i Midt-, Øst- og Sør-Norge og inkluderer både by- og distriktskommuner, med alt fra mindre enn 3000 til om lag 100 000 innbyggere.

Forskningsprosjektet er gjennomført i overensstemmelse med de forskningsetiske retningslinjene fra Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). Vi videreførte og forlenget i dette prosjektet undersøkelsesdesignet som ble vurdert og anbefalt gjennomført av SIKT – kunnskapssektorens tjenesteleverandør – som er vårt personvernombud, i den opprinnelige studien om foreldreveiledning ved høye ankomster.

Spørsmålsformuleringene og de metodiske tilnærmingene er utformet med respekt for undersøkelsens informanter. Vi har vært bevisste på at det kan være vanskelig for informantene å snakke om hvordan barna har det, og om foreldrerollen både under og etter en fluktsituasjon. I både denne og den forrige undersøkelsen kom det også fram tematikker knyttet til redsel for barnevernet – en frykt som kan påvirke hva man velger å dele med forskerne om egne utfordringer. I intervjusituasjonen har vi derfor vært særlig oppmerksomme på dette. Vi understreket at målet med studien er å forbedre tjenestene og kartlegge foreldrenes behov, ikke å vurdere dem som foreldre. Flere av foreldrintervjuene varte også forholdsvis lenge, noe som ga deltakerne rom til å snakke om det de hadde på hjertet, men der vi samtidig kunne styre samtalen inn på temaer som var direkte relevante for prosjektet.

2.1 Intervjuer med foreldre

Vi har intervjuet til sammen 21 foreldre som alle tidligere har deltatt i foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet. De har, siden de er bosatt i ulike kommuner, deltatt på ulike utgaver av foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet. Mens enkelte har deltatt i veiledning med åtte–tolv samlinger, har andre deltatt i kortere opplegg. Det er også foreldre som har hatt digital veiledning. Tolv mødre og ni fedre ble intervjuet. 15 av disse har bakgrunn fra Ukraina, og har midlertidig kollektiv oppholdstillatelse i Norge. Blant de seks andre, har tre bakgrunn fra et land på det afrikanske kontinentet og tre fra Syria.

Seks av de intervjuede foreldrene ble også intervjuet i 2024. Alle de er fra Ukraina. Der vi tidligere har intervjuet deltakere mens de fortsatt var eller nylig hadde gjennomført foreldreveiledningen, var fokuset i denne studien å få innblikk i hvordan de har hatt nytte av kurset en tid etter deltakelsen, hvor de står som foreldre nå og om de har kontakt

med velferdstjenester, frivillige eller nettverk av foreldre. Disse intervjuene gir også grunnlag for å si noe om utviklingen i utbytte av foreldreveiledningen og forelderrollen den første tiden i Norge.

Intervjuene er gjennomført som et fysisk møte mellom forsker og foreldre. De er gjort i lokaler knyttet til voksenopplæring og/eller flyktningtjeneste samt på kafé. Intervjuene varte mellom 15 minutter til i overkant av en time. Med unntak av to intervjuer, er det benyttet telefontolk. I de to intervjuene hvor det ikke ble benyttet tolk, var det i ett tilfelle fordi forelderen snakket godt norsk og gjerne ville intervjues uten tolk. I det andre tilfellet skyldtes det at telefontolken det var gjort avtale med, ikke var mulig å få kontakt med. Intervjuet ble da gjennomført på norsk med noe bruk av oversettelsesapp.

Vi ønsket ikke å anvende tolker, språkassistenter eller veiledere som var involvert i veiledninger eller i andre tilbud fra flyktningtjenester som foreldrene hadde vært deltakere i. Vi hadde oversikt over hvordan veiledere og foreldre hadde kommunisert med hverandre under foreldreveiledning. Vi ønsket å anvende tolker som ikke hadde vært involvert i dette, slik at intervjupersonene skulle kjenne seg frie til å snakke om sine erfaringer.

Forskerne som har gjort intervjuene i dette prosjektet har omfattende erfaring med å gjøre intervjuer med tolk. Det kan være utfordrende, men i dette prosjektet møtte vi andre problemer knyttet til det enn vi har erfart tidligere. Problemene var knyttet til russiske tolker i to intervjusituasjoner med ukrainske foreldre. Ukrainske telefontolker er vanskeligere tilgjengelige enn russiske. Noe som gjør at vi i enkelte tilfeller, ved ombooking av avtaler og korte tidsfrister, har anvendt russisk tolk når dette har vært avklart med lokale tjenester (basert på deres erfaringer) og/eller de vi skulle møte. I en av kommuner, fikk vi beskjed om at russisk var de ukrainske deltakerne sitt foretrukne språk. I intervjusituasjonen ble det imidlertid tydelig at dette ikke kunne stemme. I de to problemtilfellene ga tolkene noe overfladisk og summarisk tolking, i det ene intervjuet kommenterte også tolken et par ting som ble sagt på norsk. Dette bidro til usikkerhet i samtalen. Og vi klaget inn tolken som kommenterte, til byrået som hadde formidlet vedkommende. Vi har etter intervjuene reflektert over disse erfaringene og hvordan denne typen situasjoner best kan håndteres dersom de oppstår.

Vi har valgt å anvende intervjuene hvor tolkingen ikke var optimal, fordi intervjupersonene i de to tilfellene selv behersket norsk godt nok til at de fikk formidlet sine synspunkter og erfaringer til oss.

Fafo sin praksis er å anvende kvalifiserte tolker i intervjuer der intervjupersonen ikke snakker norsk eller har begrenset ordforråd og forståelse på norsk. Dette er tolker som formidles gjennom byråer som forplikter seg på kvalitetskriterier nedfelt i Nasjonalt tolkeregister. Erfaringene vi gjorde vil bli tatt med og diskutert i arbeidet med andre og påfølgende prosjekter. Tolking er helt avgjørende for å kunne ha tilgang til erfaringer fra deler av befolkningen som ikke snakker norsk eller har begrenset forståelse og ordforråd på norsk. Hvordan dette kan gjøres på beste måte er derfor en svært viktig diskusjon i forskningsarbeidet.

2.2 Intervjuer med ansatte i velferdstjenester som møter foreldre

Vi har i dette prosjektet, som nevnt innledningsvis, samlet datamateriale fra i alt sju kommuner og en bydel i Oslo. Følgende kommuner inngår i dette prosjektet:

- By på Sørlandet med i underkant av 50 000 innbyggere. Har mange års erfaring med å ta imot og bosette flyktninger. Bosetter flyktninger fra både Ukraina og andre land. Flyktningtjenesten er i Nav og foreldreveiledningen foregår i regi av voksenopplæringen.
- Mellomstor kommune på Østlandet med cirka 20 000 innbyggere. Har mange års erfaring med å ta imot og bosette flyktninger fra ulike land. Flyktningtjenesten er organisert som egen kommunal virksomhet. Foreldreveiledningen foretas av sertifiserte ICDP-veiledere som dels er programrådgivere, dels ansatte i helsetjenester og barnevern.
- Stor by på Østlandet med cirka 100 000 innbyggere som har mange års erfaring med å ta imot og bosette flyktninger. Bosetter flyktninger fra både Ukraina og andre land. Flyktningtjenesten er i Nav. Denne kommunen samarbeider med en nabokommune om foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet, og anvender programrådgivere som er sertifisert som ICDP-veiledere.
- Stor by på Østlandet med cirka 100 000 innbyggere som har mange års erfaring med å ta imot og bosette flyktninger. Bosetter flyktninger fra både Ukraina og andre land. Flyktningtjenesten er organisert utenfor Nav. Foreldreveiledningen foretas av ICDP-sertifiserte veiledere som har andre stillinger i kommunen.
- Distriktskommune på Østlandet med under 3000 innbyggere. Har tidligere bosatt flyktninger fra Syria. Bosetter nå kun ukrainere. Flyktningtjenesten er lagt til kommunen. De har tidligere gitt foreldreveiledning ved hjelp av sertifisert ICDP-veileder i helsetjenesten, men gjør det nå i samarbeid med en nabokommune.
- Bydel i Oslo med cirka 50 000 innbyggere. De bosetter flyktninger fra både Ukraina og andre land. Flyktningtjenesten er i Nav og foreldreveiledning gis her av ICDP-sertifiserte veiledere.
- To distriktskommuner i Midt-Norge som begge har under 3000 innbyggere. Flyktningtjenesten er lagt til kommunen. Gjennomfører foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet delvis digitalt, delvis i et samarbeid mellom flere nabokommuner som har sertifiserte ICDP-veiledere med andre stillinger i kommunen.

Vi har konsentrert oss om flyktningtjenestene og om programrådgivere og foreldreveiledere tilknyttet flyktningtjenester, voksenopplæring eller helsetjenester lokalt. Flyktningtjenesten og programrådgivere er et tjenestetilbud og en stilling som er gitt ulike navn og titler rundt om i kommunene. Ulike titler kan romme tjenester og stillinger med litt ulike mandater og organiseringer. Hovedoppgaven til tjenestene vi har konsentrert oss om er likevel å gi tilbud om introduksjonsprogram til nylig bosatte i kommunen. Vi refererer derfor i denne rapporten til disse tjenestene og stillingene som flyktningtjenester og programrådgivere uavhengig av hva tjenestene og stillingene kalles i de aktuelle kommunene.

Fokuset i studien er tiden i etterkant av introduksjonsprogrammet. Slik sett kan det synes kontraproduktivt å gjøre intervjuer i tjenester med ansvaret for introduksjonsprogrammet. Når vi har valgt dette, er det fordi en eventuell oppfølging av foreldre må

antas å starte der. Rammene for denne studien tillot dessuten ikke at vi samlet inn data fra et bredt utvalg av tjenester som foreldre må antas å være i kontakt med, som barnehage, skole, helsestasjon, frivillighetssentral, familievern og barnevern – samt frivillige organisasjoner som har aktiviteter barn, foreldre eller som både barn og foreldre deltar på. Vi måtte ha valgt en eller to tjenester, og resultatene ville da blitt sterkt preget av de særskilte oppgavene akkurat denne tjenesten har. Intervjuer vi gjennomførte i barnevernstjenesten i to kommuner synliggjorde dette. Her fikk vi først og fremst innsikt i barnevernets befatning med barn og familier med problemer. I liten grad generelle tilnærminger til foreldre som har vært i landet en kort stund.

Vi har intervjuet tolv sertifiserte foreldreveiledere/programrådgivere. I noen tilfeller er intervjupersonene både foreldreveileder og programrådgiver, i andre tilfeller kun en av delene. Åtte av dem ble også intervjuet høsten 2024. I disse intervjuene var vi spesielt opptatt av hva foreldreveilederne tenkte om oppfølgingen i etterkant av foreldrenes deltakelse på foreldrekurset, mens vi snakket med programrådgiverne om og hvordan de eventuelt fulgte opp deltakerne i introduksjonsprogrammet etter at det var avsluttet. I dette inngikk også spørsmål om og hvordan de eventuelt fulgte opp nåværende og tidligere introduksjonsdeltakere som foreldre. Intervjuene varte mellom 30 minutter og en time, et ble gjennomført som et gruppeintervju med tre foreldreveiledere.

Intervjuene er stort sett tatt opp med diktafon og de fleste av dem er transkribert. Intervjuene som ikke er tatt opp med diktafon er det gjort grundige notater fra. Vi har i noen tilfeller dobbeltsjekket med intervjupersonen at framstillinger av tiltak og tjenester er riktig forstått.

Vi har også gjennomført intervjuer med ansatte i helsetjenesten som er involvert i arbeidet med nylig ankomne flyktninger i kommunen, som sertifiserte foreldreveiledere og/eller som helsepersonell. Til sammen fem personer. Disse intervjuene er også tatt opp med diktafon og transkribert, eller gjort grundige notater fra. De vi har intervjuet var alle en del av eller tilknyttet flyktningtjenesten i de aktuelle kommunene. Dette kunne for eksempel være ved å bidra til foreldreveiledning. Mange kommuner anvender helsesykepleiere i foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet, fordi de har sertifisering som foreldreveiledere. Enkelte kommuner vi besøkte var eksempler på dette.

Vi har også gjennomført intervjuer med tre ansatte i barnevernet fordelt på to kommuner. Vi innså imidlertid at det å inkludere tjenester som ikke var knyttet til flyktningtjenesten direkte, ville bidra til et annet prosjekt enn det vi var i gang med. Vi har derfor kun anvendt disse intervjuene som bakgrunn for fortolkning av intervjuene som er inkludert i studien. Dersom vi skulle inkludert barnevernet i studien måtte vi systematisk oppsøkt representanter for denne tjenesten i samtlige kommuner, det var det ikke rom for innenfor prosjektets rammer.

2.3 Hvordan vi har analysert datamaterialet

Den empiriske datainnsamlingen er gjort av to forskere, som med ett unntak, har reist til ulike kommuner og gjort intervjuer hver for seg. For å sikre en helhetlig og konsistent framstilling av funnene, har det vært avgjørende med et tett og godt samarbeid i både analyse- og skriveprosessen. For å få til det har vi hentet inspirasjon fra Helga Eggebø

(2020) artikkel om kollektiv kvalitativ analyse. En slike analyse-i-fellesskap-metodikk er basert på tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006). Samarbeidet er trinnvis og det omfatter: felles gjennomgang av datamaterialet, temakartlegging og -gruppering, en felles disposisjon og arbeidsplan. Målet med en slik analyse er å skape rom for en kreativ analytisk prosess hvor en kan korrigere og videreutvikle tolkninger og lære av hverandre (Eggebø, 2020).

Vi startet med å ha en felles gjennomgang av datamaterialet. I løpet av prosjektperioden hadde vi også jevnlige samtaler om datainnsamlingen, særlig i etterkant av kommunebesøk og nøkkelintervjuer. Det vil si intervjuer som ga nye innsikter eller nye tilnærminger til allerede etablerte innsikter. Da alt datamaterialet var samlet inn, utarbeidet vi oppsummeringer og notater fra de gjennomførte intervjuene for å gi begge forskerne et grundigere innblikk i hele datamaterialet.

Sammendrag fra intervjuene og hele intervjuer dannet grunnlaget for neste fase, som besto i å kartlegge og gruppere sentrale temaer. I denne delen av prosessen tok vi i bruk en stor tavle for å sortere ut overordnede og underordnede temaer vi identifiserte i datamaterialet. Vi diskuterte og brukte tid på å analysere hvilke temaer som hørte sammen, og hvilke temaer som var mindre relevante for problemstillingene vi ønsket å belyse. Temakartleggingen startet med en empirinær tilnærming, men vi hadde i tillegg orientert oss om relevant forskning på feltet. Dette bidro til at analyseprosessen også ble teoretisk informert, noe som påvirket både hvordan vi forsto den innsamlede empirien og hvordan vi valgte å kategorisere den. Et konkret eksempel på dette var diskusjonen rundt foreldrenes utsagn om at «alt går bra», og hvordan dette skulle fortolkes.

Det siste trinnet i prosessen var å lage en disposisjon for skrivearbeidet. Vi valgte å ta for oss deltaker- og tjenesteperspektivene i ulike kapitler, og ble enige om hvem som skulle ha ansvar for å skrive de ulike delene. Deretter har vi gjennomgått hverandres tekster og blitt enige om konklusjoner og drøftinger. I sum gjør dette samarbeidet at de to analysekapitlene og det avsluttende oppsummerende og drøftende kapittelet er felles produkter, der også kvalitetssikrer har hatt betydelig innflytelse på det endelige resultatet.

3 Foreldre etter introduksjonsprogrammet

I forskningsprosjektet som ble gjennomført i forkant av denne studien, undersøkte vi foreldres erfaringer under og rett etter deltakelse i foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet (Andresen et al., 2025). I denne oppfølgerstudien undersøker vi hvordan foreldre erfarer kunnskap og innsikter ervervet gjennom foreldreveiledningen når det har gått en stund, hva de eventuelt har tatt med seg videre og bruker i relasjon til egne barn. Vi har også spurt dem hvilke utfordringer de erfarer i foreldrerollen, hvem de spør om råd som foreldre, og om de har kontakt med og/eller får støtte fra velferdstjenester, frivillige organisasjoner eller andre. Intervjuene er gjort i løpet av våren og høsten 2025, totalt 21 foreldre er intervjuet, tolv mødre og ni fedre, flertallet fra Ukraina. Litt under halvparten av de intervjuede foreldrene ble også intervjuet høsten 2024, noe som skaper grunnlag for refleksjoner om utvikling og endringer over tid, i livssituasjon og i det å være foreldre.

Vi starter, slik vi startet intervjuene, med hvordan foreldrene anvender tilnærminger og innsikter fra foreldreveiledningen. Dette følges opp av hva intervjupersonene forteller om nettverk, familie, venner eller offentlige tjenester de støtter seg på og spør om råd. Deretter reflekterer vi over svaret mange ga – med noen variasjoner – når vi spurte hvordan det gikk i rollen som foreldre: Alt er bra. Avslutningsvis adresserer vi det overskyggende problemet som ligger mange av de ukrainske foreldrene tungt på hjertet: Hvordan blir fremtiden, og blir den her i Norge? Et begrep som går igjen i disse bekymringene er *stabilitet*; ønsket om stabilitet og mangelen på stabilitet.

3.1 «Å lytte til barnet» – om utbytte av foreldreveiledningen

Et viktig funn fra det tidligere forskningsprosjektet er at deltakerne hadde ulike forutsetninger for utbytte av foreldreveiledningen. Deltakere med universitetsutdanning fortalte at kurset for det meste besto av repetisjon, mens de med lite eller ingen utdanning fra hjemlandet, først og fremst hadde fått med seg enkel informasjon (for eksempel knyttet til klær og ernæring). Mange tilkjennega problemer med å huske og forstå det som hadde blitt formidlet. De aller fleste vi intervjuet var imidlertid positive til at de hadde fått foreldreveiledning, og vi fant stor bredde i hva de mente å ha fått utbytte av. Mange framhevet betydningen av å ha fått råd og veiledning om hvordan å forstå og relatere til egne barn, mens andre var mer opptatt av at de hadde lært om barns rettigheter, lover og regler i Norge samt om barnevernets organisering og arbeid. Personlighet og intervjusituasjon lot til å påvirke hva deltakerne kjente seg komfortable med å dele (Andresen et al., 2025).

Vi finner også i denne studien at foreldre i hovedsak er positive til foreldreveiledningen. Dette gjaldt både de som ble intervjuet for andre gang og de nyrekruttede informantene. Samtidig er det en gjennomgående tendens at deltakerne innledningsvis omtaler kurset på et generelt og overordnet vis. Når de ble bedt om å konkretisere hva de opplevde som spesielt nyttig, eller om det er noe de husker spesielt godt fra kurset, har flere av deltakerne vanskeligheter med å trekke fram konkrete eksempler. Denne

tendensen ser vi på tvers av utdanningsnivå, landbakgrunn og lengde på foreldrekurset de deltok på. En ukrainsk forelder sier:

Jeg husker ikke alle detaljene, det er over et halvt år siden jeg var på kurset, så det er vanskelig å huske alt. Men all informasjonen på kurset var nyttig.

En annen ukrainsk forelder fra samme kommune forteller også at han har glemt mye av innholdet, men trekker fram en konkret situasjon med datteren på skolen der det å lytte til barnet og forsøke å sette seg inn i barnets situasjon, temaer som ble tatt opp på kurset, viste seg å være nyttig for å løse situasjonen.

Når deltakerne får litt tid til å tenke seg om, eller vi etterspør situasjoner hvor tips, råd eller diskusjoner fra foreldreveiledningen har vært nyttig, er det flere som forteller om konkrete tips og «triks» som faktisk har vist seg å fungere. En mor fra Ukraina forteller for eksempel om sin fem-åring:

For eksempel å finne en løsning når hun ikke har lyst til å rydde leketøyene sine. Og hvordan man kan prøve å få henne til å gjøre det. Jeg viste henne med egne eksempler. Hvis man gjør det sånn, så blir det fint, og hun gjør det fint for seg selv [...] og nå når jeg rydder, så sier hun at 'nå mamma, skal du ta en liten pause, skal du ta det med ro, jeg skal rydde det, og så i morgen er det din tur'. Og siden det, begynte det å virke.

Andre forteller hvordan de mer overordnede tilnærmingene som ble formidlet gjennom veiledningen, er noe de har tatt med seg videre. Flere framhever for eksempel at det å lytte til og tilbringe tid med barnet er noe de har merket seg. En tidligere kursdeltaker med bakgrunn fra Syria forteller:

Det jeg lærte og som jeg har brukt mye er å lytte til barnet. Jeg visste fra før at det var viktig, men jeg var ikke så fokusert på det. Nå har jeg blitt mye mer obs på det, og barna får sjanse til å uttrykke seg. Barna mine er små så jeg må tolke deres uttrykk og reaksjoner, det var veldig nyttig å lære om.

Flere tilkjennegir – som denne faren – at det de først og fremst tar med seg videre er tilnærmingen de har til barna. Slik denne moren fra Ukraina som har to tenåringer forteller:

Jeg begynte å forstå at jeg må akseptere barna mine, på den måten de er. I stedet for å fikse og kontrollere dem, så må jeg veilede dem og hjelpe dem med de valgene de tar [...]

Synet på barnet, hvordan de bør tenke om det og relatere til det, har festet seg hos flere. Det foreldrene forteller tyder på at selv om mye av det konkrete innholdet fra foreldreveiledningen ikke nødvendigvis huskes i detalj, har flere av de sentrale temaene og verdiene fortsatt betydning for foreldrene. Det synliggjøres ved at de gir uttrykk for at perspektiver og prinsipper fra kurset fortsatt preger hvordan de tenker om foreldrerollen og samspillet med barna.

I likhet med forrige studie, framhever også foreldrene i denne studien at det har vært nyttig å lære om forskjeller mellom deres hjemland og Norge – det kan være kultur-forskjeller, men det kan også være hvordan det norske skolesystemet virker. En ukrainsk mor sier:

Det er forskjeller mellom Ukraina og Norge. Noen ting er lettere her, og jeg har tatt med meg tips fra foreldrekurset. Det var nyttig å lære om at det for eksempel ikke er så store krav om lekser her. Men når det gjelder kommunikasjon med barnet, vil jeg si at det ikke er så stor forskjell.

En annen ukrainsk mor forteller hvordan hun fikk bekreftet at hennes metoder og tilnærminger var «riktige», det vil si at de passet godt overens med det hun hørte og lærte i foreldreveiledningen. Det var dog enkelte praktikaliteter som var nye for henne:

På dette kurset forsto jeg at min måte å oppdra barn på var riktig. Det var også veldig interessant å lytte til andres historier, men det jeg var mest interessert i var hvordan ting foregår her i Norge. Alt var veldig nytt for meg. For eksempel lørdagsgodt som er veldig særegent for Norge, som jeg ikke har vært borti før.

Andre med bakgrunn fra Ukraina mener på sin side, at det er noen forskjeller i barneoppdragelse i Norge sammenlignet med i deres hjemland. Det som i alle fall er forskjellig, er tilstedeværelsen av slike kurs og at man snakker om egne barn og deler egne oppdragerpraksiser med andre. En far understreker at det han likte aller best med foreldreveiledningen han deltok i var at de ikke snakket om «andre barn», men om «egne barn». Han likte å dele. Andre er noe mer skeptiske til denne praksisen.

En syrisk kvinne hadde dette å si om forskjeller:

Det var nyttig å lære noe nytt, det var veldig nyttig å lære litt om Norge, og å lære om barneoppdragelse. Norsk barneoppdragelse og arabisk er forskjellig, så nå blander vi begge to sammen og vi gjør det som vi har lært og det vi hadde med oss. Det beste fra begge landene. Selvfølgelig som en mor jeg vil velge det beste for barna mine.

At det finnes forskjeller i både normer, praksiser og kulturelle forhold, er greit å vite om, slik foreldrene snakker om det. Så har flere også – som vi har sett – lært at forskjellene ikke er så store. Og det er enkelte, som moren fra Syria, som har bestemt seg for å ta det beste fra opprinnelseslandet og fra Norge. Samtidig er det altså flere som understreker at de i stor grad viderefører egne oppdragelsespraksiser, og kritisk vurderer hvilke elementer fra kurset som er relevante for deres familie.

Barnevernet er et viktig tema for foreldre med innvandrerbakgrunn. Foreldre som kommer til Norge, har gjerne hørt rykter om at barnevernet «tar barn» før de ankommer landet. Men frykt og mistillit er ikke alltid utelukkende knyttet til rykter og mangel på kunnskap. Tidligere forskningsbidrag synliggjør også at enkelte har familie, venner eller bekjente som har negative erfaringer de har hørt om før eller like etter ankomst (se for

eksempel Fylkesnes et al., 2015). Da foreldreveiledning ble en del av introduksjonsprogrammet, var en av ambisjonene blant de som jobbet med å utvikle det, å møte frykten for barnevernet og bygge tillit mellom foreldre og det norske samfunnet (Kavli et al., 2022, s. 53). Da vi undersøkte erfaringene med foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet fant vi, som tidligere nevnt, at flere casekommuner inkluderte informasjon om barnevernet i veiledningen. Og at foreldre nevnte dette som noe de hadde hatt utbytte av. At de gikk fra å være redde og skeptiske til å få en bedre forståelse av at barnevernet jobbet for barnas beste (Andresen et al., 2025, s. 85). I denne studien var tema barnevern noe flere selv løftet fram som særlig nyttig, også uten å få direkte spørsmål om det. I en kommune vi besøkte for andre gang, var kurset organisert slik at en representant fra barnevernet kom på besøk og fortalte om arbeidet sitt. En deltaker beskrev dette som en verdifull del av kurset:

Det jeg likte best var at det var klar informasjon og forklaring. Vi har også hatt besøk av barnevernet, og de har fortalt om deres jobb og deres mål med jobben. Og vi har snakket om våre barn og det var veldig interessant.

En annen deltaker med syrisk bakgrunn fra samme kommune uttrykte at besøket fra barnevernet bidro til å redusere usikkerhet og misforståelser:

Barnevernet har kommet og fortalt oss og vist oss oversikt over hvordan de jobber, og de har fortalt at det er grunn til at barnevernet tar dem [barna]. Så de har fortalt litt om statistikken og hvor mange barn som har blitt tatt og hvor mange barn de har jobbet med – også har de fortalt om problemer som oppstår og hvorfor de måtte ta barnet. Det var veldig nyttig. Det var mye som var uklart for oss, men nå har vi fått oversikt og hvordan og hvorfor de jobber med barnet.

Disse utsagnene peker på at direkte kontakt med barnevernet i en trygg og informativ ramme kan bidra til økt forståelse og tillit.

Oppsummert synliggjør intervjumaterialet at foreldre har et forhold til foreldreveiledningen også en god stund etter at den er gjennomført. Selv om enkelte ikke kan redegjøre for annet enn at det var nyttig, er det flere som har med seg både tilnærminger til barnet og konkrete tips og råd for bruk i hverdagen videre. En introduksjon til barnevernet er også noe enkelte framhever som en viktig del av sitt foreldreveiledningsopplegg – fordi det bidro til at de fikk et annet syn på denne delen av velferdsstaten. I neste delkapittel følger resultater fra intervjuer med foreldre som har hatt digitalt kurs, som vi skal se deler denne gruppen foreldre flere erfaringer med de som har veiledning med fysiske møter.

3.2 «Jeg likte det kurset» – erfaringer med digitale foreldrekurs

I spørreundersøkelsen vi gjennomførte i forbindelse med det første studiet fant vi at 30 prosent av kommunene svarte at de benyttet private aktører til foreldrekurs- og veiledning (Andresen et al., 2025 s. 48). Blant disse var det desidert flest som oppga at de brukte enten Atlas kompetanse eller Barnas plattform som leverandør. Atlas Kompetanse er et ideelt kompetansesenter som siden 2014 har jobbet med barn og familier

med minoritetsbakgrunn. De tilbyr foreldreveiledning basert på ICDP og andre kurs og tjenester knyttet til minoritetsfamiliers møte med skole og fritid. Senteret beskriver at de har ansatte med relevant utdanning, språkkompetanse og kultursensitivitet, og tilbyr kurs på flere språk, både i grupper og individuelt, med sertifiserte veiledere.

Barnas Plattform er en sosial entreprenør som tilbyr korte, universelt innrettede foreldrekurs utviklet med utgangspunkt i positiv psykologi, med mål om å styrke barns selvfølelse og selvtillit. Kursene gir foreldrene enkle verktøy til bruk i hverdagen, og har siden 2022 også blitt tilpasset foreldre i introduksjonsprogrammene for flyktninger, blant annet med digitale tilbud for ukrainske foreldre. Dette er et program nasjonale myndigheter på feltet mener ikke er tilstrekkelig evaluert.⁴

Digital foreldreveiledning anvendes først og fremst i kommuner i distriktene der avstandene kan være lange og de ikke har sertifiserte foreldreveiledere tilgjengelig. Veiledningen organiseres i enkelte tilfeller ved at deltakerne møter opp på for eksempel voksenopplæringen og følger kurset på skjerm fra samme rom. Men det skjer også ved at hver enkelt deltaker sitter alene foran egen PC, og kontakten med kommunen underveis er begrenset til administrasjon og oppfølging av oppmøte. Dette kan gjøre det vanskeligere for kommunene å avdekke behovet for mer hjelp, siden veiledningen skjer eksternt og av aktører som ikke har kjennskap til deltakerne fra andre sammenhenger. Dermed kan den pragmatiske løsningen med å kjøpe slike kurs privat ha noen kostnader for oppfølgingen av familiene.

I denne studien har vi intervjuet seks foreldre som har deltatt på det digitale foreldreveiledningskurset fra Atlas Kompetanse. I likhet med det programrådgiverne tidligere rapporterte om deltakernes erfaringer (Andresen et al., 2025, s. 52–53) fant vi også i møte med foreldrene at de var generelt positive til å gjennomføre foreldreveiledningen digitalt. Foreldrene var fornøyd både med innholdet og organiseringen av kurset.

Spesielt blir organisering, altså muligheten til å delta på kurset hjemmefra, beskrevet som noe foreldrene satte stor pris på. I kommunen hvor vi gjennomførte intervjuene, deltar foreldrene på voksenopplæring i en nabokommune som ligger omtrent en halvtimes kjøretur unna. Flere uttrykte derfor lettelse over å slippe reisevei for å kunne delta. En tidligere deltaker beskrev det slik:

Jeg likte det kurset, og vi er jo vant til å være mye online. Og man kunne være hjemme og lage seg en kopp kaffe og sette seg ned. Det var veldig greit, og hele situasjonen var veldig vennlig.

En annen deltaker uttalte:

⁴ Bufdir påpeker: Myndighetene vektlegger at kommunene skal tilby kunnskapsbaserte foreldreveiledningsmetoder som er godt evaluert og støttet av forskning og som viser dokumenterte, positive resultater på det det er ment å virke på. Barnas Plattform (<https://www.barnasplattform.no/rapportforskning/>) sitt tiltak er lite evaluert og er foreløpig ikke blant de metodene som ungsinn.no har forskningsvurdert. (<https://uit.no/ungsinn>)

Det som var mest behagelig, var å kunne delta på undervisningen, og å slippe å bruke tid på å reise. Så det var veldig greit å ha kurset på internett.

På spørsmål om de hadde foretrukket å ha kurset fysisk, forteller alle seks deltakerne at de var fornøyde med å ha gjennomført kurset digitalt. Flere påpekte at det digitale formatet gjorde det enklere å møte opp, for eksempel ved sykdom som kunne hindret fysisk deltakelse.

De forteller også at de hadde gode diskusjoner med de andre deltakerne selv om de bare møttes digitalt, og at det i enkelte tilfeller kunne være lettere å dele personlige erfaringer fordi den enkelte følte at det var litt avstand til de andre deltakerne. De vi intervjuet hadde deltatt på foreldreveiledning med deltakere fra både samme og andre kommuner.

På spørsmål om hva deltakerne husker fra kurset i ettertid, finner vi ikke tydelige forskjeller mellom dem som har deltatt på digitale kurs og dem som har deltatt fysisk. Flere trekker fram temaer knyttet til gradert støtte, og viser til konkrete eksempler både fra kurset og fra hverdagen – som å lære barna å sykle eller knyte skolisser. Selv om innholdet i det digitale kurset kan ha vært noe annerledes enn det fysiske, finner vi ikke – basert på det begrensede materialet vi har – at det digitale formatet har hatt stor betydning for hvor mye og hva deltakerne husker og har anvendt i ettertid.

En deltaker forteller:

Man må gradvis vise barnet hvordan det skal gjøres, og så gi dem mulighet til å prøve, og gi barnet tid til å kunne gjøre det samme (ukrainsk mor).

Et annet foreldrepar, også de med bakgrunn fra Ukraina, forteller:

Det var jo veldig positivt å ha disse kursene. Først og fremst. Vi klarte å avlaste hjernen vår fra å lære norsk. Og vi lærte noe nytt. Og informasjon, det er en sånn ting som ikke bæres på kroppen eller i sekken. Den bæres oppe i hodet. Og det er jo fint å få ny informasjon.

Et sentralt funn fra den første studien var hvor viktig deltakerne synes det var med tid til å diskutere sammen med de andre foreldrene. Vi finner noe av det samme blant dem som har deltatt på foreldreveiledningskurset digitalt. De forteller også om gode opplevelser med å dele erfaringer rundt foreldrerollen. En forelder beskriver at de ble godt kjent med de andre foreldrene fra kurset, og at de følte seg veldig nær hverandre. Hun opplyste videre at hun fortsatt hadde kontakt med flere av foreldrene fra kurset som bor i samme kommune. En annen forelder som deltok på det samme digitale kurset, forteller:

Det var fint å høre erfaringer av andre deltakere i gruppa. Noen viste eksempler fra egen erfaring. Og dette var nyttig, og det var interessant å høre på.

I den første studien fant vi at de som hadde deltatt på de mest omfattende veiledningsoppleggene i størst grad løftet fram gruppediskusjonene som spesielt nyttige. Vi

argumenterte for at dette hang sammen med at det tar tid å bygge tillit – både til hverandre og til veilederne – samt at lengre kurs gir mer tid til diskusjoner og erfaringsutveksling (Andresen et al., 2025, s. 94). I denne studien finner vi imidlertid at foreldre som har deltatt i digitale kurs også framhever erfaringsdeling som et viktig og verdifullt element. Dette tyder på at selv i digitalt format, hvor den uformelle samtalen ofte er mer begrenset, kan deltakerne oppleve mulighet for refleksjon og erfaringsdeling.

I den første studien pekte vi også på at det kan være utfordrende for ansatte i kommunen å følge opp deltakerne som har gjennomført foreldreveiledningskurset digitalt, da de i liten grad har innsikt i hvilke problemer eller behov deltakerne eventuelt har synliggjort gjennom veiledningene. I intervjuene med deltakerne som har gjennomført foreldreveiledningen digitalt, kommer det fram at de ikke savner noe mer oppfølging etter kurset. En deltaker beskriver hvordan hun, ved behov, kan ta kontakt med andre foreldre som var med på samme kurs.

Mor: Vi holder kontakt. De fra vår kommune møter jeg ganske ofte og vi prater om våre barn.

Intervjuer: Og tror du dette foreldreveiledningskurset bidro litt til at dere har kontakt og prater om barna, eller tror du det ville skjedd uansett?

Mor: Vi hadde ikke hatt kontakt med noen av dem fra før, unntatt med et par. Men etter kurset så begynte vi å holde mer kontakt med hverandre.

Kurset bidro altså til at deltakere som var bosatt i samme kommune, men ikke kjente hverandre, ble kjent. De har holdt kontakt, hatt utveksling og diskusjoner, også etter at kurset var ferdig. En annen ukrainsk deltaker understreker også at hun ikke har savnet noe oppfølging i etterkant av det digitale kurset:

Jeg syns kurset var nok omfattende, og jeg har gjort masse notater. Og tatt screenshot av de temaene som var aktuelle og interessante for meg. Jeg syns kurset var veldig fint lagt opp, og at det hadde mange fornuftige ideer. Ikke noe sånt jeg savner.

Deltakernes egne perspektiver på behovet for å dele, ha noen å spørre om råd og støtte seg til, vil bli nærmere drøftet i neste delkapittel. Det kan hende at det er behov for å ha noen å diskutere med og rådføre seg med, selv om dette ikke meldes inn som svar på direkte spørsmål fra oss.

3.3 «Jeg vet det er viktig å ha nettverk her i Norge» – om støttenettverk

Støttenettverk kan spille en avgjørende rolle for deltakere i introduksjonsprogrammet, særlig når det gjelder å finne veien videre i et nytt samfunn. For noen blir kontakten med programrådgivere og foreldreveiledere en viktig kilde til støtte og råd – også etter at foreldreveiledningen er avsluttet.

En far forteller for eksempel at dersom han har et problem han ikke kan løse på egen hånd, så spør han programrådgiver. Han er bosatt i en liten distriktskommune, og

programrådgiver er lett å nå – enten han påtreffes butikken eller oppsøkes på kontoret. Problemer kan handle om mangel på gressklipper, men det kan også handle om noe som angår barna. Og hvis man er usikker på hvem man skal snakke med, så er programrådgiver i alle fall svaret, selv om deltaker egentlig er ferdig med introduksjonsprogrammet. Deltakerne kjenner programrådgiverne etter å ha hatt mye kontakt og veiledning, og hvis denne kontakten har vært god og det ligger til rette for det, er det enkelt å fortsette.

Dette er en mulighet som særlig synes å eksistere i mindre kommuner, hvor veien inn til flyktningkontoret ikke er lang og hvor programrådgiver kanskje også er på tilbudssiden (mer om dette i kapittel 4). Vi har intervjuet både foreldreveiledere og programrådgivere som deler sitt private telefonnummer med deltakere, slik at de kan ta kontakt ved behov. Noe de, som vi skal se, opplever at foreldre gjør. En mor forteller om en datter som sleit og som hun ønsket helsehjelp til, men på mottaket visste hun ikke hvem hun skulle spørre. Da de ble bosatt i en kommune og hun fikk en programrådgiver, ble det enklere. Dette er en person som, slik hun presenterer det, kan spørres om alt og som hun har et godt forhold til, hun beskriver ham som en som «har mye lys i seg».

Det er ellers ikke så enkelt å vite hvem man skal ta opp ting med, ting som ikke egner seg i garderoben i barnehagen eller når du treffer en bekjent i køen på butikken. Enkelte benyttet for eksempel anledningen til å spørre forsker i intervju-samtalen: Hva synes *du* jeg skal gjøre? Hvem synes du at jeg skal snakke med? Slike spørsmål kom gjerne etter at diktafonen som tok opp samtalen, var slått av og når det var tatt farvel med telefon-tolken. Spørsmålene kan forstås på flere måter, at en forsker som kommer og stiller mange spørsmål om å være foreldre kan antas å være en slags ekspert på området, er en nærliggende fortolkning. Men vi tolker det også som at det ikke nødvendigvis er så mange de kjenner med majoritetsnorsk bakgrunn som det er opplagte å spørre. De er kanskje heller ikke i så mange situasjoner hvor det er aktuelt å spørre. Intervjusamtalen, som handler om å være foreldre, blir derfor en mulighet.

Enklere ting kan tas opp i garderoben i barnehagen, og her synes det først og fremst som det er andre foreldre det snakkes med. En far beskriver hvordan han snakker med de andre foreldrene om hverdagslige saker:

Biler, priser, barnehage og fising ... alle hverdagslige saker.

Det er neppe alvorlige saker som tas opp i garderoben. Denne faren understreker for eksempel at politikk – det tar han ikke opp. Men hverdagslige prater kan åpenbart oppleves både støttende, oppklarende og fine. Foreldre i samme barnehage har en felles referanseramme – uavhengig av hvem de er, og basert på den kan saker som angår barna, barnehagens opplegg og deres foreldrerolle luftes. En mor med ukrainsk bakgrunn har tre barn i barnehage- og grunnskolealder. I barnehagen og på skolen snakker hun med andre foreldre. At hun har en jobb der hun må kommunisere på norsk, gjør at hun er blitt mer bekvem med å gjøre det, selv om, understreker hun, alt ikke er helt riktig grammatisk hele tiden. Men siden hun engasjerer seg i samtaler på norsk, blir det også mulig å dele stort og smått med andre foreldre i barnehagen og på skolen:

Intervjuer: Du snakker med andre foreldre?

Mor: Ja.

Intervjuer: Hva snakker dere om?

Mor: Om barna og hva man skal gi dem av mat (ler).

Intervjuer: Ja, det er ikke lett. Er det noen foreldre som er blitt venner?

Mor: Ikke sånn venner, men mer som kompiser.

Intervjuer: Men dere kan gi hverandre råd, for eksempel dersom barn ikke vil sove?

Mor: Ikke så mange råd, mer problemer som vi deler.

Intervjuer: Men hvis det oppstår problemer, hvem diskuterer du med?

Mor: Det er særlig det med å tøye grenser, at de ikke vil legge seg og at de står på sitt.

Det er en vanskelig tid, det er bare å overleve den. Bare ikke å gjøre det verre.

Denne småbarnsmoren har gjennomgående en avslappet og lakonisk tone i fortellingene om barna og om hvordan hverdagene forløper. Når hun snakker med andre foreldre om barna, handler det mest om at de deler problemer. Å dele problemer framstår som en type gjensidig rådgivning, om mat, grenser og leggetider. Det kan eventuelt tolkes som en type debrif småbarnsforeldre gjerne bedriver når de møter hverandre, der formålet er mer å luften frustrasjoner og speile hverandres erfaringer, enn å gi råd og finne løsninger. Kanskje er dette en videreføring av det de likte på foreldreveiledninger og -kurs, å dele, drøfte og speile hverandre.

Denne småbarnsmoren deler også noe vi finner blant andre intervjupersoner med ukrainsk bakgrunn, å kalle noen en venn, synes å sitte langt inne. Tittelen venn er gjerne forbeholdt noen som fortsatt er i Ukraina, alternativt en venn med ukrainsk bakgrunn som de har fått etter at de bosatte seg i Norge. Det er svært få som sier de har en norsk venn. Det konstateres som regel bare at nei, det har de ikke, og da er det heller ikke mer å snakke om. Det småbarnsmoren sitert ovenfor helt konkret mangler, er en som kan sitte barnevakt for de tre barna. Hun og mannen organiserer hverdagen med jobber og barn på måter som gjør at en av dem alltid er hjemme. Om kvelden har hun stort sett fri fra jobb, men da jobber ofte mannen. Hun beskriver hva hun gjør da:

Når barna sovner, sitter jeg i ro til klokka tolv, drikker te, ser på film, bare for å ha litt tid alene.

Småbarnsmoren ønsker seg bare ei helg fri, slik at hun kan «skaffe krefter». Men hun har ingen som kan passe de tre barna mens hun (og kanskje ektemannen?) tar fri. Ingen familie, venner eller naboer som hun tiltror å stille opp på denne måten.

I en spørreundersøkelse foretatt blant ukrainske flyktninger i Norge framgår det at sju av ti har en i Norge som de kan ta opp personlige spørsmål med, og at mange er tilknyttet frivillige grupper og organisasjoner. Samtidig oppgir ikke så mange å ha norske venner,

noe som dels knyttes til hvor lenge de har oppholdt seg her, dels til at midlertidigheten ikke inviterer til å knytte nære vennskap (Hernes et al., 2024b). En tredje mulig fortolkning kan, basert på hvordan de snakker om fraværet av norske venner, være at terskelen for å kalle noen venn, er høy. Det synliggjøres også at det kan være krevende å finne en venn, selv for foreldre som har kontakt med andre foreldre gjennom barna.

En mor som kom til Norge alene med en tenåringsdatter mener datteren mest er flau over at moren eksisterer. Hun sier, med et smil, at datteren har tre ord som hun for det ofte anvender: nei og vil ikke. Tenåringsmoren understreker at hun svært, svært gjerne skulle hatt en å snakke med på norsk. Å snakke med, synes i denne sammenhengen, både å innebære ønsket norsktrening og at hun gjerne vil ha en å dele og diskutere med, en å samtale med. Da den lille familien en kort stund bodde i mottak i en annen by i Norge, møtte hun tilfeldig en eldre kvinne på alder med sin egen mor (som er i Ukraina og som hun ikke har sett på flere år). Hun beskriver denne eldre kvinnen som en venn. Men så dro mor og datter videre, og de ble bosatt i en norsk by et stykke unna. Her har hun ingen norske venner. Og nå ønsker hun seg inderlig en relasjon lik den hun hadde i mottaksbyen. Gjerne med et eldre menneske. Hun har forsøkt å melde seg som besøksvenn hos Røde Kors, men fikk beskjed om at de bare trenger folk som snakker godt norsk. Det vil si bedre norsk enn det hun foreløpig får til. Men hvordan bli bedre til å snakke norsk uten en samtalepartner?

Enkelte foreldre forteller, som vi har sett, at de har holdt kontakten med andre foreldre fra kurset, og at de kan støtte seg til hverandre og diskutere utfordringer dersom det skulle oppstå. Da handler det gjerne om foreldre med samme landbakgrunn som dem selv. Og som vi har sett fra foreldre som hadde deltatt på digitale kurs, så er foreldreveiledningen en anledning til å bli kjent med andre foreldre i samme kommune og som de kan ha noe til felles med. Slik beskriver en far med ukrainsk bakgrunn det:

Min tanke, jeg vet ikke om den er riktig, men det er at kurset forener oss foreldre.

I et annet intervju spør vi en ukrainsk mor om hun har kontakt med noen fra foreldreveiledningen hun gikk på. Det har hun ikke. Helsestasjon? Nei, de var der for ett år siden. Da ble de innkalt, og da fikk han som da var tre år, vaksinene han skulle ha, «alle sammen». Siden har hun ikke hørt noe fra dem, de sier vel ifra hvis flere vaksiner må tas og det er jo ikke noe galt med sønnen. Det går helt greit. I barnehagen har hun deltatt på en foreldresamtale, da sønnen startet der etter å ha gått i mottaksbarnehage en stund. Det er over ett år siden. Hun har også vært på FAU, på foreldremøte med alle de andre foreldrene. Men når alle snakker på en gang er det ikke så lett å forstå. Og det var ingen som oversatte. Det ønsker hun ikke heller, for hun vil øve seg på norsk. Foreldremøter kunne vært en mulighet til det, men det ble for mye støy.

På direkte spørsmål om hvem hun spør om råd som foreldre, svarer hun at hun spør de som har eldre barn og som hun ser er gode foreldre. På spørsmål om hvordan hun skiller de gode fra de dårlige, sier hun:

Hvordan? Når barna sier at foreldre slår dem, eller når barna ... når de ikke spanderer tid på sine barn, de er opptatt med alt, men ikke med barna sine. Det er dårlige foreldre. Alle trenger penger, men vi må balansere, jobbe litt, men også være foreldre. Vi kan ikke være opptatt bare med jobb.

Hun har moren sin i Norge, så hun kan spørre henne også. Og hun har venner og familie fra Ukraina, men:

Vi snakker bare med familie ... og ... jeg vet at det er viktig å ha nettverk her i Norge, men ...

«Men» handler om at hun ikke har tid til å få venner. Hun har det som den andre siterte småbarnsmoren, når kvelden kommer, er hun nokså utslitt og har lite kapasitet igjen til å sosialisere. Og så er det dette med at alt er usikkert. Når alt er usikkert, er det kanskje ikke lurt å knytte seg til andre. Småbarnsmoren framstår ikke som uvillig til å ta opp utfordringer med velferdstjenester hun er i kontakt med, anledningen har bare ikke vært der.

Vi finner at de som vil dele, søke råd og diskutere saker som angår barna og foreldrerollen, stort sett har noen å gjøre det med. I alle fall så lenge det handler om hverdagslige saker som leggetider, mat og grensesetting. Men at det også er flere som savner venner og nettverk for samtaler om mer særskilte og alvorlige problemer, norsktrening og også som en mulighet til å rekruttere barnevakter.

For noen er imidlertid en foreldreveileder eller en programrådgiver en mulighet til samtale. Selv om slik oppfølging etter at foreldreveiledning og introduksjonsprogrammet er avsluttet, ikke er en del av rollen til disse to funksjonene er de en mulighet som foreldrene nevner: Kanskje er de mer blitt mennesker de kjenner enn tjenesteutøvere i et byråkratisk system (se kapittel 4).

3.4 «Vi er sterke kvinner» – om utfordringer beskrevet av foreldre

Mange framhever, som tidligere nevnt, at de gjennom foreldreveiledningen har fått nye perspektiver eller konkrete råd de kan ta med seg inn i familielivet, enten det gjelder kommunikasjon med barna eller forståelse av kulturelle forskjeller. I denne studien var målet å få mer innsikt i om foreldre har vært del av oppfølgende tiltak etter veiledningen eller om de har savnet det. Derfor spurte vi om de har hatt behov for oppfølging og hvem de spør eller rådfører seg med hvis og når de har noe de trenger bistand til i foreldrerollen. Vi finner, som vi også så fra intervjuene med foreldrene som hadde veiledning digitalt, at foreldre på direkte spørsmål, gjennomgående svarer at de ikke har hatt behov for særlig oppfølging etter at kurset var avsluttet.

I den grad foreldre beskriver kontakt med offentlige tjenester i foreldrerollen, er det kontakt med skole og barnehage – og i enkelte tilfeller helsetjenester. De har deltatt på foreldremøter, foreldresamtaler og møtt til kontroll og vaksinerings på helsestasjon, eller det har oppstått problemer knyttet til eget barn som har gitt behov for kontakt. Dette kan for eksempel være mobbing, eller at barnet sliter med å finne seg til rette på skolen. De fleste av deltakerne vi har intervjuet, mener de kunne tatt kontakt med foreldreveileder

og programrådgiver ved behov – også etter avsluttet foreldreveiledning og introduksjonsprogram. Men at behovet i varierende grad har meldt seg.

Mange foreldre forteller om barn de mener klarer seg godt, som liker norsk skole, deltar på fritidsaktiviteter og som har fått venner – om ikke norske, så venner med samme landbakgrunn som dem selv eller med en annen opprinnelig utenlandsk bakgrunn. Men enkelte forteller om barn som sliter, om utenforskap, mobbing og ikke å finne seg til rette, om å savne venner og slektninger i opprinnelseslandet, om å ha sett og hørt ting på veien hit som barn ikke burde se eller høre.

Problemstillinger foreldrene nevner, er knyttet til å ha flyktet fra hjemlandet og hvordan de snakker med barna sine om det. En mor forteller at sønnen på fire år, som var ett år da de kom til Norge og går i norsk barnehage, har begynt å spørre om Ukraina. For de snakker ukrainsk hjemme og foreldrene forteller han at familien er fra Ukraina. Så hvorfor er de i Norge da? Mor forteller at de må forklare at det er krig i Ukraina. Da spør fireåringen hva krig er. Intervjuer spør hvordan foreldrene svarer.

Mor: Hva sier vi? Mmmm ... jeg vet ikke hva mannen min svarer, men jeg svarer at det er når ... det er vanskelig å forklare på norsk, jeg pleier å gjøre det på ukrainsk. Jeg sier at når det er krig så er det ikke trygt, da skyter og bomber mennesker andre mennesker. Og det er veldig farlig. Også jeg forklarer at å være aggressiv det er dårlig, så vi prøver å forklare det for han. Vi må fokusere det positive og ikke være aggressive. Ikke si bæsje, for eksempel ... for det er ord som er aggressive. Vi forklarer ikke så mye, og vi viser ikke bilder eller på TV, vi bare forklarer når han spør.

Intervjuer: Snakker de om det i barnehagen, har du noe inntrykk av det?

Mor: Nei. De gjør ikke det.

Å forklare en fireåring hva krig er og at det er krig i landet han kommer fra, må kunne beskrives som en betydelig utfordring for en foreldre. Det er noe foreldre kan trenge å diskutere hvordan man kan gjøre på en god måte. Men det mor sier, synliggjør at hun ikke er en del av slike diskusjoner. Hun vet ikke hva far sier når fireåringen spør ham, og hun er sikker på at de ikke snakker om det i barnehagen. Dette er noe hun spør henne om og hun må løse.

Andre foreldre understreker at de foretrekker å håndtere eventuelle problemer innad i familien, og at de ikke ønsker å dele for mye av privatlivet sitt med andre.

Jeg liker ikke å dele privatlivet mitt, og det som handler om barn er privat, med de andre foreldre. Så vi klarer både jeg og barna å håndtere de utfordringer som oppstår i veien (mor, Syria).

En annen mor med ukrainsk bakgrunn, som har utfordringer særlig knyttet til et av barna, og som er alene med dem, understreker også at disse utfordringene er noe hun diskuterer med barna sine:

Jeg tenker ikke ... jeg tenker ikke at de [andre mennesker utenfor familien] kan støtte oss mer, for vi er sterke kvinner! Jeg og døtrene mine, vi var sterke i Ukraina og nå er det lettere og noen ganger vanskeligere. Men dette er livet [...]

De to mødrene, fra Syria og Ukraina, synes begge først og fremst å dele utfordringene med barna. For som den ukrainske moren sier, «vi er sterke kvinner». De har opplevd krevende ting sammen, både i opprinnelseslandet og her. Hvordan kan andre på noen måte bistå inn i det, andre som ikke helt kjenner historien deres? Samtidig er den siste moren i villrede om flere ting, som hun nå altså diskuterer med seg selv og døtrene sine. Foreldreskap er privat i Norge også. Likevel, ikke fullt så privat som i en del andre deler av verden. Foreldreveiledning har gitt foreldre en viss innsikt i det. Her har de blitt invitert til å dele om egne barn og til å diskutere tilnærminger til barn og oppdragerpraksiser på måter mange synes har vært fine. Mens andre enten beskriver at de slett ikke har likt dette og derfor ikke deltatt, eller så har de ganske enkelt latt være å si noe.

Til tross for noen av utfordringene foreldrene selv peker på, er imidlertid et utbredt svar på spørsmålet om hvordan det er å være foreldre nå at «alt er bra». Det er et svar vi mener må forstås i lys av situasjonen foreldrene befinner seg i. Det er ikke slik at alle foreldre som er forholdsvis nye i Norge har behov for hjelp, men de vi har intervjuet i dette prosjektet, befinner seg fortsatt i en tidlig fase av bosettingsprosessen, der alt er nytt og oversikten over tilgjengelige tjenester ofte er begrenset. På dette stadiet kan det være vanskelig å identifisere egne behov, konkretisere utfordringer eller vite hva slags støtte som er tilgjengelig og som man kan få.

Et eksempel er en småbarnsmor, opprinnelig fra et land på det afrikanske kontinentet, som har lite utdanning fra før. I intervjuet vektlegger hun at hun gjerne vil ha en jobb, men også at det går an for henne å ta mer utdanning. Det gjør hun slik:

Og så fikk vi en lærer som snakket litt om å fortsette med utdanning, men jeg har ikke peiling enda om jeg skal fortsette med utdanning eller bare å starte med jobb.

Når hun er usikker på hva som er best, jobb eller fortsette med utdanning, er det fordi hun selv har svært liten oversikt over hva som finnes av muligheter i det norske utdanningssystemet. Det gjør at hun har liten oversikt over hva som er mulig for henne å få til. Hun synliggjør begrenset systemkompetanse. Mens en annen mor, også hun fra et land på det afrikanske kontinentet, synliggjør god systemkompetanse gjennom måten hun forteller om sønnen.

Mitt barn var ikke interessert i å gå på skole i hjemlandet. Det er fordi at når han kom litt sent på skole eller ikke klarte noe i klassen, slo lærerne ham. [...] Så han mistet interessen for skolesaker. Men da han kom til Norge, mamma hadde en samtale med lærere og fortalte alt ... at barnet mitt er ikke interessert i å gå på skole, fordi han ble slått hele tiden på skolen. Men jeg opplever at siden han startet på skole i Norge, har han utviklet lysten til å delta på skolen. I hjemlandet er det ikke vanlig for foreldre å skape tid for barn. Det viktigste var å prøve å finne jobb som kan gi deg muligheter til

å tjene penger og finne mat og klær til barna. Vi hadde ikke tid til å snakke med barn, men på ICDP har vi lært mye om betydningen av å skape tid for barn.

Denne moren som, når hun forteller historien, refererer til seg selv som mamma, forsto at hun måtte fortelle lærerne sønnen traff i Norge hva som var problemet hans. At han hadde mistet interesse for skole på grunn av lærere som fysisk straffet han. Slik ga hun lærerne en mulighet til å forstå og etablere tillit i relasjonen til akkurat dette barnet. Å gjøre det hun gjorde, krever innsikt, mot og ikke minst tro på at det nytter å snakke med lærere i Norge. Dessuten, at sønnens situasjon krevde av henne å gjøre dette. I fortellingen hennes er det også en del om hvordan hun på ICDP-kurset har lært om verdien av å bruke tid på barna. Hun sier det ikke direkte, men det er en rimelig tolkning at både vilje og evne til å handle slik hun gjorde, kan ha blitt styrket gjennom ICDP-kurset.

Å formulere behov krever en viss grad av oversikt. I tillegg krever det trygghet og tillit. Dette kan bidra til at behov for oppfølging ikke alltid kommer til uttrykk, selv om det i praksis kan være til stede.

Flere studier blant nyankomne viser at det å uttrykke misnøye eller beskrive utfordringer kan være vanskelig, nettopp fordi man ikke ønsker å virke utakknemlig eller risikere negative konsekvenser. For eksempel fant Lillevik og Tyldum (2018) at nyankomne flyktninger ofte er redde for å klage, både på grunn av bekymringer knyttet til oppholdstiltale og et ønske om å fremstå som takknemlige. Lysvik et al. (2024) peker på lignende tendenser, hvor programrådgivere forteller at det kan være utfordrende å få ærlige tilbakemeldinger fra deltakere i introduksjonsprogrammet fordi de ikke ønsker å virke utakknemlige og vanskelige.

Når svaret på spørsmålet om hvordan det går er at «alt er bra», kan det også være at man ikke ønsker å gå inn på alt som er vanskelig, at man ikke vil være i denne vanskelige situasjonen i møte med den som spør. Et eksempel på en slik refleksjon kommer fra en mor som har vært i Norge i noen år, og selv har fått en rolle hvor hun skal bistå andre som nokså nylig er ankommet kommunen. Intervjuet med henne ble en kombinasjon av hva hun jobbet med og hvordan, og hvilke erfaringer hun selv gjorde seg som ny i Norge. I løpet av samtalen viste hun fram et bilde hun hadde på mobilen sin, av tre sekker oppstilt etter hverandre. Familien hennes kom til Norge, med disse tre sekkene. Det var alt de fikk med seg gjennom en reiserute som også innebar en mindre båt. Dermed var dette alt de eide ved ankomst. Samtalen om de tre sekkene leder over i hvordan det er å komme til et nytt land, medbringende lite materielt gods, men mange erfaringer og minner – der ikke alle er gode:

Mor: Se, vi flyttet med tre ryggsekker, sønnen min har leker og kabel til iPad. Og så er det min sekk og mannen min sin. Bleier, litt klær, toalettsaker. ... Det gjør litt vondt når man ser på det nå. Sånn var det, vi hadde ingen ting. Det er morsomt å samle ting fra sitt første barn, avklippet hår og tenner og sånt, men vi måtte kaste det ... Mange flyktninger har ingen minner fra før, fra historien, heller ikke fra barna. Så det er ikke lett å begynne på nytt, det kommer etter hvert, det er sånn migrasjonsprosessen er. Når noen sier at jeg kjenner han fra ungdomsskolen, det gjør vondt, for vi har ingen

her vi kjenner fra skolen eller nabolaget, vi kjenner ingen, så det gjør vondt. Men det gjør sterkere, å holde følelsene.

Intervjuer: Hvordan, hva mener du med å holde følelsene?

Mor: Man prøver ikke å gråte, okei, det går bra.

Intervjuer: Hva tenker man?

Mor: Man tenker ikke, man bare trenger trygghet. Vi slapper av i Norge. I begynnelsen. Det er godt og trygt nå. Å holde den tryggheten og framtida for barna. Og vi vet at vi må jobbe og bygge fra nytt.

Sitatet synliggjør hvor utfordrende både flukten, og det å finne seg til rette i et nytt land, kan være – en tematikk som ligner på eksempler vi trakk fram i det foregående delkapitlet. Det er trygt i Norge, men det er mye som ble igjen i opprinnelseslandet og som man gjerne skulle tatt med: fysiske minner fra da barna var små, vennene og nettverket. De som representerer kontinuitet i livet og er en viktig del av historien om hvem man er. Ordene «det går bra» eller «alt er bra» kan i en slik sammenheng også forstås som trøstens ord, til seg selv og til den man snakker med. En måte å søke å etablere seg i en jevnbyrdig posisjon til den som spør.

Slik denne faren fra Ukraina gjør på en litt annen måte, når spørsmålet er om det er noe som er vanskelig og krevende som pappa i Norge.

Å være far ... for mine barn, det er noe jeg kan gjøre uansett hvor jeg er på planeten. Jeg har ikke noe vanskelighet med det. Jeg ... min kone har fått hundre prosent stilling som frisør, nå kan hun jobbe. Mens det tar en stund for meg å få jobb. Det er viktig for meg å få jobb for å forsørge familien min.

Foreldrerollen, den er ikke vanskelig, den er ikke vanskelig noe sted. Far er han, uansett om han er her eller i Ukraina. Det han så fortsetter med, at kona har fått jobb og han ikke har gjort det, forteller samtidig – indirekte – hva som er viktig og derfor også vanskelig akkurat nå, at han ikke får til å forsørge familien sin. Det er han vant til å gjøre, som far. Det er, slik han forstår det, hans oppgave. Når det ikke går for øyeblikket, ligger det en annen vanskelighet bak – erfaringene fra krigen. Han har erfart det han beskriver som «helvetes ondskap». Noe tolken et øyeblikk nøler med å ville oversette. Dette var en svært god og stødig tolk. Vi fortolker ikke nølingen som dårlig tolkning, men som et uttrykk for den vekten ordene tillegges. For forskeren som intervjuer er ordene «helvetes ondskap» først og fremst ord. For han som brukte disse ordene, og antakelig også for tolken, rommer ordene erfaringer og opplevelser som ikke kan deles i detalj, men som kan oppsummeres med kraftuttrykk. Ordene har en tyngde og vekt som for forsker kan forstås, men kanskje ikke begripes. Inntrykket er imidlertid at tolken begriper dette svært godt, og det er i møte med dette at tolken nøler.

Erfaringene med «helvetes ondskap» er at dette påvirker farens mulighet til å lære norsk, til å få seg jobb, til å forsørge familien. Slik er sammenhengen. Spørsmålet om

noe er vanskelig og krevende som pappa i Norge, var på et vis helt feil stilt, for å være pappa det går helt fint i seg selv. Men det er mye annet som gjør livet og en del av rollen som far, forsørgerrollen, vanskelig. Dette rommes ikke av forskerens utgangsspørsmål:

Det er vanskelig for jeg har mange traumer etter krigen, i hodet mitt. Så det er vanskelig å lære språk og tilpasse seg til miljø og sånt. Det er det som er vanskelig for meg!
Men jeg tror at det blir muligheter. Jeg gir ikke opp. Jeg tror at alt blir bra.

Denne faren sier ikke at alt er bra, men han holder fast på at alt blir bra. For han, og for flere av de andre intervjupersonene, er det som det ikke finnes noe alternativ til dette. Kanskje fordi det å gi slipp på at om ikke alt er bra, så blir det bra, ville være å gi opp, kapitulere.

3.5 «Du spør om jeg har et problem!?» – om midlertidigheten

Svarene om at alt er bra eller blir bra, leder over i et siste viktig tema fra foreldreintervjuene, midlertidigheten som foreldre fra Ukraina med oppholdsstatus *kollektiv midlertidig beskyttelse* lever i. Flere av dem på tredje året. Dette var ikke et tema som inngikk i eller ble tatt opp i studien om foreldrekurs ved høye ankomster (Andresen et al., 2025), studien dette prosjekter er en oppfølger til. Da var tema først og fremst hvordan kommunene drev foreldreveiledning i en tid med høye ankomster, og hvordan foreldre erfarte tilbudene de fikk. Spørsmålet om hvordan midlertidighet påvirket livssituasjonen til en del av foreldrene vi da intervjuet, kontra hva det å ha fått opphold permanent betød, inngikk ikke. Det gjorde det i utgangspunktet heller ikke i denne studien, det var ikke inkludert som et spørsmål i intervjuguiden.

Noe det fort ble klart at måtte endres, etter et intervju med en småbarnsfar. Han ble intervjuet våren 2025, og var en av foreldrene som ble intervjuet for andre gang. Forrige gang var våren 2024. I det ett år gamle intervjuet var det etterlatte inntrykket en utadvendt mann med mye humor og håp om muligheter i Norge etter introduksjonsprogrammet. Han beskrev seg selv som «et positivt menneske», «arbeidsom» og en «bra mann». Det siste med et glimt i øyet. Han var stolt over å ha fått avtale om arbeidspraksis et sted hvor det var «bra arbeidsforhold». Han var dessuten glad for foreldrekurset. Der han, fortalte han, lærte at hvis barn stresser og er urolige så må de ha «mer oppmerksomhet». Han påpekte at han og kona fulgte opp kunnskap fra kurset: «Til og med at vi må respektere barns meninger». Ved andregangsintervjuet var han mer utålmodig, rastløs, men humoren var fortsatt på plass. Spørsmålet om hva han hadde tatt med seg og brukt videre fra foreldrekurset ble for eksempel parert med: «Det vet kona mi!». Underforstått, spør henne. Mens spørsmålet: «Hvis du har et problem, hvem snakker du med», ble besvart med:

Jeg har et veldig, veldig stort problem. Og kona mi også og barna mine.

Småbarnsfaren fulgte opp med å le, forsker lo, gikk ikke inn i spørsmål om det store problemet, men spurte hvem han gikk til med mindre problemer. Han svarte: «Vi løser problemene våre selv».

Da diktafonen ble slått av, sa han:

Du spør om jeg har et problem!!?? Problemet er at framtida er usikker på grunn av midlertidig opphold. Jeg ønsker noe permanent, for meg og barna mine.

Forsker spurte om han tenker på dette hver dag. Han svarte:

Ikke hver dag, men hver time.

Etter dette inngikk spørsmål om betydningen av midlertidig opphold og hvordan de lever med det som foreldre, i større grad i intervjuene med foreldre fra Ukraina. Enkelte brakte det også på bane selv, uten at vi spurte.

For flere av foreldrene med ukrainsk bakgrunn var det ikke lett å snakke om framtiden, hva de tenkte og håpet på. En mor snakket om at det ikke var lenge før sønnen skulle starte på skolen. Hun håpet inderlig han kunne starte her. For hun ville ikke tilbake, det gikk ikke, mente hun. Hun og familien kom fra en by som våren 2022 var okkupert av russiske styrker en periode, og hvor det senere ble dokumentert at folk var blitt skutt i gatene. Hun sa, tydelig beveget: «Vi var der da det skjedde».

Midlertidigheten beskrev hun slik:

Vi har ikke stabilitet. Hvis vi forstår at vi kan bo her, så er det bedre for oss ... og psykisk ville det være mye lettere. Hvis du ikke har stabilitet fordi regjeringen sier hele tiden at det er midlertidig, så føler du deg som ... du har ingen stabilitet. Fordi du vil ikke hjem, men kan ikke være her. Det er ingen stabilitet. Psykisk er det vanskelig. For du er opptatt hele tida med det og tenker, hva skal jeg gjøre? Når du har stabilitet så er det lettere å bo. Men vi får se, nå er vi *stuck* her, så vi får se, jeg håper alt blir bra. Jeg vil ikke tilbake dit.

Hun mente imidlertid at det var lettere nå, enn det var den første tiden i Norge. For da tenkte de på dette «hele tida». Nå forsøkte hun og mannen å tenke positivt, spare penger, og få fast jobb og heltidsjobb. Da var det ikke så viktig om de fikk brukt tidligere utdanning og arbeidserfaring i jobben. Det viktigste var en fulltidsjobb, slik at det kanskje kunne bli mulig med et arbeidsvisum. Hun understreket: «Vi fokuserer på at alt skal bli bra».

For denne småbarnsmoren var det altså vanskeligst i starten, nå mente hun de hadde utviklet teknikker for å tenke positivt. Om det likevel var noe som preget tankene deres jevnlig, slik småbarnsfaren innledningsvis fortalte, utdypet hun ikke. Flere foreldre mente at det var vanskeligst den første tiden, og at de hadde lært seg dette med positiv tenkning. En annen mor fortalte at hun stadig tenkte gjennom ulike scenarioer for hvordan det ville gå, men at det ikke var til noen nytte. Hun forsøkte derfor i stedet å tenke positivt, at det ville bli bra.

I intervjuene foretatt i 2024 om foreldreveiledning spurte vi ukrainske foreldre (og andre foreldre) om framtiden og hva de tenkte om den. Også da sa de aller fleste som hadde kommet fra Ukraina, at de helst ville bli i Norge. Ofte begrunnet de dette med hensynet

til barna. Men vi spurte altså ikke da om hvordan midlertidigheten påvirket livssituasjonen og foreldreskapet.

Få foreldre var i intervjuene eksplisitte på hvordan midlertidigheten påvirket foreldreskapet. Men det var tydelig at livssituasjonen ble opplevd som krevende. Flere hadde fått jobb, men for de som enda ikke hadde fått det, bidro dette ytterligere til det flere beskrev som «mangel på stabilitet». Dette ble satt på spissen når foreldre fortalte om barn som hadde problemer: Det var barn som hadde fått en diagnose «på spekteret», noe det ble vurdert som svært krevende å leve med i Ukraina. Det var barn som ble utredet med mistanke om en slik diagnose, men der mor, i dette tilfellet, var usikker på om det var hele situasjonen de levde i som var problemet eller om det virkelig var grunnlag for en diagnose. Venner var et annet vanskelig punkt hva barna angikk. Vi har sett at foreldre selv har få norske venner. Det opplevde flere at var tilfelle for barna også. Og de var usikre på hvorfor det var slik.

I tillegg strevde flere med vurderinger knyttet til barnas skolegang. En del sønner og døtre har fulgt ukrainsk utdanning på nett i tillegg til norsk utdanning. En mor fortalte om sin 16-åring som nå har avsluttet norsk ungdomsskole, men som samtidig hadde fulgt ukrainsk nettundervisning og hatt en deltidsjobb. Nå skulle hun starte på videregående. Tenåringen ønsket seg til norsk videregående. Mor var usikker. Hun sa:

Hvis hun har bestemt seg for å studere på norsk skole, så tar hun pause fra ukrainsk college, tenker jeg.

Og på spørsmål om hva hun tenker om det, sa hun:

Det er bedre å velge Norge enn Ukraina nå, tenker jeg.

Likevel framstår det tydelig i intervjuet at dette ikke er et lett valg. For hvis barna ikke fortsetter med ukrainsk utdanning, er det i praksis å kutte båndene til Ukraina for dem – siden norsk og ukrainsk utdanning er svært forskjellig. Dette ligger antakelig under når denne moren ikke snakker om at det er bedre å velge norsk utdanning, framfor ukrainsk, men Norge framfor Ukraina.

Det ble ikke sagt direkte, heller ikke av denne moren, men hva om barnas valg gjør at barna knyttes permanent til Norge, mens de som foreldre ikke får opphold? Hva om dette leder mot at barna blir her og de må dra tilbake? Enkelte har vært her i tre år. For de voksne i familien er ikke tre år så mye, men for barna er det i mange tilfeller betydelige deler av den tiden de har levd.

En viktig grunn til at spørsmålet om fortsatt å følge ukrainsk utdanning reises, er den store forskjellen på norsk og ukrainsk utdanning. Den ukrainske beskrives av alle foreldre vi har snakket med som strengere, med større krav og økt vekt på matematikk og naturfag. I tillegg betyr språket mye. Å beholde det ukrainske språket. Alle vi spør, snakker ukrainsk hjemme med barna. Flere beskrev hvordan barna snakker to, tre eller fire språk, for i tillegg til norsk og ukrainsk, snakker mange også gjerne engelsk og russisk. Dersom de «hopper av» ukrainsk utdanning, risikerer de å miste det ukrainske språket – i alle fall skriftlig – og de risikerer at den norske utdanningen ikke er god nok til å holde

tritt med klassekameratene dersom de blir sendt tilbake til Ukraina. Da vil barna kunne få alvorlige problemer.

Likevel er det flere foreldre som fortalte at barna nå kun tar norsk utdanning. Foreldrene har tatt et valg, i enkelte tilfeller på vegne av små barn som ikke selv tenker på konsekvensene av valgene. Det har de gjort enten fordi foreldrene selv ikke er så begeistret for det ukrainske skolesystemet, fordi de ser at «dobbel løp» sliter på barna, eller fordi barna selv liker det norske systemet bedre enn det ukrainske.

Surveyundersøkelsen (Hernes et al., 2024b) som vi har nevnt tidligere og som har gått ut til ukrainske flyktninger i Norge flere ganger, viser at andelen flyktninger som vil returnere til Ukraina har gått ned fra 26 prosent i 2022 til bare ti prosent i 2024 (Hernes et al., 2024b). En stor andel er sikre på at de vil bli, men det er også en betydelig andel som er usikre. I denne undersøkelsen finner de også at flyktningene i større grad søker alternative veier til opphold, som arbeidsvisum. Noe vi også finner. Undersøkelsen som benyttet survey, omfattet også gruppeintervjuer. Disse synliggjorde at de intervjuede takler usikkerheten på ulike måter, mens noen satser alt på Norge, er det også mange som lever et dobbeltliv. Dette omfattet blant annet at mange barn fortsatt fulgte utdanning i Norge og på nett fra Ukraina – og at om dette på sikt vil lede til dobbel ekskludering eller dobbel inkludering, er et åpent spørsmål (Hernes et al., 2024b).

3.6 «Hvis foreldre sliter med et eller annet, så påvirker det barna» – ansatte om utfordringer

Vi finner videre at de ansatte i kommunene vi besøkte, langt på vei speiler de utfordringene som foreldrene forteller om. Men de gjør det med et utenfraperspektiv fra sine ståsteder i de lokale tjenestetilbudene. Dette kan dreie seg om behov for oppfølging i skole og barnehager i mobbesaker, at barna sliter med å finne seg til rette i sin nye tilværelse eller om at familien og foreldrenes totale livssituasjon påvirker foreldrerolle og -praksiser.

Enkelte ansatte, som en lærer på voksenopplæringen som er sertifisert ICDP-veileder og gir foreldreveiledning på foreldres morsmål, opplever at foreldre tar kontakt og bruker henne i en form for privat rådgivning. Foreldreveilederen snakker ukrainsk og foreldrene som tar kontakt, har ukrainsk bakgrunn. Foreldre kan for eksempel ta opp at de er usikre på hva de skal gjøre med barnas doble skolegang:

Foreldreveileder: De forteller at barna tar ukrainsk utdanning [på nett] fordi de vet ikke ... skal vi være her eller i Ukraina? Kanskje det er bra med ukrainsk utdanning. Men noen sier at hvis de går norsk skole, er det ikke nødvendig med utdanning fra ukrainsk skole.

Intervjuer: De funderer fordi alt er så usikkert?

Foreldreveileder: Ja, fordi de har jo bare det som heter kollektiv beskyttelse. Og de mister motivasjonen til å lære norsk, så ... ja.

Foreldreveileder blir invitert til å gi råd om barnas doble skolegang, kanskje fordi hun selv er ukrainsk. Problemet er, slik hun identifiserer det, knyttet til den kollektive beskyttelsen. Dette er altså et problem hun ikke kan hjelpe dem direkte med. Så hun konsentrerer seg om å lytte til hva de sier, om å være en samtalepartner. Flere tjenestepersoner vi intervjuer beskriver problemer skapt av midlertidigheten. Det gjør at foreldre er usikre med hensyn til barnas utdanning og at del da er demotiverte på hele Norgesoppholdets vegne. Noe som blant annet kan gå ut over innsatsen med å lære seg norsk og lete etter jobb. Andre går fullt opp i å lære språk og få seg jobb, og satser alt på å få bli. Disse ulike tilnærmingene må antas å ha betydning for hvordan foreldre stiller seg til spørsmålet om skolegang. Foreldreveilederen, som er sitert ovenfor, er inne på det når hun trekker inn at «de mister motivasjonen til å lære seg norsk», en uttalelse vi fortolker som en beskrivelse av enkelte foreldre; De strever med å beslutte noe om barnas utdanning og de strever med egen norskopplæring.

Dette er utfordringer som knyttes direkte til midlertidig oppholdsstatus i Norge. En ramme rundt foreldre- og familielivet som reiser særskilte spørsmål. Det finnes også andre utfordringer, som ikke er så direkte knyttet til dette.

I intervju med foreldreveilederne i den ene bydelen vi besøkte i Oslo, ble det tydelig at de også opplever behov for oppfølging av barn og foreldre – både underveis og i etterkant av foreldreveiledningen. De forteller at en del av denne oppfølgingen er knyttet til mobbesaker på skolen. I tillegg beskriver de at fortsatt rådgivning av foreldre ofte dreier seg om det de forstår som kulturelt relatert tematikk, som for eksempel «kjeftekultur». Dette handler om hvordan man kommuniserer med barna, og spesielt at barn i ung alder ikke forstår ironi eller sarkasme. Dette erfarte de både gjennom observasjoner foreldreveilederne gjorde, og gjennom samtaler med foreldrene:

Hvis foreldre sliter med et eller annet, så påvirker det barna. Det kan dukke opp situasjoner hvor vi snakker med foreldrene om at den måten å reagere på var kanskje ikke var helt ok, eller ikke helt greit, å snakke sånn til et lite barn som er to år. Type sånn litt sarkastisk. At barn under tre år ikke forstår det.

Foreldreveilederne i bydelen beskriver også at annen problematikk som tas opp, er likestilling og kommunikasjon med partner, og at samtaler ofte kan dreie seg om hva som er morens og farens rolle både i hjemmet og i oppdragelsen.

Noen av foreldreveilederne/programrådgiverne som jobber i mindre kommuner, beskriver også kontakt og oppfølging av de som har vært deltakere i introduksjonsprogrammet, spesielt i saker som har med skolen å gjøre. I den ene kommunen beskriver programrådgiveren at han følger deltakere helt til de har fått jobb, litt uavhengig av når den oppgaven blir løst. Dette gjør at tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet også tar opp ting med han, og han følger opp. Derfor kontaktes han også av det øvrige tjenestetilbudet i kommunen når de erfarer problemer:

Men hvis det er saker med skolen eller sånt, så er vi ofte med ... på møter med skole og foreldre. Jeg blir kobla på [i forhold til aktuelle foreldre], gjerne i forkant av dette møtet også. For vi har jo gjerne et lengre forhold, vi to. Så jeg kan være med litt på

deres side inn i de møtene, slik at jeg får med all informasjon. Hvis noe glipper, hører jeg det og kan følge opp seinere. ... Det kan være mobbing. Det kan være en elev som ikke passer inn i klassen. Eller at en elev ikke har hatt med gymtøy flere uker på rad. Er det en glemsk elev eller noe annet? Jeg kan ofte være litt mer direkte ovenfor dem [foreldrene] ... De har et tillitsforhold til meg. De stoler på at det de sier til meg ikke blir sagt videre ut. Så kan jeg heller da ... snakke med skolen eller få innhenta samtykker og ta saken for dem. Jeg kan også si at de bør si det de har sagt til meg, til skolen for eksempel.

Problemene denne programrådgiveren erfarer er særlig knyttet til barnehage og skole. De som jobber med barn og foreldre identifiserer noe som et problem eller et mulig problem. For hvis en elev stadig mangler gymtøy, hva handler det om? Det kan skyldes et glemsk barn eller ungdom, men det kan også skyldes andre ting som at barnet ikke eier gymtøy, at foreldrene ikke følger opp i tråd med det skolen mener er tilstrekkelig eller det kan være et tegn på mistilpasning fra barnet. Problemet er ikke nødvendigvis kun det som observeres, det kan også være andre ting. Og siden programrådgiver kjenner foreldrene dette angår og de har tillit til ham, blir vedkommende – som vi også skal se i kapittel 4.1 og 4.3 – trukket inn. Dermed får han også oversikt over utfordringer knyttet til konkrete foreldre sett fra andre kommunale tjenesters ståsted.

Flere ansatte i de ulike kommunene vi har besøkt løfter fram tematikk knyttet til flukt og barnas forståelse av det, som en sentral problemstilling foreldrene står i. I en kommune er det ansatt en psykolog som jobber sammen med helsesykepleier i skolehelsetjenesten. Psykologen er samlokalisert med øvrige ansatte i flyktningtjenesten. Psykologen vi intervjuer beskriver hvordan barna selv ikke har fattet beslutninger om flukt, om å forlate hjemlandet. De måtte bare bli med og det kan være krevende å finne seg til rette i et nytt land, i helt andre omgivelser og systemer enn de er vant til. Det kan oppleves trøblete og vanskelig å håndtere for barn. Ambisjonen er å gjøre barna kjent med egne følelser, at de skal bli i stand til å sette ord på dem og håndtere dem. For det formålet jobber de for eksempel med fargekoder, der følelser knyttes til farger. Grønn sone betyr rolig, glad og at mye er lystbetont. Gul sone betyr frustrert, irritert og oppspilt. Rød sone betyr et voldsomt sinne som kan komme helt ut av kontroll. Mens blå sone handler om å være nummen, trøtt og tiltaksløs. Barna skal lære å kjenne igjen følelsene i kroppen, for om man blir i stand til å gjenkjenne at nå er man i gul sone, er det mulig å ta det opp med lærer og be om hjelp «før det smeller». Lærer kan ta eleven ut av timen eller inn i friminuttet, og snakke eleven gjennom det. Enkelte foreldre får også litt «kursing» slik at de kan jobbe med fargene, og bruke dette «språket» hjemme også.

Når vi spør hvordan det går med barna med ukrainsk bakgrunn, forteller psykologen at statusen med midlertidig opphold gjør at hun opplever mange barn som ambivalente. De går på norsk skole og har venner der, samtidig er mange slitne fordi de har et dobbeltløp med ukrainsk skole på nettet om ettermiddagene. Sammenlignet med barn med syrisk bakgrunn, som det også er flere av i kommunen, opplever hun forskjeller. Mens de syriske er mer framtidsorienterte, «de lander», er de ukrainske mer usikre og urolige. De lander ikke på samme måte.

Når vi spør om hun gir råd til foreldre med ukrainsk bakgrunn om hvordan de skal håndtere den midlertidige situasjonen ovenfor barna, sier hun at dette er en utfordring hun ikke har en løsning på. Men at hun anbefaler dem å være ærlige med barna, for barn får med seg nyheter, finner ut av ting og har spørsmål. Psykologen understreker at hun, og programrådgiver som er veileder for den enkelte deltaker i introduksjonsprogrammet, er der for å støtte foreldrene, anerkjenne utfordringer de har og være en skulder de kan gråte på.

I en annen kommune beskriver familierådgiver også at de jobber med foreldre og barn med tema flukt, men med en litt annen metode:

Familierådgiver: De [barna] er ikke frivillige til å flytte, det er vi voksne som bestemmer, de måtte komme med oss. Barna trenger å gjøre synlig følelser i flyktningprosessen. Vi sier at alle følelser er lov, sint, sur, lei seg, det er lov. Hvordan man kan ha de følelsene, men også redigere dem. Vi har spill og annet som kan åpne opp og gjøre følelser synlig. Vi har gode bøker og vi snakker med dem basert på disse og basert på bilder.

Vi ser med andre ord en sammenheng mellom de utfordringene foreldrene selv beskriver, og det de kommunalt ansatte peker på som behov for oppfølging. Utfordringene dreier seg i hovedsak om forhold knyttet til skolehverdagen, til overgangen til et nytt land og en ny kultur, en overgang der barna ofte ikke har hatt innflytelse på avgjørelsen – samt til usikkerheten som følger med midlertidig opphold. Basert på det foreldrene selv sier, er også mangelen på nettverk en gjennomgående problemstilling. Det handler både om behovet for spesialiserte tjenester og om mer uformelle arenaer der foreldre kan drøfte hverdagsutfordringer. For noen blir kontakten med programrådgivere og foreldreveiledere en viktig kilde til støtte og råd – også etter at programmet er avsluttet. Når relasjonen har vært preget av tillit og kontinuitet over tid, kan det oppleves naturlig å fortsette å ta kontakt ved behov. Dette stiller imidlertid store krav til programrådgiveren.

Foreldreveiledning kan også i noen tilfeller bidra til å møte disse behovene, ved å styrke nettverk og øke kjennskapen til relevante tjenester. Vi finner likevel at de færreste har kontakt med offentlige tjenester i egenskap av foreldre, ut over når de blir innkalt eller hvis et barn har et særskilt behov. Det virker også som at foreldrene i liten grad tar kontakt med offentlige tjenester, med mindre det er, slik en mor beskriver det, «svært alvorlig». Det svært alvorlige var knyttet til mobbing på skolen, hun måtte ta det opp. Andre ting, som hvordan snakke med barn om krig, betraktes ikke på samme vis som et anliggende der det er mulig å spørre noen til råds. Heller ikke når forelderen har gått på foreldreveiledning der de har delt mange ting.

3.7 Oppsummert

Vi har i dette kapitlet identifisert at foreldre i etterkant av introduksjonsprogrammet har utfordringer og behov knyttet til særlig tre forhold som er spesifikke for denne gruppen.

1) De er nye i Norge og kommunen de er blitt bosatt i. Derfor har en del begrenset systemkompetanse og nettverk, 2) mange av dem er derfor nokså alene i møte med utfordringer, og 3) bosetting i en kommune gir stabilitet etter en tid i mottak. Men de som har

ukrainsk bakgrunn, har midlertidig opphold og dermed ikke stabilitet rundt seg og familien. Mangelen på stabilitet og trygghet for hvor de vil befinne seg neste år, er ekstra krevende når barna har utfordringer. I det påfølgende kapittelet vender vi oss til velferdstjenester lokalt, og da først og fremst flyktningtjenesten. Utgangsspørsmålene våre til programrådgivere og foreldreveiledere har vært om og hvordan de eventuelt følger opp foreldre etter at foreldreveiledning og kanskje også hele introduksjonsprogrammet, er unnagjort.

4 Faktorer av betydning for tjenestenes oppfølging lokalt

I dette kapittelet vender vi oss altså mot tjenestene, og da i hovedsak flyktningstjenestene. Enkelte steder har vi snakket med programrådgivere, andre steder med foreldreveiledere, flere steder har vi snakket med ansatte i begge roller. Våre spørsmål har i utgangspunktet vært om og hvordan deltakere i introduksjonsprogrammet følges opp som foreldre, etter at foreldreveiledning – og i mange tilfeller hele introduksjonsprogrammet – er gjennomført.

Ambisjonen har vært å få innsikt i hvordan lokale velferdstjenester møter og ikke møter behovene som ble synliggjort av foreldreintervjuene. Hvordan avdekkes og møtes behovene for råd, støtte og annen oppfølging fra velferdstjenester lokalt?

Introduksjonsprogrammet er en særskilt velferdstjeneste for nyankomne flyktninger og familiegjenforente med flyktninger som har opphold i Norge. Etter at introduksjonsprogrammet med foreldreveiledning er gjennomført, er det fra nasjonale myndigheter ikke lagt opp til at foreldre som er nye i Norge skal følges opp på særskilte måter. De forventes, som andre foreldre, å benytte det ordinære lokale tjenesteapparatet. Dette er på den ene siden universelt anlagte offentlige tjenester som alle foreldre i en kommune er i kontakt med, som barnehage, skole og helsestasjon. Mens det på den andre siden er offentlige tjenester som aktiveres ved særskilte behov hos barn, foreldre og i familiene, som Nav, barnevern, familievern, Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT)⁵ samt primær og spesialisthelsetjenester, herunder Barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikk (BUP).⁶

Vi har, som redegjort for innledningsvis (kapittel 1.3) og i metodekapittelet (2.2) undersøkt dette med utgangspunkt i den særskilte tjenesten introduksjonsprogrammet. Hvor vi har intervjuet programrådgivere, samt andre stillinger som har vært involvert i foreldreveiledningen, som helsesykepleiere og ansatte i voksenopplæringen.

Hva finner vi så basert på intervjuer i sju kommuner og en bydel i Oslo? Vi finner flere eksempler på identifisering av behov og oppfølging av disse, men også det motsatte. Vi identifiserer, gjennom tematisk analyse av intervjuene, fire faktorer som har betydning for om de lokalt kommer i posisjon til å se behovene og til å følge dem opp. Vi har organisert framstillingen i dette kapittelet basert på fire faktorer vi finner at er til stede der behov identifiseres og oppfølging skjer. Dette er: 1) at tjenester eller profesjonelle tjenesteytere gjør seg selv tilgjengelige for foreldre, 2) at profesjonelle tjenesteytere deler språk med deltakere, 3) at det samarbeides på tvers av tjenester og at det foregår informasjonsoverføring, og 4) at det etableres møteplasser for foreldre. Disse fire er faktorer som gjør seg gjeldende uavhengig av om det er etablert formaliserte stillinger eller

⁵ En kommunal tjeneste som gir råd om pedagogisk tilrettelegging i barnehage og skole.

⁶ Som utreder og følger opp psykiske, atferdsmessige eller læringsrelaterte vansker blant barn og unge fram til de er 18 år.

tjenester som spesifikt har som oppgave å følge opp foreldre i forlengelsen av introduksjonsprogrammet, eller om dette gjøres uformelt av individuelle tjenesteytere.

4.1 Tilgjengelighet

Vi har i kapittel 3 sett at nyankomne foreldre kan mangle systemforståelse og nettverk som gjør at de vet hvem de kan gå til i lokale velferdstjenester dersom de har spørsmål, problemer i foreldrerollen eller rett og slett noe de basert på egne erfaringer ønsker å diskutere. I slike tilfeller finnes det heller ikke et sted å henvende seg til i norske kommuner, et sted som kan formidle foreldre videre til riktig «adresse». Hva som er riktig adresse for foreldrene, vil variere med barnets alder og problemets art, og det vil kunne være forskjellig fra en kommune til den neste.

Vi fant imidlertid flere lokale eksempler på at det er etablert særskilte stillinger eller grupper med ansvar for å følge opp foreldre etter foreldreveiledning/introduksjonsprogrammet. Et slikt lokalt eksempel er en ansatt i flyktningtjenesten, som har ansvar for foreldreveiledning, men også et særskilt ansvar for å følge opp foreldre og barn etterpå. En barneansvarlig. Arbeidsoppgavene omfattet blant annet støtte ved tilvenning i barnehage og oppfølging av elever gjennom tilstedeværelse på skolen, samtaler med lærere og andre ansatte, og samarbeid med foreldre. Den barneansvarlige beskrev tett kontakt med både barn og foreldre. Oppfølgingen kunne være knyttet til foreldre som vedkommende tidligere hadde møtt på foreldreveiledningskurs i introduksjonsprogrammet, siden den barneansvarlige også er foreldreveileder. Men hun fulgte også opp andre familier med behov for støtte. Den barneansvarlige vektla at:

Vi [foreldreveiledere] og jeg sier i hvert fall alltid fra sånn at dere vet hvor dere finner meg hvis dere trenger det.

Den barneansvarlige gjør seg tilgjengelig for foreldre. På spørsmål om hvordan eventuell oppfølging skjer eller om den ble vurdert etter bestemte kriterier, fortalte hun at det var stor variasjon og at tilbudet var åpent for alle. De vurderte det enkelte behov individuelt:

Store eller små problemer. Det kan være hva som helst. Små problemer fins egentlig ikke, fordi de kan være store etter hvert. Så du skal ikke undervurdere det hele. Men alt hva du har lyst til å spørre ... Kriteriet er bare at du har barn. Det er det eneste kriteriet.

Den barneansvarlig gir altså beskjed til foreldre om at «dere vet hvor dere finner meg». Hun inviterer til kontakt. Hun har heller ingen særskilte kriterier for hvilke saker det går an å henvende seg til henne om. Slik er det fordi dette er et forebyggende tiltak. Det finnes ingen små problemer sier hun, for det som er et lite problem den ene uka kan ha utviklet seg til et seriøst problem den neste. Foreldre vet altså hvor de finner henne og at de kan spørre om hva som helst.

Det finnes samtidig et forhold som antakelig gjør den barneansvarlige mer tilgjengelig for enkelte foreldre enn andre. I tillegg til å snakke norsk, deler hun morsmål med en

gruppe flyktningforeldre. Det er rimelig å anta at det påvirker hvem som særlig henvender seg til henne (se også delkapittel 4.2).

Den barneansvarlige har en formalisert stilling med et mandat. Det har vært diskutert lokalt om det skulle ansettes enda en i en slik funksjon, med et annet morsmål. Men dette er foreløpig ikke realisert.

I en større bykommune har de også en særskilt profesjonell tjenesteperson med formalisert ansvar for oppfølging av foreldre. Denne familierådgiveren følger ikke bare opp tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet ved behov, men også andre innvandrere med barn i kommunen. Hun er tilknyttet en særskilt helsetjeneste for innvandrere, er sertifisert foreldreveileder i ICDP, og har i en del sammenhenger også hatt foreldreveiledningsgrupper på sitt morsmål, både i og utenfor introduksjonsprogrammet. Helseteamet familierådgiver inngår i, møter både barn og foreldre med innvandrerbakgrunn når de ankommer kommunen. Da gjør helseansatte helsesjekker, setter vaksiner og følger opp fysisk og psykisk helse den første tiden – før de etter noen måneder overlater den nyinnflyttede til det generelle tilbudet om skolehelsetjeneste, helsestasjoner og helsevesenet. Familieveileder er også med på møter med deltakere rett etter ankomst, men familier, barn og foreldre, følger hun deretter lenger enn de helsefaglig ansatte i teamet – dersom foreldre har behov for det:

Vi følger med lenger (enn helsesykepleierne), dette er en stor by (nevner flere bydelene). Vi følger opp også når det er langt unna, vi sender journal til familieteamet i bydelene. Hvis familien heller vil komme hit, så fortsetter vi her. Ofte vil de gjerne fortsette her. Vi ligger sentralt til og er tilgjengelige. Det er ikke noe grenser for hvor lenge de kan være her, det kan vare over ett år. Det er endringer og nye behov, de (foreldre) kan være vekk i en måned og så kommer de tilbake. Noen familier trenger ikke så lenge. Alt er frivillig.

Familierådgiver understreker at det er frivillig å henvende seg til henne, og at foreldre egentlig skal benytte familieteamet i bydelen når de har vært bosatt en stund. Men hun er lett tilgjengelig, har kontor i lokaler hvor det foregår mye annen kommunal og frivillig virksomhet – og de som kommer nye til byen blir kjent med henne ved ankomst. Derfor er det mange som fortsetter hos henne, framfor å anvende familievernnet i bydelen de er bosatte i.

Familierådgiver er ikke en del av flyktningtjenesten, men hun er tilgjengelig for flyktningforeldre ved å bli introdusert for dem ved bosetting, følge dem opp underveis i introduksjonsprogrammet og dersom det er behov for det – også etterpå. Familierådgiver tegner gjennom måten hun beskriver arbeidet med foreldre og barn, et bilde av hvordan tilbudet hun bidrar til representerer en oppfølging ut over det obligatoriske i introduksjonsprogrammet. I dette inngår også å introdusere foreldre og barn for fritidsaktiviteter.

Vi finner også lokale eksempler på godt tilgjengelige profesjonelle tjenesteytere som har et formelt ansvar for deltakerne i introduksjonsprogrammet, men der foreldrerollen ikke er et hovedanliggende. Slik er det for eksempel med to programrådgivere i flyktningtjenesten i hver sin lille distriktskommune. Den ene av dem har et noe utvidet

oppdrag i forhold til programrådgivere flest, ved å ha ansvar for å følge opp alle innvandrere som ankommer kommunen. Også de som kommer som arbeidsinnvandrere og dermed ikke har rett eller plikt til introduksjonsprogram eller språkopplæring finansiert av det offentlige.

Ingen av de to programrådgiverne har fulgt opp foreldre i introduksjonsprogrammet i kraft av å være foreldreveiledere. I enkelte kommuner er programrådgivere også sertifiserte foreldreveiledere. Men foreldreveiledningen er løst på andre måter i disse to kommunene. Som programrådgivere har de imidlertid veiledningsansvar for sine deltakere, og som en del av dette hender det at det kommer opp ting som har med foreldrerollen å gjøre. Det er som regel forelderen som tar initiativet til det. Den ene programrådgiveren begrunner dette med at de i veiledningssamtaler jo snakker om «alle ting»:

Men det kan også være at de tar opp ting med meg fordi jeg er en de kjenner litt (og som har barn). Med deltakere som er lenge i intro er det flere sånne ting, fordi vi da har tid til å utvikle en relasjon som er sånn.

Programrådgiveren knytter det at de tar opp ting med han, til at de er blitt godt kjent og at de vet at han har barn. De har gjerne snakket uformelt om det, som når deltaker er trøtt en dag, fordi barnet ikke sover om natta. Og så blir barns søvnmonster og hvordan man som foreldre håndterer det, et tema i samtalen. Men mest mener programrådgiver at tilliten er knyttet til at deltaker og rådgiver er blitt godt kjent. De har tilbrakt en del timer sammen, de har snakket sammen om mye forskjellig. Og programrådgivers profesjonelle kapasitet er å veilede og legge til rette for deltakerne han har ansvaret for. Der nest vektlegger han språklige ferdigheter. Dette er en programrådgiver med majoritetsnorsk bakgrunn. Han snakker ingen av deltakernes morsmål. Derfor glir samtalen bedre og temaer bringes lettere på bane, når foreldrene har lært seg norsk ganske godt:

Ja, og med språk. De er lettere å kommunisere med når de blir bedre i norsk. Tolkesamtaler er litt mer sånn styrt (en dagsorden), så i så fall tar man det opp fordi det er viktig. Disse temaene er mer del av tilfeldige samtaler, av at man snakker sammen som mennesker, uten rollene sine.

Når foreldrene kan norsk, kan de to snakke sammen som mennesker, uten rollene sine, sier denne programrådgiveren. Han beskriver hvordan tolken formaliserer samtalen og gjennom det relasjonen. Det finnes en dagsorden for samtaler med tolk. Uten tolk er det ikke på samme måte lenger foreldre med flyktningbakgrunn/deltaker i introduksjonsprogrammet stilt ovenfor programrådgiver. Det gjør programrådgiver tilgjengelig på en annen måte. Dette kan tolkes som et iboende problem med tolkemediert kommunikasjon. Det skaper en avstand i samtalen som ikke nødvendigvis er der når to samtaler på samme språk. En samtale på samme språk gir, som vi skal se i delkapittel 4.2, en mulighet til å ta opp ting også mer uformelt, et slags innforstått fellesskap. Men det kan også fortolkes som at samtaler med tolk først og fremst er formelle samtaler, med en dagsorden. At det kanskje ikke settes opp uformelle samtaler med tolk, der programrådgiver og deltaker kan snakke om det de har på hjertet. Fravær av dette kan både skyldes mangel på tid, ressurser og manglende oppmerksomhet om behovet. Nå virker det

imidlertid som denne programrådgiveren er svært oppmerksom på verdien av uformelle samtaler.

Programrådgiver sitert ovenfor vektlegger at han går ut av rollen sin. Om det gjør dem mer jevnbyrdige, at de ikke lenger er bruker og tilrettelegger, sies det ikke noe om. Men henvisningen til egne barn kan tyde på det. De er sambygding. Samtidig noe mer, for programrådgiver er en sambygding med uvanlig mye systemkompetanse og med et mandat i stillingen sin. Det kan da også komme opp ting som gjør at programrådgiver finner det nødvendig å ta ting videre til andre tjenester, forteller han.

I denne rurale kommunen har de både hatt foreldreveiledning digitalt og med foreldreveileder fra nabokommunen (samarbeid på tvers av kommuner). Programrådgiver merker ikke noe forskjell i sin kontakt med foreldrene knyttet til dette. Den påvirkes ikke av om den er digital eller fysisk. En annen profesjonell tjenesteperson vi intervjuet, som også har ansvar for foreldreveiledning i denne kommune og nabokommunen, merket imidlertid – naturlig nok – noe forskjell.

En annen programrådgiver i en liten kommune beskriver hvordan han både møter deltakere i egenskap av foreldre i introduksjonsprogrammet og etter introduksjonsprogrammet. Hans rolle og tilnærming ligner på programrådgiveren vi akkurat har beskrevet. Denne programrådgiveren snakker likevel ikke om at han går ut av rollen sin, snarere er det slik at han er programrådgiver nesten døgnet rundt. Han mener det har sammenheng med at han holder til i en «bitte liten kommune, der alt blir mer personlig». Slik han beskriver det er å være personlig ikke å gå ute av rollen, det er snarere en del av hans profesjonsforståelse. Han mener det er noe annet i større kommuner, hvor de som jobber med flyktninger ofte er tilknyttet Nav og en rekke andre systemer. Systemer han på den ene siden er glad han slipper å forholde seg til, men som han noen ganger nesten kunne ønske seg. For han er lett å nå – det er ikke komplisert å ta veien fra torget utenfor og inn på hans kontor. Han er på jobb åtte til fire, og alle nylig bosatte har telefonnummeret hans (det er flere titalls individer). Når det er noe, sender de melding, og det skjer relativt ofte. Derfor har han måttet etablere noen grenser som tydeliggjøres i møte med de bosatte: Dersom det ikke er krise, svarer han ikke før dagen etter, og de som tar kontakt, vet at han ikke håndterer saken før han er på kontoret. Dersom det er krise (det har hendt), svarer han og agerer. Dette betyr at han må sjekke hva den som tar kontakt vil. Derav et regime som gjør at han i prinsippet er på jobb og tilgjengelig nesten hele døgnet, en slags allestedsnærværende bakvakt. Hva tenker denne programrådgiveren selv om at både nåværende og tidligere deltakere ringer?

Tilgjengelighet er viktig, men så håper jeg de ser at det fungerer også (ler).

At det fungerer betyr at saken løser seg på et eller annet vis. Gjennom dette bygges det tillit som kan aktiveres også i andre sammenhenger.

I tillegg til at tidligere introduksjonsdeltakere selv tar kontakt, tar andre tjenester kontakt og ber han om råd og om å være med i samtaler som involverer foreldre. Det kan være skole, barnehage eller helsestasjon (se delkapittel 4.3 for utdyping av dette).

De profesjonelle tjenesteyterne vi har brukt som eksempel her, har alle gjort seg tilgjengelige for foreldre med flyktning bakgrunn. Noen fordi dette er en formalisert del av rollen de har, andre fordi de ser behovet. De er tydelige på at de er der for bosatte flyktninger, deler ut telefonnummer, snakker om formelt og uformelt, bruker tid med dem det gjelder. Denne tilgjengeligheten synes å virke tillitsskapende, for foreldre tar kontakt om stort og smått. At de i tillegg tenderer til å «løse saken» bidrar antakelig ytterligere.

4.2 Språkfelleskap

Vi har allerede sett at de profesjonelle tjenesteyterne som gjør seg selv tilgjengelige, vektlegger betydningen av å kunne kommunisere med foreldre på samme språk. Den ene majoritetsnorske programrådgiveren understreker at samtaler er enklere og mer uformelle når foreldre kan norsk. Dette tolker vi ikke som et resultat av at samtaler med tolk fungerer dårlig, fordi tolken mangler kompetanse eller de selv ikke har trening i samtaler med tolk. Snarere handler det om at å snakke sammen på samme språk, er bedre. Dette diskuterte vi i bredden i rapporten hvor vi evaluerte foreldrekurs ved høye ankomster. Å ha en foreldreveileder som snakker samme språk som foreldre trumfer tolk, ikke fordi tolk alltid fungerer dårlig – for det fant vi ikke – men fordi det å kunne samtale uten tolk som mellomledd skaper en umiddelbarhet som fremmer engasjement og involvering (se Andresen et al., 2025).

I den ene bydelen deler den barneansvarlige morsmål med en gruppe flyktninger. I lokalsamfunnet hvor hun virker, vektlegges betydningen av at tjenesteapparatet som sådan skal legge til rette for at brukere – herunder foreldre – kan få kommunisere på sitt morsmål:

Kombinasjonen av tospråklighet og faglighet ser vi er utrolig viktig. Som jo gjør det mye lettere å ta kontakt med hjelpeapparater generelt når det er noen som snakker språket ditt. Og vi har veldig mange ansatte som er tospråklige, og hvis vi ikke hadde hatt det, så hadde det vært noe helt annet. Altså, det er så forebyggende å ha den der åpninga inn til praten. At det noen som snakker språket, og så kan det være skikkelig tungt for de ansatte som står i det ...

Her understrekes betydningen av å ha faglig dyktige ansatte som snakker språket til foreldrene de møter. «Det gir en åpning inn til praten», slik også den majoritetsnorske programrådgiveren i forrige kapittel vektlegger når flyktningene har lært seg norsk. Felles språk gir en mulighet til å etablere relasjoner som ikke bare bygger på formelle samtaler (som gjerne er tolket), men også på de uformelle. Samtidig pekes det i enheten til den barneansvarlige, at det å ha en slik rolle, hvor en står i spennet mellom det formelle (ansvaret for barn) og uformelle (en inngang til foreldre gjennom hverdagslige møter) er tungt for den ansatte. Vi tolker dette som at det er en dobbelthet i tilnærmingene, på den ene siden ønsker tjenestepersonene å være tilgjengelige for de det gjelder, på den andre siden er det en krevende bestrebelse. Det tar tid. Det krever også sitt emosjonelt.

Foreldreveiledning med ICDP legger opp til at veiledningen skal gjøres av et par der en snakker deltakernes morsmål og den andre har majoritetsnorsk bakgrunn. En slik organisering krever tilgang til veiledere som både er sertifiserte som ICDP veiledere og deler

språkfelleskap med foreldre som skal veiledes (Andresen et al., 2025). I enkelte store kommuner finner vi slike veiledere, som også følger opp deltakere uformelt – ofte lenge etter at foreldreveiledningen tar slutt. En slik oppfølging forutsetter at veileder har delt sitt telefonnummer med deltakerne. Et eksempel er en kvinne fra Ukraina, som har bodd i Norge flere år. Hun er sertifisert ICDP-veileder og har etter at ukrainske flyktninger startet å ankomme vinteren 2022, jobbet med foreldreveiledning av ukrainske foreldre. Hun deler telefonnummeret sitt, og opplever at foreldre tar kontakt om «alt mulig», både spørsmål som angår foreldrerollen og spørsmål som slett ikke gjør det, som hvorvidt det er mulig å få kjøpt euro i Norge.

Spørsmål som angår foreldrerollen, er det stor bredde i: Hvordan man arrangerer barnebursdag i Norge – for barnet deres har bursdag, og de vil invitere norske venner. Hva slags klær man har på i 17. mai-toget? En mamma har en tenåringsdatter som vil reise tilbake til Ukraina. Datteren er gammel nok til å kunne bestemme det selv, siden de nå er i Norge. Så hva skal mamma gjøre? Mens et foreldrepar har opplevd at barnet ble hentet av barnevernet, hva skal de gjøre? Noen tar opp barnas utdanning, bør barna fortsatt følge undervisning på ukrainsk?

Foreldreveileder beskriver sin rolle som å være en lytter og en som foreldrene kan drøfte spørsmål med. Spørsmål som lett lar seg besvare, blir besvart. Når det gjelder de kompliserte tingene, er hun opptatt av å være en som hører på og stiller spørsmål slik at de kommer videre i det de er usikre på eller redde for. Enkelte spørsmål – som usikkerheten foreldre opplever ved midlertidig opphold – ligger langt utenfor hva som kan forventes av henne. Slik vi forstår det, er det heller ikke derfor de tar opp disse spørsmålene med henne. De gjør det for å dele frustrasjoner. Ikke nødvendigvis for å få løst problemer.

Hun beskriver hvordan enkelte opplever foreldreveiledningene som en sjanse til å møte andre og dele det gode og det vanskelige på sitt eget morsmål, med henne og med de andre deltakerne. Etter at foreldreveiledningen er slutt, er det å ringe eller sende en tekstmelding til henne, en måte å videreføre dette på.

Språklig fellesskap ser ut til å senke terskelen for at foreldre tar kontakt, eller kanskje det oppstår en nærhet i foreldreveiledningen og en gjensidighet som består også etter at foreldrekurset er gjennomført. Dette kan ha sammenheng med at felles referanserammer legger et grunnlag for relasjonsbygging, opplevelser av trygghet og tillit. Når det gjelder denne foreldreveilederen, er det tidligere deltakere som tar kontakt med henne, ikke andre velferdstjenester i kommunen som vet at hun kjenner deltakerne godt.

Vi finner imidlertid også foreldreveiledere som har lite eller ingen kontakt med foreldrene de har veiledet etter at kurset er over. Dette til tross for at foreldreveileder har bedt foreldre om å ta kontakt etter kurset, dersom de har behov for det. Så hvorfor gjør de det ikke? Denne foreldreveilederen mener det kan handle om ulike perspektiver på det å be om hjelp:

Nei, det har ikke vært så mye oppfølging. Det tror jeg kanskje kan handle om ... eller hva kan det handle om egentlig? For jeg har jo sagt at jeg er tilgjengelig. Når det gjelder ukrainerne, så tenker jeg at de ikke er så vant til å be om hjelp. Det er en veldig

sånn der stolthet og ytre fasade. Så det å skulle be om hjelp, er et nederlag. Det er i hvert fall ... krevende å be om hjelp. Det har jeg kjent litt på. I Norge ser vi på det som en positiv ting å be om hjelp. Vi mener det er en styrke.

Foreldreveilederen beskriver at hun er tilgjengelig for deltakerne, men opplever likevel at de sjelden tar kontakt. Et interessant poeng i denne sammenhengen er at begge de omtalte foreldreveilederne har hatt foreldreveiledning med ukrainske flyktningforeldre. Men der den ene får en mengde henvendelser etterpå, får den andre ingen. Den majoritetsnorske tolker manglende kontakt og spørsmål om rådgivning som at de opplever dette som et nederlag, i motsetning til en majoritetsnorsk forståelse om at det er en styrke å be om hjelp. Den majoritetsnorske veilederen leter altså i kulturelle forklaringer på hvorfor det er slik. En alternativ tolkning er at det handler om språk og språkfelleskap, som i det ene tilfellet er på plass, i det andre, mangler.

4.3 Samarbeid på tvers og informasjonsdeling

I flere kommuner – både små og store – finner vi eksempler på at ulike velferdstjenester deler informasjon om barn og deres foreldre, og at de samarbeider for å løse problemene som oppstår. Hva som fremmer slikt samarbeid, lar seg ikke identifisere kun basert på en studie avgrenset til noen få kommuner og en bydel. Vi finner imidlertid enkelte tendenser til hva som fremmer og hva som hemmer samarbeid på tvers.

Ett slikt element er samlokalisering. I bydelen i Oslo er flere tjenester samlet under samme tak, noe de vi intervjuet som hadde hatt ansvar for foreldreveiledning, mente ga lav terskel for kontakt mellom tjenester og tverrfaglig samarbeid. Det ble for eksempel fortalt at barnehagene har en etablert praksis der de tar direkte kontakt med relevante fagpersoner i andre deler av tjenesteapparatet ved behov. Og at kjennskap til andre ansatte i bydelen gjør det enklere å bygge relasjoner og følge opp familier. Foreldreveiledere forteller:

Migrasjonshelsesykepleiere og veiledere har en unik tillit hos flyktninger, og denne tilliten brukes aktivt som inngang til videre oppfølging. Vi er blitt litt flinke til å ikke tenke i sånne siloer, og tjenestene samarbeider tett for å sikre god oppfølging av både barn og foreldre.

Samlokalisering fremmer altså samarbeid på tvers og mindre silovirksomhet. Det skaper ikke slikt samarbeid, men legger til rette for det.

Vi finner noe tilsvarende i en mer rural, men likevel stor kommune. Her har de organisert flyktningtjenesten som en egen kommunal virksomhet, og der jobber de i team – ett team for bosetting, ett team for kvalifisering og jobb, og så videre. Slik er det i flere av flyktningtjenestene vi har besøkt i dette og tidligere forskningsprosjekt. Det som er spesielt i denne flyktningtjenesten er at de også har et integreringsteam.

Integreringsteamet jobber med de nylig bosatte som «hele mennesker», det vil i praksis si at dette teamet har ansvaret for helsetilbud, eldre som ankommer, de som har passert aldersgrensen i introduksjonsprogrammet (+55 år), funksjonsnedsatte, barn, unge og foreldre. Teamet samarbeider med de øvrige teamene i flyktningtjenesten. De

samarbeider også med øvrige tjenester i kommunen som nylig bosatte kommer i kontakt med – fra omsorgsboliger og hjemmetjeneste, til helsestasjonen, skolehelsetjeneste, barnehager og skoler. Teamet er tverrfaglig sammensatt, og det er altså lokalisert til flyktningtjenesten. Programveilederen som har ansvaret for foreldreveiledningen i introduksjonsprogrammet er en del av teamet, det er også en psykolog.

Psykologen beskriver seg som en alt-mulig-psykolog i møte med deltakerne. Hun er med helt fra flyktningene ankommer kommunen, bosettes og starter opp i introduksjonsprogrammet. Hun er der for alle. Men hun jobber en god del med barn og foreldre. Også etter at de er ferdige med den obligatoriske foreldreveiledningen og resten av introduksjonsprogrammet. Dette gjør hun basert på at foreldre selv tar kontakt og ber om oppfølging, og basert på henvisninger fra og kontakt med programrådgivere, andre deler av flyktningtjenesten, helsetjenestene, barnehager og skoler. Det kan for eksempel være en skole eller BUP som tar kontakt om et barn som utagerer mye, noe de er i tvil om hva kommer av. Det kan skyldes traumer fra da barnet fortsatt oppholdt seg i opprinnelseslandet eller var på vei til Norge. Det kan skyldes overgangen til et nytt land, eller det kan være grunnlag for en diagnose. Alt-mulig-psykologen kjenner barn og foreldre, hun kjenner bakgrunner og historier, derfor er hun verdifull i møte med problemer som oppstår, og trekkes med av andre tjenester også etter at introduksjonstiden er over.

Det kan også være behov for skreddersydd foreldreveiledning, for slik å følge opp hele familien, ikke bare barnet. Psykologen er i slike saker en som følger opp med veiledning av foreldre, og som samtalepartner for tjenestene, gjerne i dialog med foreldrene. Barnet inkluderes også i samtaler dersom det er i en alder som gjør det mulig og ønskelig. Og hun har egne veiledningsgrupper med barn ved en av de lokale skolene, der de jobber med hvordan de kan gjenkjenne og håndtere følelser, slik at de ikke skal ta fullstendig overhånd (se delkapittel 3.6).

I denne kommunen representerer integreringsteamet et institusjonelt valg om at de skal ha et tverrfaglig tilbud som følger de nyankomne tett den aller første tiden, men også etter som tiden går. Teamet jobber i tillegg, som beskrevet, aktivt sammen med øvrige tjenester i og utenfor flyktningtjenesten, basert på kunnskapen de har om de nylig bosatte. Gjennom å samarbeide om konkrete problemer, deles kunnskapen.

I denne kommunen er oppfølging av nylig bosatte foreldre etter introduksjonsprogrammet (og blant dem foreldre) formalisert. Det gjelder også samarbeidet integreringsteamet har med andre tjenester.

Det finnes også oppfølging i andre kommuner, men da av mer uformell art gjennom programrådgivere som har gjort seg selv tilgjengelige (slik vi så i delkapittel 4.1). Programrådgiverne er, som vi har sett, slik integreringsteamet er, tilgjengelige både for de nylig bosatte foreldrene og for de andre tjenestene.

Programrådgivere har – som tidligere understreket – ansvaret for introduksjonsdeltakere gjennom programmet. Dermed blir de ofte godt kjent med deltakerens totale livssituasjon, også ting som har med foreldrerolle, barn og familie å gjøre. Denne kunnskapen om familien gjør at de til tider blir kontaktet av andre tjenester i kommunen, dersom det

oppstår problemer knyttet til barn. En programrådgiver (som selv ikke er foreldreveileder) beskriver det slik:

I forhold til barna er vi litt på sida. Da er det skolen og gjerne helsestasjonen som har hovedansvaret. Men det hender de ringer oss i forhold til foreldrene, og da hender det at vi er med [på møter]. Men dette er ikke i mange saker, og da er det møter i tjenesten uten barn til stede. Formelt har vi ikke en rolle. Men vi følger jo foreldre og er de som vet mest om dem. Vi veileder dem jo [i introduksjonsprogrammet]. Andre [tjenester] vil ha oss med som en part på grunn av det. Særlig er det hvis vi har viktig informasjon som bør fram, i forhold til foreldrene. Vi vet gjerne ting, fordi de tar opp ting med oss.

Denne programrådgiveren understreker at når han blir involvert, er det på oppfordring fra de andre tjenestene. Men han bidrar gjerne, fordi han (i likhet med andre programrådgivere), kjenner deltakerne basert på samtaler om formelle så vel som uformelle spørsmål (se 4.1), og han bidrar gjerne i tverrfaglig samarbeid. «Formelt har vi ikke en rolle», understreker han, men i praksis har de det.

En annen programrådgiver i en mindre kommune har lignende beskrivelser av hvordan han anvendes av de øvrige tjenestene, men også av foreldrene. Han er, ved behov, med på møter initiert for eksempel skolen. I slike møter er han med, slik han forstår det, både fordi de øvrige tjenestene etterspør hans kunnskap om og relasjon til foreldrene, og fordi foreldrene også kan ønske at han er med. Han beskriver det slik:

Programrådgiver: Jeg forsøker å fange opp litt av hele situasjonen. I møter blir det mye informasjon, og da kan vi også gå gjennom det på nytt etterpå, jeg og familien. Vi kan nøste opp hva som egentlig ble sagt. Og hva vi bør jobbe med. Det er litt frykt rundt det hvis skolen vurderer å koble på andre tiltak. Da er det ofte lurt å ta det litt mer i dybden, hva det vil si at en miljøveileder skal passe litt på. Og at det ikke betyr at barnevernet kommer inn døra. Når de får brev fra skolen der det står om vedtak og samtykker og sånt, så ser det alvorlig ut. Da er det fint å roe ned litt.

Intervjuer: Er de redde for at barnevernet skal bli koblet på?

Programrådgiver: I starten er de redde for det. Men det kan også være at de tenker de er til bry. Å ikke passe inn. Det er lett å tenke at man er den eneste forelderen som det er noe gærent med. Det kan være vanskelig å komme inn i foreldregruppa også, de har ikke snakket med andre foreldre så mye, så de vet ikke at dette er ganske vanlig egentlig. At skolen ønsker å være tidlig ute og ta tak i ting. Så det er litt sånne ting, når det dukker opp. Men det er ikke fast rutiner eller system med det med foreldre.

Denne programrådgiveren forteller hvordan han kan opptre dersom skolen tar kontakt om et problem. Skolen ønsker at han skal snakke med foreldrene, det gjør gjerne foreldrene også. Dersom det trengs snakker han med foreldrene før møtet, er med i møtet og

har en ny samtale med foreldrene i etterkant. Han kan være direkte, stille foreldrene enkelte spørsmål skolen ikke stiller. Han kan også få høre ting foreldrene ikke sier til skolen. Og så kan han dels være mellommann, dels en som foreldrene kan støtte seg på. Han forteller at foreldre ofte er bekymret. Bekymringene kan være knyttet til barnevernet, men også til at foreldrene ikke vet hva som er vanlig praksis og at de er redde for å være til bry. Samtidig det at han følger opp foreldre, er ikke en del av et formelt system. Dette tolker vi som noe av det samme som den første av disse to programrådgiverne sier, at det å følge opp i forhold til foreldre – i alle fall etter at de er ferdig med introduksjonsprogrammet – ikke er programrådgivers oppgave, i utgangspunktet.

Når vi spør programrådgiverne hva det skyldes at tjenester, men også foreldre, ønsker deres bistand, sier den ene:

De har et tillitsforhold til meg. De stoler på at det de sier til meg ikke blir sagt videre ut. Så kan jeg heller da ... snakke med skolen eller få innhenta samtykker og ta saken for dem. Jeg kan også si at de bør si det de har sagt til meg, til skolen for eksempel. Så jeg blir en slags mellomperson. Litt sånn at de har en annen person å lene seg på slik at de ikke blir stående alene.

Vi fortolker at programrådgiver er i en uformell dobbeltrolle. På den ene siden foreldrenes advokat og støttespiller, på den andre siden en kilde til kunnskap for de andre tjenestene – både faktisk om forhold som angår familien og om hvordan relatere til dem.

Dette er samarbeidspraksiser vi finner i mindre kommuner hvor folk kjenner hverandre også som profesjonelle tjenesteytere, og – slik vi tolker det – det etableres samarbeidsmønstre som er bestandige over tid. Men som likevel er personavhengige og litt tilfeldige. Den ene programrådgiveren understreker, som vi har sett, eksplisitt at slik kontakt og informasjonsoverføring ikke er del av hans formelt definerte oppgaver. Da vil graden og tyngden av samarbeid kunne variere med hvem programrådgiver er, noe som gir et betydelig mindre etablert samarbeidsregime enn det som finnes i kommunen med integreringsteam i flyktningtjenesten.

Samtidig er det altså snakk om små kommuner, der teamorganisering i flyktningtjenesten uansett ikke er aktuelt. Der det finnes enkelte formelle samarbeidsordninger på tvers av tjenester. Men der slike formelle tiltak beskrives som mer overordnede på problem-i-lokalsamfunnet-nivå snarere enn på familienivå. Den uformelle arbeidsmåten framstår derfor som et nødvendig tillegg til de mer strukturelle samarbeidsløsningene.

Samarbeidspraksiser er imidlertid ikke like godt utviklet over alt. I en stor bykommune, der flyktningtjenesten er organisert i Nav, forteller den ansvarlige for foreldreveiledning (som også er programrådgiver) at det er hektisk og at det er logistikkproblemer. De har en formalisert ordning med at foreldreveiledere skal gi beskjed til deltakers programrådgiver, dersom foreldreveileder får mistanke om at det kan være problemer i en familie.

Ansvarlig for foreldreveiledningen mener at dette er en formalisert praksis som følges, men der det sjelden utveksles informasjon om hvordan meldinger som gis fra foreldreveileder tas videre. Den gis og ferdig med det. Dette har den ansvarlige foreldreveilederen flere eksempler på fra egen praksis. Blant annet en mor han hadde på

foreldreveiledning som han fikk god kontakt med, og der mor etter hvert aktivt forespurte råd om grensesetting av egne tenåringsbarn på måter som kunne tyde på at hun hadde problemer. Dette meldte han som foreldreveileder til denne morens programrådgiver, men han er usikker på hvordan det ble fulgt opp, for:

Programrådgivere er opptatt av tusen andre ting.

Dermed er det lett at det glipper, argumenterer han. Deltakerne er mange, programrådgivere har mange oppgaver og mange ting å tenke på, og de mangler altså, mener han, et godt nok formalisert opplegg for hvordan de internt i flyktningtjenesten følger opp foreldre.

Flere deler slike betraktninger. Vi finner imidlertid også foreldreveiledere som er skeptiske til å ha formaliserte rutiner for hvordan følge opp dersom det i foreldreveiledningen kommer til uttrykk noe som vekker bekymring (men som ikke nødvendigvis framstår som i strid med norsk lov eller utløser avvergeplikt). Vedkommende understreker:

Det er viktig at det [foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet] skal være helt ufarlig, noe alle skal kjenne seg trygge over å være i.

Vi tolker dette som at foreldreveileder er bekymret for at formaliserte oppfølgingsrutiner kan gjøre deltakerne usikre. Foreldreveiledningen gis universelt til alle deltakerne i introduksjonsprogrammet. Deltakerne har oppmøteplikt. Hvis dette skal fungere er det, argumenterer denne foreldreveilederen, avgjørende at deltakerne kjenner seg trygge på at de i veiledningssesjoner kan delta i diskusjoner og dele eksempler fra eget familieliv, uten at det sprer seg ut over foreldreveiledningsgruppen.

På spørsmål om de har særskilte tilbud for foreldregrupper som kanskje strever litt ekstra (som enslige forsørgere) eller om de har noe i forlengelsen av foreldreveiledningen, er svaret:

Nei, vi holder oss til planen, vi.

Planen, slik den er utformet fra nasjonale myndigheter, er at kommunene plikter å tilby foreldreveiledning. Deretter skal foreldre som er nye i landet, bruke de ordinære tjenestene, beskrevet slik av ansvarlig for foreldreveiledning i denne kommunen:

Helsestasjonen opp til fem år, skolehelsetjenesten følger familiene i skolene og har sitt program. Så de blir jo fulgt opp på lik linje med alle andre. ... I en ideell verden kunne man tenke seg at vi hadde oppfølgingssamtaler for å finne ut om veiledningen hadde påvirkning på hvordan de snakker med og er med barna sine. Men det har vi ikke.

Sett fra foreldreveiledere i denne kommunen sitt ståsted er deres oppgave å gi et godt tilbud om foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet. Deretter skal foreldrene anvende det universelt innrettede tilbudet til foreldre i kommunen. For eksempel tilbudet som gis gjennom helsestasjonene, og som – i prinsippet – både skal omfatte fysisk og psykisk oppfølging av barna. Herunder også veiledning til foreldre, dersom det framstår som nødvendig. I denne kommunen er det lite formalisert eller uformell kontakt mellom

de som har foreldreveiledning og de øvrige tjenestene, med mindre det avdekkes eller oppstår ting som etter loven skal følges opp.

4.4 Møteplasser for foreldre

Den fjerde faktoren vi tematiserer for å komme i posisjon ovenfor foreldre etter foreldreveiledning, er etablering av møteplasser.

Et helt konkret eksempel på det er samarbeid med frivillige i kommunen. En kommune vi besøkte hadde nylig utarbeidet en forebyggende plan rettet mot barn og unge der de som er bosatt for relativt kort tid siden, også inngår. Og når det nå etter hvert etableres strukturer for å følge opp barn og unge, kommer dette også foreldrene til gode, mener programrådgiver vi intervjuer.

Et eksempel på et tiltak er å ha jevnlig samlinger i idrettshallen, der de drar fram matter og baller, og lar ungene leke, mens foreldre kan samles til kaffe og en prat.

Dette fungerer, rapporteres det. Men som en generell betraktning mener programrådgiver det er krevende å få bygdas befolkning til å se på de bosatte flyktningene som hele kommunens ansvar. Derfor må de aktivt oppfordres til å delta. Slik er det også med de nylig bosatte foreldrene. De må gjerne dyttes litt på for at de skal dukke opp.

I en annen kommune forteller ansvarlig for foreldreveiledning at alle som er sertifiserte ICDP-veiledere i kommunen, pluss i to nabokommuner, nå skal læres opp i ungdomsmødule i ICDP. Deretter er målet å få til foreldreveiledning med foreldre som har tenåringsbarn. Hun vil aller helst ha blanda grupper med foreldre som kom til kommunen som flyktning for en stund siden og som kan norsk, og foreldre som er født og oppvokste i kommunen, for:

Tenk hva det ville gjort med nettverket deres.

Her sikter ansvarlig for foreldreveiledning til flyktningforeldrenes nettverk, et nettverk hun opplever som begrenset. I tillegg ville det gjort noe med de majoritetsnorske foreldrenes nettverk. De har vi ikke snakket med, men behovet for foreldrenettverket kan være betydelig der også.

Bruk av gymsalen for uformelle treff med barn og foreldre, og ICDP-kurs for tenåringsforeldre på tvers av majoritets- og minoritetsbakgrunn, er begge tiltak der hensikten er å skape møteplasser slik at foreldre får mulighet til å treffes – på tvers. Det konstateres i flere kommuner at det er krevende å få til slike møter. Foreldre som bor i kommunen er, slik det beskrives, tilbakeholdne eller ser ikke på det som sin oppgave å engasjere seg i nyankomnes liv. De nyankomne foreldrene med flyktningbakgrunn beskrives på sin side som reserverte og usikre. De to tiltakene som beskrives er dermed tiltak som iverksettes for å etablere møteplasser og «tvinge» fram møter, på måter som utvider nettverk. Ideen er at det kan være en fordel for alle foreldre.

Men, og dette er et viktig poeng, det finnes ingen avdeling eller enhet i kommunene som har som formalisert ansvarsområde å få til slike «på tvers» møter mellom foreldre. Dette overlates de fleste steder til private initiativ eller noe frivillige engasjeres til å få til, slik vi så i kommunen som anvender gymsalen for treff. Når kommunen, som sådan,

likevel både tar initiativer og engasjerer seg i dette, tolker vi det som knyttet til initiativer fra profesjonelle tjenestepersoner som ikke bare yter tjenester, men også analyserer situasjonen til nylig bosatte, for å identifisere behovene. Deretter utvikles samarbeid på tvers av tjenester og ut til frivillighet, for å få realisert initiativer og ideer.

4.5 Oppsummert

Vi finner at kommuner i varierende grad har formalisert oppfølging av foreldre etter at de har hatt foreldreveiledning som en del av introduksjonsprogrammet. Når det likevel skjer flere steder, handler det om programrådgivere, foreldreveiledere og andre som følger opp uformelt – både fordi øvrige tjenester og foreldre ønsker at de skal gjøre det. Vi identifiserer særlig fire forhold som viktig for å komme i posisjon til slik oppfølging, at tjenesteytere og tjenester gjør seg selv tilgjengelige, at det oppstår kontakt basert på språkfelleskap, at det aktivt deles informasjon på tvers av tjenester og at det etableres møteplasser for foreldre i kommunen.

5 Oppsummering og diskusjon

Problemstillingene som skulle besvares i dette prosjektet adresserer på den ene siden foreldres livssituasjon og behov i overgangen mellom introduksjonsprogrammet og den videre integreringsprosessen. På den andre siden hvordan kommuner eventuelt arbeider for å avdekke og møte behov og utfordringer hos foreldre i denne fasen.

I det følgende oppsummerer og drøfter vi først foreldrenes livssituasjon og behov basert på deres egne beskrivelser og fortellinger samt profesjonelle tjenesteutøvers observasjoner.

Deretter oppsummerer og drøfter vi tjenester og tiltak som settes inn lokalt, og begrunnelser for disse. Dette er i hovedsak basert på hvordan de beskrives av tjenesteutøvere, først og fremst de som har jobbet med foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet og programrådgivere i introduksjonsprogrammet. Men også med et blikk på hva foreldrene forteller om tjenestetilbudene de er i befatning med eller savner.

Presentasjon og drøftinger av funn basert på vårt intervjumateriale drøftes deretter med utgangspunkt i teoretisk funderte spørsmål om hva som er likeverdige tjenester for denne gruppen foreldre.

5.1 Livssituasjon, behov og utfordringer blant foreldre

Problemstillingen som adresserer foreldre var overordnet om de har behov for mer oppfølging etter introduksjonsprogrammet, og i så fall, hva slags? Deretter hvordan de anvender innsikter fra foreldreveiledningen – og i hvilke situasjoner? Hvilke problemer som identifiseres av foreldre selv og av aktører i tjenestetilbud lokalt? Hvordan de beskriver sin egen situasjon som foreldre og hvordan disse fortellingene kan tolkes? Endelig om foreldre står alene om eventuelle problemer eller får støtte og oppfølging.

Vi starter med å oppsummere viktige punkter fra fortellinger om livet nå, fordi disse fortellingene, direkte eller mellom linjene, synliggjør både behov og utfordringer.

To tredjedeler av de vi har intervjuet har bakgrunn fra Ukraina. Deres livssituasjon skiller seg grunnleggende fra de vi har intervjuet med bakgrunn fra Syria eller landet på det afrikanske kontinentet. Sistnevnte gruppe har fått asyl på individuelt grunnlag, de har formelt trygghet for å kunne bli i Norge. I intervjuer synliggjøres det lite utrygghet med hensyn til det. De planlegger for å være her. Ukrainere har derimot opphold som gruppe (kollektivt), og oppholdet er formalisert som midlertidig. Slik er det i Norge, slik er det også for de som har opphold i EU-land. Dette innebærer at oppholdstillatelsen må forlenges av regjeringen årlig. I intervjuene kommer den formelle rammen for opphold i Norge til uttrykk som en stor usikkerhet om framtiden. Ordene flere foreldre bruker er: mangel på stabilitet. Det synliggjøres i foreldrenes fortellinger og svar på våre spørsmål, at å leve med slik mangel på stabilitet over tid, er krevende både praktisk og psykisk.

Enkelte profesjonelle tjenestepersoner mener å observere to strategier i møte med slik usikkerhet. Strategi en, er at mange jobber intensivt med å lære seg norsk så godt og raskt som mulig og tar nesten hva som helst av arbeid, fordi de ikke har en annen plan

enn at de skal få bli. Om ikke annet så med arbeidsvisum. Behovet for å få en jobb deles av alle foreldrene vi har intervjuet. Men for de med ukrainsk bakgrunn synes dette å ha en ekstra dimensjon, da det kan være nøkkelen til å få bli i Norge. Ingen av foreldrene vi har intervjuet peker direkte på at de har økonomiske vanskeligheter. Noe som kan ha sammenheng med at vi ikke spurte eksplisitt om dette, og at det kan være skam knyttet til økonomiske problemer som går ut over barna. For da vi i evalueringen av foreldrekurs ved høye ankomster spurte veiledere om hva de tenkte påvirker foreldrenes forutsetninger, var det 80 prosent som valgte økonomi på en liste hvor de kunne velge blant ti svaralternativer (Andresen et al., 2025, s. 46). Flere av foreldrene tydeliggjør egen usikkerhet samt rådvillhet kombinert med en insistering på at alt kommer til å bli bra, at alt skal bli bra. Dette tolker vi som del av strategi en.

Strategi to, gror ut av oppgitthet og demotivasjon, og leder til manglende innsats i norskopplæring fordi den det gjelder ikke helt ser poenget med å lære seg norsk, for hvis de likevel blir sendt tilbake – hva var da poenget? Dette er en strategi som ikke er godt representert i vårt materiale. Noe som kan skyldes skjevhet i hvem som ønsket å snakke med oss.

Konkrete foreldreutfordringer skapt av midlertidighet

Vi finner i intervjuer med foreldre at forholdet til lønnsarbeid, norsktrening, oppholdstilatelsen og til hva foreldrene tror om framtiden, rammer inn hverdagene, familielivet og foreldreskapet. Det blir spesielt tydelig gjennom intervjuene med foreldre fra Ukraina hvordan det å være ny i Norge preger livssituasjonen deres og dermed foreldreskapet. Dette tydeliggjøres i disse foreldreintervjuene, kanskje fordi det alle mest i livet deres er usikkert på grunn av oppholdsstatusen.

Foreldre og profesjonelle tjenesteytere forteller om ukrainske barn som klarer seg fint, som jobber bra i et skolesystem de liker, som lærer seg norsk (og snakker flere andre språk), som deltar i fritidsaktiviteter og har fått venner her, med norsk, ukrainsk og andre landbakgrunner. Men oppmerksomheten både i tjenesteapparat og blant foreldre i intervjuene, er særlig rettet mot barn som ikke klarer seg så fint. Barn som sliter med å finne seg til rette, som lengter tilbake til venner, slekt, aktiviteter og steder i Ukraina, som opplever mobbing på skolen og som er veldig langt fra å ha landet i Norge.

Barn som har fått eller utredes for diagnoser, det være seg ADHD, autisme eller andre ting, er et tema i flere foreldreintervjuer. I en mors rådvillhet tolker vi inn usikkerhet knyttet til at barnets problemer i det norske systemet leder ut i en utredning, mens det også kan skyldes hele situasjonen tenåringen har stått i de siste årene, med krig, oppbrudd, flukt og så oppholdet i Norge. Midlertidigheten ligger under i disse bekymringene, den skaper rådvillhet, men også sorg, sinne og selvbebreidelse. Dette synliggjøres særlig når foreldre diskuterer med seg selv, andre og i intervjuer om hva som er best for barnas utdanning – å fortsette med et dobbelt løp, norsk utdanning på dagtid og ukrainsk på nettet på ettermiddagstid, kvelder og helger – eller bare norsk, alternativt bare ukrainsk. Det siste synes også å bli vurdert. Dette er beslutninger som vil kunne ha store konsekvenser for familien, og spesielt for barna. Hernes et al. (2024a) påpeker at barn og unge risikerer å bli dobbelt integrert (fullt utdannet for et liv i både Norge og Ukraina) eller dobbelt ekskludert (ikke godt utdannet for noen av alternativene). Når det siste er

et mulig utfall, har det også sammenheng med at to utdanningsløp samtidig er krevende for barn og unge. Resultatet kan bli trøbbel i begge løp.

«Alt er bra»

I intervjuer finner vi samtidig en tendens til at foreldre – uavhengig av bakgrunn og oppholdsstatus – på spørsmål om hvordan det går og om mulige problemer i foreldrerollen, svarer at alt går bra eller at alt kommer til å bli bra. Svaret kan tolkes som at alt faktisk går bra, at det er lite problemer å melde om. Men det kan også, som vi reflekterer over i delkapittel 3.4, være et svar til egenro og uttrykk for hvordan de i møte med tjenestetilbud og forsker ønsker å framstå. Flere i tjenesteapparatet snakker om at frykt for barnevernet både kan få foreldre til å avstå fra å dele problemer, søke rådgivnings- og tjenestetilbud. En foreldreveileder mener ukrainske foreldre ser på det som et nederlag å søke råd. Mens en programrådgiver tolker tilbakeholdne foreldre mest som usikre på hva som er vanlig praksis i norsk skole og tjenesteapparat og som redde for å være til bry.

Underliggende i måten foreldre svarer oss forskere på og i beskrivelser og forståelser profesjonelle tjenesteutøvere har, ligger det vi fortolker som uttrykk for maktforskjeller. Foreldre er nye i Norge. De er ukjente med systemene og normene. Dette kan foreldreveiledningen i introduksjonsprogrammet bøte på ved å dele kunnskap. Det som ikke er så lett å bøte på, er det som i andre studier beskrives som andregjøring og en følelse av å være iaktatt, av å ha tjenesteapparatets og andre foreldres blikk på seg (Handulle, 2021; Smette og Rosten, 2019). Følelsen bygger på en mistanke om at tjenesteapparatene og majoritetsforeldre tenker at de har mangler som foreldre, fordi de har med seg normer og praksiser fra opprinnelseslandet som er kontrære til dominerende tilnærminger her. Enkelte foreldres reaksjon på at de skulle ha foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet var for eksempel at «hvorfor trenger jeg det? Jeg er god!» (Andresen et al., 2025, s. 80). Underforstått: I dette landet mistenker de at jeg ikke er god!

Det kan også ha som resultat at man – slik en programrådgiver tolker det – ikke vil skille seg ut i foreldregruppen, vil ikke være til bry. Da kan det være vanskelig å be om råd. Og da er det desto viktigere at tjenesteapparatet på ulike måter gjør seg selv tilgjengelig for foreldre. Noe vi skal komme tilbake til om litt (se 5.3).

Insisteringen på at alt kommer til å bli bra, er også noe vi tolker som en overlevelsesstrategi fra foreldre som lever med betydelig usikkerhet. En fortolkning som da særlig gjelder ukrainske foreldre. De presenterer det til dels på det viset selv. Den første tiden problematiserte de hva midlertidigheten ville innebære, nå har de forsonet seg med at dette ikke er noe de får gjort noe med, men det de kan gjøre, er å tenke positivt.

Det er en strategi i tråd med den som finnes i de fleste individualistisk orienterte selvhjelpsbøker. Konsentrer deg om det i en utfordrende situasjon som du kan påvirke. Det er imidlertid i et litt større perspektiv to utfordringer med dette, at terskelen for å søke hjelp kan bli høy og at foreldres utfordringer ikke synliggjøres for profesjonelle tjenesteytere som kan bistå. En lokalt basert programrådgiver, foreldreveileder eller alt-mulig-psykolog kan ikke gi dem permanent opphold. De har lite å bestille i møte med det store underliggende problemet. Men de kan – slik noen tjenesteytere som har kommet i

posisjon, beskriver – lytte, gi råd og være en skulder å gråte på. De kan være en støtte, noen å dele problemer med.

Søker fellesskap med andre foreldre

Da vi undersøkte foreldreveiledning ved høye ankomster fant vi at noe av det delta-kende foreldre satte størst pris på med foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet var fellesskapet med veileder og ikke minst de andre foreldrene i veiledningsgruppen (Andresen et al., s. 86–87). Dette understrekes også av foreldre i denne studien, også av foreldre som har hatt veiledning digitalt. De beskriver diskusjoner i et midlertidig fellesskap på nettet. Men enkelte av de andre foreldrene i dette midlertidige fellesskapet er bosatt i samme kommune, uten at de kjente hverandre på forhånd. Foreldreveiledningen på nett gjorde foreldre i samme kommune oppmerksomme på hverandre, og har vært en kilde til kontakt også senere. Fellesskap med foreldre i samme situasjon kan være en kilde til egenmakt, til å mestre situasjonen man er i ved å dele frustrasjoner og problemer (se Andresen et al., s. 100). Ikke nødvendigvis fordi de andre foreldrene har et arsenal av gode råd å tilby, men fordi det ut av slike samtaler og delinger kan oppstå felles erkjennelser og mulige måter å håndtere problemer på.

I denne studien har vi sett at slike samtaler og fellesskap etter hvert kan oppstå i relasjoner til majoritetsnorske foreldre, som de møter i barnehagen og på skolen. Det synliggjøres imidlertid et vesentlig hinder her – mangel på felles språk. Det kan skape usikkerhet fra forelderen som er i ferd med å lære seg norsk, men kanskje også fra majoritetsnorske foreldre. Når disse, slik enkelte i tjenesteapparatet frustrert beskriver, ikke engasjerer seg noe særlig i de nyankomne i kommunen, kan det skyldes likegyldighet eller en vi-har-nok-med-oss-selv-holdning. Men det kan også skyldes at majoritetsnorske foreldre er usikre på hvordan de skal kommunisere med foreldre som ennå ikke er så gode i norsk.

Vi finner at foreldre sier de har med seg innsikter fra foreldreveiledningen i introduksjonsprogrammet videre, både overordnet som hvordan de forstår og relaterer til barnet, og ikke minst i form av hvordan de opptrer i konkrete og krevende situasjoner, for eksempel knyttet til grensesetting. Dette gjør dem sikrere også i møte med de andres blikk. I tillegg kommer det helt konkrete utbyttet av å ha vært på en arena hvor de kunne fortelle til og diskutere med andre foreldre, at utfordringer ble lettere å håndtere etter å ha blitt delt.

Behovet som står fram i forlengelsen av foreldreveiledningen i introduksjonsprogrammet er framfor alt – slik vi fortolker det – fraværet av nettverk. Sammenhenger og arenaer der de kan drøfte store og små utfordringer knyttet til det å være foreldre. Dette uttrykkes eksplisitt av en del foreldre, og det synliggjøres implisitt i beskrivelser av barn som spør hva krig er, barn som har med seg opplevelser fra krigen eller har problemer med å lande i et nytt land. For hvordan snakker man med barna om krig og midlertidighet uten å gjøre dem like urolige og bekymrede som foreldrene er?

Foreldre og tjenesteutøvere beskriver hvordan foreldre er i kontakt med velferdstjenester i kommunen, men dette domineres av det vi vil beskrive som rutine-kontakter, det vil si oppmøte på helsestasjon når barnet innkalles til kontroll og vaksinerings samt oppmøte på foreldresamtaler- og møter. I tillegg kontakt som oppstår hvis for eksempel skolen

mener det er problemer med en datter eller sønn, en form for problem-kontakter. Forebyggende dialogskapende tiltak av typen noen å diskutere med i organiserte former, finner vi i mindre grad at initieres av det lokale tjenesteapparatet.

Foreldreerfaringer og utfordringer vi finner i dette prosjektet, er preget av de ukrainske foreldrenes midlertidighet. Enkelte konkrete utfordringer, som avveininger knyttet til hvordan å håndtere doble undervisningsløp (i Norge og Ukraina) er skapt av midlertidigheten. Den formelle oppholdstillatelsen, men også foreldres egne avveininger knyttet til om de noen gang ser for seg å reise tilbake til Ukraina. Men mye av det vi finner i denne studien kan ha gyldighet for flyktningforeldre uavhengig av oppholdsstatus. Dette gjelder særlig mangel på kunnskap og usikkerhet i møte med norske normer og velferdsinstitusjoner. Noe av dette kan foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet bote på. Men i forlengelsen av dette framstår et betydelig behov for organiserte fellesskap hvor det er mulig å bygge videre på kunnskap og utvide den i diskusjoner med andre foreldre om felles utfordringer. Dette er et behov som gjelder flyktningforeldre flest.

5.2 Oppfølging av foreldre i lokale velferdstjenester

Hovedproblemstillingen som adresserer lokale velferdstilbud er: Hva bidrar til å avdekke og møte eventuelle behov for råd, støtte og annen oppfølging blant nylig bosatte foreldre, fra velferdstjenester lokalt? Derneft hva skjer etter foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet initiert av ulike aktører? Av hvem, hvorfor og hvordan møtes eventuelt identifiserte behov?

Opplegget fra nasjonale myndigheter i møte med flyktninger som er foreldre, som redegjort for innledningsvis (delkapittel 1.3), består av foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet. Deretter forventes disse foreldrene å vende seg til og nyttiggjøre seg det generelt innrettede velferdstilbudet som møter alle norske foreldre.

Utfordringene er imidlertid, noe som tydelig synliggjøres i dette forskningsprosjektet, at flyktningforeldres livssituasjon og forutsetninger på vesentlige måter skiller seg fra den øvrige foreldrebefolkningen. Ja, de har mye til felles med foreldre flest, i form av gleder og bekymringer i relasjonen til egne barn. Intervjuene med foreldre i dette prosjektet inneholder mye foreldre, uavhengig av bakgrunn, kan kjenne seg igjen i. Kjærligheten til og opptattheten av barna, en tenårings flauhet over mor, slitenhet skapt av små barn med høy aktivitet og ujevnt søvnmonster, og spørsmålene om hvordan best sette grenser. Samtidig er det kjennetegn ved flyktningforeldres livssituasjon – framfor alt erfaringene med krig og midlertidigheten ukrainere nå opplever – som gir andre rammer om foreldreskapet. I tillegg er de nye foreldre i Norge, med varierende kunnskap om systemer, institusjoner og normer for barneoppdragelse. Og merk, dette er livsbetingelser og særskilte kjennetegn ved flyktningforeldre som ikke går over etter foreldreveiledningen i introduksjonsprogrammet. Foreldreveiledningen i introduksjonsprogrammet kan – slik vi har sett – både gi informasjon og råd om hvordan forholde seg til egne barn. Slik kan det bidra til at foreldre blir tryggere i rollen. Men livsbetingelsene skaper krevende hverdager og dette endres ikke av foreldreveiledning, altså kan det være behov for særskilt oppfølging av foreldre.

Vi har, basert på intervjuer med tjenesteutøvere i sju kommuner og en bydel i Oslo, identifisert at det foregår arbeid med oppfølging av flyktningforeldre etter introduksjonsprogrammet flere steder. Dette er initiert av de særskilte livsbetingelsene og kjennetegnene denne gruppen foreldre har.

Med forbehold om at vår kvalitative studie ikke kan si noe representativt om kommune-Norge generelt, kan vi si at enkelte steder er oppfølgingen formaliserte, som en barneansvarlig i flyktningtjenesten, et integreringsteam i flyktningtjenesten og en familierådgiver i særskilte helsetjenester som møter innvandrere. Disse stillingene og tjenestene følger foreldrene ut av introduksjonsprogrammet og over i det øvrige tjenesteapparatet.

Men vi finner også oppfølging som utøves mer uformelt av programrådgivere og foreldreveiledere som kjenner foreldrene fra introduksjonsprogrammet. Denne oppfølgingen er ikke institusjonalisert eller alltid en del av disse tjenesteutøvernes formelle rolleforståelse. Vi beskriver den uformelle oppfølgingen som personavhengig, på måter som kan gjøre den mindre bestandig over tid. Vi skriver *kan*, rett og slett fordi det kan hende at uformelle sider av stillinger i velferdsstatens førstelinje går i arv, fra en profesjonell tjenesteutøver til den neste. Tidligere forskningsbidrag har identifisert hvordan det enkelte beskriver som velferdsstatens førstelinje, andre som bakkebyråkrater og atter andre som grasrotbyråkrater viser «en bemerkelsesverdig tendens til å unnlate å sette grenser for eget ansvar, selv når de selv betaler en høy pris for det» (Vike, 2016, s. 199). Dette kan tolkes som at de forstår sine oppgaver som en del av et større velferdsstatlig oppdrag, der de ikke ser på sine oppdragsgivere som motstandere, alternativt er mer orientert mot mennesker de møter og deres behov, enn hva de formelt sett er tillagt ansvaret for. En tilnærming som er identifisert også i andre studier, i tilfeller hvor tjenesteutøver har arbeidsbetingelser som gjør en slik tilnærming mulig (Andresen & Volckmar-Eeg, 2024).

Vi har som utgangspunkt at flyktningforeldres behov og utfordringer ikke alltid kommer tydelig til uttrykk (jamfør «alt er bra») og at enkelte i denne gruppen foreldre i tillegg mangler kunnskap om systemer, institusjoner og normer. I denne studien finnes det, som vi har sett, både eksempler på foreldre med god systemforståelse og det motsatte. Moren som kontakter sønnens lærer for å fortelle at sønnen ikke liker skole fordi læreren i opprinnelseslandet slo han, har enten gjennom foreldreveiledning eller på andre måter, fått kunnskap om at dette er noe det går an å fortelle lærere i det norske systemet om. Slik legger hun til rette for at lærer har kunnskap som gjør at sønnen kan følges opp på en god måte. Mens moren som tenker det kan være lurt å ta utdanning, men ikke vet noe om hva slags og hva som er mulig – synliggjør mangel på systemkompetanse. Generelt er det også en tendens til at foreldre ikke selv tar kontakt, for eksempel med helsestasjonen. De venter til de blir innkalt. Hvordan snakke med barn om krig, er noe helsestasjonstjenesten først og fremst som et sted for vaksiner og fysiske helsekontroller.

Vi har derfor vært opptatt av å identifisere hva som – på tvers av faktiske tjenestetilbud – skal til for å komme i posisjon i møte med denne gruppen foreldre. Da finner vi at tilgjengelighet, språkfelleskap, samarbeid og informasjonsdeling på tvers av tjenester, og møteplasser for foreldre, er viktig.

Tilgjengelighet fordi foreldre gjerne ikke vet hva som er riktig adresse for et spørsmål eller behov, og ved å oppfordre til kontakt forteller enkelte tjenesteutøvere og tiltak at de er riktig adresse. Der programrådgiverne i prinsippet er tilgjengelige for en bred katalog av spørsmål, er den barneansvarlige i en bydel og familierådgiveren i en stor by, særlig tilgjengelig for spørsmål som angår barn og familie. Om de formelt har en rolle med oppfølgingen av foreldre spiller liten rolle for foreldrene her og nå. Disse tilgjengelige tjenesteutøverne forsøker å bistå og tar noen ganger spørsmål og saker videre til andre deler av tjenestetilbudet. Tilgjengeligheten og at de følger opp bidrar til at foreldre har tillit til dem, mener tjenesteutøverne selv. Hvorvidt oppfølgingsoppgaver ivaretas formelt eller uformelt, spiller antakelig en rolle for bestandigheten i tilbudet. Uformelt er i større grad personavhengig.

Språkfelleskap fordi det å snakke samme språk bidrar til uformelle samtaler der en hel rekke ulike spørsmål, refleksjoner og diskusjoner kan komme opp. Dette synliggjøres tydelig av den norskspråklige programrådgiveren som påpeker at kontakten blir tettere når foreldre er blitt gode i norsk. Da forsvinner tolken og med det også samtaleformelle tilsnitt. Vi fortolker som tidligere nevnt ikke dette som at tolkemedierte samtaler alltid er dårlige, eller som uttrykk for tjenesteutøveres manglende kompetanse i bruk av tolk. Vi tolker det som at samtaler på samme språk rett og slett vurderes som mye bedre. De har – slik vi også peker på i evalueringen av foreldreveiledning – en direktehet i seg som fremmer kontakt og engasjement (Andresen et al., 2025). Tilliten i språkfelleskapet kommer også tydelig til uttrykk gjennom en foreldreveileder som deler morsmål med en gruppe foreldre. Hun får alle spørsmålene en majoritetsspråklig foreldreveileder i en annen kommune ikke får. Slik vi tolker det handler språkfelleskap om mer enn språket. Språkfelleskapet etablerer et rom av antatt delt forståelse, noe som er tillitsskapende, som fremmer kontakt og gjør det mulig å stille mange ulike spørsmål.

Samarbeid og deling på tvers av tjenestetilbud fordi flyktningtjenester representert ved programrådgivere og foreldreveiledere besitter kunnskap om familier og kunnskap om hvordan best kommunisere med dem. Programrådgivere og foreldreveiledere har ikke direkte kontakt med barna, men gjennom foreldrene hører de om barna og om relasjoner mellom foreldre og barn. De vet også hvordan man best relaterer og kan ta opp ting med en del foreldre. Alt dette gjør dem til verdifulle samarbeidspartnere for andre tjenester, som skole og barnehage. De andre tjenestene ønsker både kunnskapen og menneskene som har den, med på laget i tilfeller hvor det har oppstått problemer knyttet til et barn og de må forholde seg til foreldrene. I kommunen som har et integreringsteam i flyktningtjenesten er slik kontakt formalisert, i mindre kommuner finner vi eksempler på programgivere som i praksis har en slik oppgave – selv om de altså ikke oppfatter det som en formalisert del av sin rolle. Kommuner som verken har formell eller uformell samarbeids- og informasjonsdeling fortolker vi som et resultat dels av mangel på tid og dels som resultat av manglende prioriteringer av slik kontakt på tvers.

Møteplasser for foreldre fordi dette imøtekommer et identifisert behov hos flyktningforeldre om et nettverk i forlengelsen av foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet. Dette er til dels etterlyste nettverk de kunne bruke til å diskutere gleder og sorger de deler med foreldre flest, og utfordringer de deler med andre flyktningforeldre. Dette er forebyggende nettverk, noe ingen tjenester vi har stiftet bekjentskap med i kommunene

vi har intervjuet i, har som en formell oppgave å legge til rette for eller initiere. Når de likevel dras i gang, dels i samråd med frivillige (matter, leker og kaffe i gymsalen), dels i samråd med andre tjenester i kommunen (ICDP-kurs for tenåringsforeldre), er det på initiativ fra enkeltpersoner som ser behovene hos foreldre og gjør noe med dem.

5.3 Helhetlig oppfølging

Den tredje og siste problemstillingen vi skulle besvare var: Hva kan vi, basert på empiriske funn, si om fordeler og ulemper med særskilt oppfølging av foreldre etter introduksjonsprogrammet, kontra oppfølging i ordinære tjenester?

Basert på vår kvalitative studie av et lite antall lokale tjenester, kan vi ikke stadfeste hvordan oppfølging av foreldre etter introduksjonsprogrammet gjøres i kommuner generelt. Men vi finner – basert på våre utvalgte kommuner et mønster som kan være gyldig ut over våre utvalgte kommuner. Hvorvidt de faktisk er det, må eventuelt undersøkes ved hjelp av andre metoder.

Mønsteret vi identifiserer er at flere av kommunene vi har gjort intervjuer i, på ulike måter følger opp flyktningforeldre i etterkant av unnagjort introduksjonsprogram og foreldreveiledning. I enkelte kommuner er dette formalisert i form av barneansvarlig, familierådgiver eller integreringsteam, i andre kommuner skjer det uformelt gjennom programrådgivere og/eller foreldreveiledere i besittelse av konkret kunnskap om familier. De kjenner situasjonen deres og de kjenner dem som mennesker.

Dette er formell og uformell oppfølging skapt av et erkjent behov; Foreldre som forholdsvis nylig er bosatt i kommunen kan ha livssituasjoner og mangel på kunnskap om Norge og norske systemer som gjør dem sårbare, også etter at introduksjonsprogrammet er gjennomført.

Hva som er likeverdige tjenester, er, som vi redegjorde for innledningsvis (1.1), et spørsmål om universelle tilbud kontra oppfølging av de som har særskilte behov. Argumentet for at flest mulig skal anvende universelt innrettede tjenester, er at disse bidrar til likeverdighet medborgere imellom. Folk med ulike bakgrunner og livssituasjoner møtes i den samme tjenesten. Men er dette et argument for å la være å gi individer og grupper med særskilte behov særskilt oppfølging? Bekymringene er gjerne at særskilt oppfølging skiller ut og stigmatiserer grupper av «verdige trengende». Derneft at en velferdsstat der fokuset først og fremst rettes mot de som har særskilte behov vanskelig utvikles til fellesskap som alle har nytte av, og alle dermed kjenner ansvaret for (Vike, 2016; Kangas et al., 2016; Kildal, 2013).

Introduksjonsprogrammet er et tiltak rettet mot en særskilt målgruppe, et tiltak med ambisjon om å bidra til at de som kommer nye til landet blir integrert. Det har en dobbelthet i seg, som for eksempel synliggjøres i diskusjoner som berører foreldreveiledning som en del av programmet. I forskning om foreldreveiledning rettet mot minoritetsgrupper finnes det, som redegjort for i Andresen et al. (2025), gjerne to ulike utgangspunkt. Det ene utgangspunktet kan vi kalle *positivistisk*, her er forskerne mest opptatt av om foreldreveiledningen har effekt, om den skaper endring i foreldretilnærminger og praksiser (se for eksempel Bjørknes et al., 2025). Det andre utgangspunktet kan vi kalle *kritisk*, da er forskerne mest opptatt av maktforskjeller i veiledningsforholdet, og at

foreldreveiledning først og fremst går ut på å gjøre dem, mest mulig lik oss. Det vil si at majoriteten ofte har en implisitt fasit for godt foreldreskap som i liten grad anerkjenner eller er nysgjerrige på det foreldre kan fra før og har med seg hit (se for eksempel Steen-Johnsen & Skreland, 2023). Fafo pekte, i evalueringen av foreldrekurs ved høye ankomster, på at det finnes et tredje utgangspunkt der foreldreveiledning sees som en vei til å bygge fellesskap mellom foreldre, og på det viset etablere egenmakt blant foreldre (se Andresen et al., 2025, s. 100). Det styrker den enkelte foreldres evne til å forstå implisitte normsett og intrikate systemer, og til å stole på seg selv. Det vil si det motsatte av stigmatisering, en særskilt innrettet tjeneste som møter særskilte behov på likeverdig vis. Et slikt utgangspunkt, la oss kalle det *dialogisk*, anerkjenner at det finnes sider ved foreldres livssituasjon og kunnskap ved ankomst, som gir behov for oppfølging. Hvorvidt denne oppfølgingen virker paternalistisk (basert på majoritetens fasit) eller maktbyggende og demokratisk (basert på fellesskap og åpen diskusjon) kommer an på hvordan veiledningen innrettes og praktiseres. Det er med andre ord et empirisk spørsmål.

Vi finner at foreldreveiledning har betydning for foreldre ut over introduksjonsprogrammets rammer. De medbringer både tilnærminger, konkrete måter å forholde seg til barnet på, konkret systemkunnskap og foreldrefellesskap videre som del av hverdagen. Samtidig opphører ikke behovet for råd og støtte.

Vi finner at problemer identifisert av tjenester som skole og barnehage følges opp – og at dette enkelte steder skjer i samarbeid med de som kjenner foreldrene fra introduksjonsprogrammet. Vi finner også at foreldre i flere kommuner har noen de kan spørre om råd, enten i formelt innrettede stillinger og tiltak, eller uformelt i form av en profesjonell tjenesteyter som kjenner foreldrene fra før. Vi finner også at profesjonelle tjenesteytere som selv ikke kan svare på spørsmål eller løse problemer, viser videre til noen i det lokale tjenesteapparatet som kan bidra. Eller de avgrenser sin oppgave til å lytte, samtale og på det viset rydde opp i foreldres rådvillhet.

Dette taler for at kombinasjonen av flyktningtjenester (en særskilt innrettet tjeneste) og generelt innrettede tjenester (skole, barnehager osv.) makter å imøtekomme behov og problemer blant flyktningforeldre i etterkant av introduksjonsprogrammet. Det må legges til at det helt klart er en fordel at de samarbeider, slik det er en fordel at velferdstjenester generelt (som forholder seg til samme gruppe) samarbeider.

Det vi i mindre grad finner er forebyggende innsatser, med sikte på å videreføre foreldrefellesskap for diskusjon om utfordringer, eller etablere nye slike fellesskap, i etterkant av introduksjonsprogrammet. Dette kan for eksempel være påbyggende tilbud om foreldreveiledning, slik vi fant at de i en flyktningtjeneste hadde ambisjoner om å få til for foreldre med tenåringsbarn. Tilbud om foreldreveiledning til foreldre generelt og til foreldre med særskilte utfordringer finnes i norske kommuner, i regi av barnehager, skoler, helsestasjoner og barnevern (Bråten & Sønsterudbråten, 2016). Blant foreldre flest skjer dessuten utveksling av erfaringer og utfordringer uformelt hele tiden, gjennom diskusjoner med familie, venner, bekjente, andre foreldre i barnehagen, på skolen og på foreldremøter.

Vi finner at enkelte flyktningforeldre også er del av slike uformelle foreldrenettverk. Samtidig som de strever med å bli del av slike fellesskap. Her kan språk være et hinder, men også at de ikke kjenner seg helt trygge på normer som omgir barn og foreldre i Norge. I tillegg er forutsetningene for å benytte det generelt innrettede velferdstilbudet mindre. De mangler en grunnleggende forståelse av hvordan det norske velferdssystemet fungerer, at det for eksempel er helt ok å spørre helsesykepleier om søvnvansker når barnet likevel er inne til vaksinerings.

Tjenesteinitierte initiativer om foreldreveiledning eller andre foreldrefellesskap kan da være en god løsning, det være seg foreldretreff i gymsalen eller foreldreveiledning for minoritets- og majoritetsforeldre som har tenåringer. Slike tiltak vokser kanskje lettere fram i kommuner som har formaliserte team eller stillinger som skal følge opp foreldre også etter introduksjonsprogrammet. Samtidig er det en risiko for at formaliserte tiltak og stillinger bli mer opptatt av problemløsning enn forebygging.

I små kommuner er det uansett lite rom for formaliserte særskilte tiltak som en barneansvarlig eller et integreringsteam. Da må slike oppgaver ivaretas av stillinger som er der fra før, av en programrådgiver eller foreldreveileder. Vi finner at de følger opp når det oppstår problemer. Men kanskje ikke i samme grad har rom for å utvikle forebyggende tiltak i forlengelsen av introduksjonsprogrammet.

I prosjektet om foreldrekurs ved høye ankomster påpekte vi at en måte å sikre oppfølging i etterkant av introduksjonsprogrammet, er å oppfordre lokale myndigheter til å ha oppmerksomheten rettet mot dette (Andresen et al., 2025, s. 103). Vi vil gjenta den oppfordringen, og spisse den til en påminning om betydningen av å initiere påbyggende foreldreveiledning og mer uformelle foreldrefellesskap, i forebyggende øyemed. Slik de vi har identifisert eksempler på – som et særskilt kurs for tenåringsforeldre, der både majoritets- og minoritetsnorske foreldre deltar sammen. En del kommuner har slike tenåringsforeldre-kurs, utfordringen er kanskje at det er frivillig å delta og at tilbudet ikke nødvendigvis når fram til flyktningforeldre. Da kan særskilte initiativ med mål om bred rekruttering være på sin plass.

Referanser

- Andresen, S. Bråten, B., Gleditsch, R. N. & Lysvik, R. R. (2025). *Foreldrekurs ved høye ankomster. Hva tilbys, hvorfor og hva er erfaringene?* Fafo-rapport 2025:02.
- Andresen, S. & Volckmar-Eeg, M. G. (2025). «Veilederblikket: Hvordan arbeidsbetingelser former NAV-ansattes syn på brukere og deres problemer» i *Tidsskrift for samfunnsforskning*.
<https://doi.org/10.18261/tfs.65.3.1>
- Bjørknes, R., Saus, M., Neumer, S.P., Gammelsæter, S., Halvorsen, T.B., Patras, J., Douglas, M., Haug, I.M. & Rasmussen, L.M.P. (2025). "Parent training programs for immigrant families in Europe: A systematic review and meta-analysis of randomized trials". *Evaluation and Program Planning*.
<https://doi-org.ezproxy.uio.no/10.1016/j.evalprogplan.2025.102555>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology*. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a%C2%A0>
- Bråten, B. & Sønsterudbråten, S. (2017). *Veiledningserfaringer. Forsøk med veiledning (ICDP) av foreldre med radikaliseringsskymringer og foreldre i asylmottak*. Fafo-rapport 2017:02.
- Bråten, B. & Sønsterudbråten, S. (2016). *Foreldreveiledning – virker det? En kunnskapsstatus*. Fafo-rapport 2016:29.
- Bufetat. (2017). *ICDP – International Child Development Programme. Åtte temaer for godt samspill. Samtalehefte for foreldre og andre voksne*.
- Coffey, A. & Atkinson, P. (1996). *Making sense of qualitative data*. Sage Publications.
- Dalen, K., Flatø, H., Friberg, J.H., Sterri, E.B. (2024). *Hverdagsliv og integrering. Deltakelse, tillit, tilhørighet og diskriminering blant personer med innvandrerbakgrunn*. Fafo-rapport 2024:24.
- Djuve, A.B., Kavli, H. C., Sterri, E. B. & Bråten, B. (2017). *Introduksjonsprogram og norskopplæring. Hva virker for hvem?* Fafo-rapport 2017:31.
- Djuve, A. B. & Kavli, H. C. (2015). *Ti års erfaringer. En kunnskapsstatus om introduksjonsprogram og norskopplæring for innvandrere*. Fafo-rapport 2015:26.
- Djuve, A. B., Sandbæk, M. L. & Lunde, H. (2011). *Likeverdige tjenester? Storbyens tjenestetilbud til en etnisk mangfoldig befolkning*. Fafo-rapport 2011:35.
- Dølvik, J.E. (2013). *Grunnpilarane i de nordiske modellene*. Fafo-rapport 2013:13
- Eggebo, H. (2020). «Kollektiv kvantitativ analyse» i *Norsk sosiologisk tidsskrift*.
<https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2020-02-03>
- Friberg, J. H. & Bjørnset, M. (2019). *Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll*. Fafo-rapport 2019:01.
- Friberg, J. H. (2019). *Konflikt, fellesskap og forandring. Foreldreskap og sosial kontroll i innvandrede familier fra Pakistan, Somalia og Sri Lanka*. Cappelen Damm Akademisk.
- Fylkesnes, M.K., Iversen, A.C., Bjørknes, R. & Nygren, L. (2015). «Frykten for barnevernet. En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger». *Norges Barnevern* nr.2-2015, Vol. 2.
- Handulle, A. (2021). *Beyond fear of child welfare services. An ethnographic study among Norwegian-Somali parents* (kappe) University of Stavanger (PhD).
- Handulle, A. & Vassenden, A. (2021). "The Art of Kindergarten Drop-Off: How Young Norwegian-Somali Parents Perform Ethnicity to Avoid Reports to Child Welfare Services" i *European Journal of Social Work*. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1713053>
- Hernes, V., Aasland, A., Deineko, O. & Myhre, M. H. (2024a). "Where does the future lie? Initial aspirations for return among newly arrived Ukrainian refugees in Norway" i *Journal of Ethnic and Migration Studies*. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2383729>
- Hernes, V., Aasland, A., Deineko, O., Myhre, M. H. & Myrvold, T. (2024b). *Settlement, integration and employment under a temporary perspective: Experiences and perceptions of Ukrainian refugees and municipal refugee services (2023–2024)* NIBR-report 2024:20.

- Kangas, O., Palme, J. & Kainu, M. (2016). "The Nordic Welfare State Model" i Frønes, I. & L. Kjølsvold (red) *Det norske samfunn*, Bind 3, 7. utgave. Gyldendal Akademisk.
- Kavli, H. C., Bråten, B., Dapi, B. & Volckmar-Eeg, M. G. (2024). *Var det oppskriften som manglet? Implementering av standardiserte elementer i introduksjonsprogram for nyankomne flyktninger*. Fafo-rapport 2024:09.
- Kavli, H. C., Lillevik, R. & Vockmar-Eeg, M. G. (2022). *En hånd på rattet*. Fafo-rapport 2022:03.
- Kildal, N. (2013). «Den norske velferdsstaten: Fra sosiale til kontraktsbaserte rettigheter» i *Tidsskrift for velferdsforskning*, vol. 16, nr. 2, 2013.
- Lillevik R., Bråten, B., Dapi, B., Gleditsch, R. N., Lysvik, R. R. & Zhang, H. (2025). *Mer tilpasset opplæring og mindre lokale forskjeller? Virkninger av standardiserte elementer i introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger*. Fafo-rapport 2025:15.
- Lillevik, R. & Tyldum, T. (2018). *En mulighet for kvalifisering. Brukerundersøkelse blant deltakere i introduksjonsprogrammet*. Fafo-rapport: 2018:35
- Lee, E., Bristow, J., Faircloth, C. & Macvarish, J. (2023). "Introduction" i Lee, E., J. Bristow, C. Faircloth, J. Macvarish (eds.) *Parenting Culture Studies*. Palgrave Macmillan.
- Lysvik, R. R., Kjeøy, I. & Tyldum, G. (2024). *Kvalitet, mening og medvirkning. Forståelser og kartlegging av brukertilfredshet blant deltakere i introduksjonsprogram*. Fafo-rapport 2024:20
- Mathisen, T., Seeberg, M. L. & Skiple, A. (2023). *Barn og unge i familier med fluktbakgrunn. Erfaringer med inkludering og tilhørighet*. NOVA-rapport nr. 12/23.
- Skeggs, B. (1997). *Formations of Class and Gender. Becoming Respectable*. Sage Publications.
- Smette, I. & Rosten, M. (2019). *Et iaktatt foreldreskap. Om å være foreldre og minoritet i Norge*. NOVA Rapport 3/19.
- Steen-Johnsen, T. & Skreland, L. L. (2023). "Epistemic injustice in a parenting support programme for refugees in Norway" . *Families, Relationships and Societies*.
<https://doi.org/10.1332/204674321X16687031331255>
- Vike, H. (2016). «Omsorgens frihet» i Vike, H., J. Debesay, H. Haukelien (red.) *Tilbakeblikk på velferdsstaten. Politikk, styring og tjenester*. Gyldendal Akademisk.

